

MINISTERSTWO OŚWIATY I WYCHOWANIA
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH

PROGRAM

wychowania w przedszkolu

WARSZAWA 1981
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

MINISTERSTWO OŚWIATY I WYCHOWANIA
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH

PROGRAM

wychowania w przedszkolu

WARSZAWA 1981
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

Program wychowania w przedszkolu wprowadzony zarządzeniem Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 11 maja 1973 r. (Nr KO-410-3/73), zmiana z dnia 8 marca 1977 r. (Nr KO-PN1-41-1/77).

371.3::375.3(073)

933/b/c

WPROWADZENIE

Niniejsza publikacja stanowi scaloną wersję dwu dokumentów programowych. Są to: *Program wychowania w przedszkolu* (zatwierdzony w 1973 r.) i wkładka do tego programu pt. *Zakres treści wychowania i kształcenia dla dzieci sześciolatków* (obowiązująca od 1977 r.).

Podstawą do pracy w placówkach wychowania przedszkolnego jest również *Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześciolatkami, objętymi jednorocznym oddziaływaniem przedszkolnym* (zatwierdzony w 1977 r.).

Spowodowanie oddania do druku scalonej wersji *Programu wychowania w przedszkolu* wywołane zostało koniecznością dostarczenia go do rąk wszystkich czynnych nauczycieli — niezależnie od stopnia organizacyjnego danej placówki — jak i przekazania go wszystkim kandydatom do tego trudnego i odpowiedzialnego zawodu.

Decyzja ta — przy zupełnym wyczerpaniu dotychczasowych nakładów — wychodzi więc naprzeciw podstawowym, niecierpiącym zwłoki, potrzebom społeczno-oświatowym.

Równocześnie informujemy, że — na tle toczącej się ogólnospołecznej dyskusji oświatowej — przewiduje się podjęcie intensywnych prac nad weryfikacją i nowelizacją treści przeznaczonych dla kolejnych grup przedszkolnych, w celu nadania im mniej obligatoryjnego charakteru.

Szczególnie wnikliwej analizy wymaga problem rozpoczęcia nauki czytania i pisania. Konieczne jest zbadanie — w świetle osiągniętych wyników — zasadności wprowadzonych do programu dla sześciolatków elementów dydaktyki nauczania początko-

wego oraz wypracowanie właściwych, aktywizujących metod przy realizacji tych treści.

Niezależnie od przewidywanych zmian programowych działalność nauczyciela musi być zawsze systematyczna i w każdych warunkach osiągać możliwie optymalne rezultaty. Praca nad doskonaleniem programów powinna być procesem ciągłym, odbywającym się przy udziale zarówno teoretyków, pedagogów i psychologów, jak i praktyków. W tym celu konieczne jest wytworzenie twórczego, analitycznego nastawienia nauczycieli do obowiązujących programów, z pozostawieniem im szerokiego zakresu samodzielności i możliwości dostosowywania podejmowanych działań do konkretnych potrzeb danej grupy dziecięcej.

Uporządkowany w programie zakres treści powinien być potraktowany jedynie jako ukierunkowanie działalności wychowawczo-dydaktycznej, zmierzającej do rozwijania osobowości dziecięcej. Postulat ten dotyczy przede wszystkim określonych programem początków nabywania przez dziecko sześciolatnie elementarnych umiejętności

Dyskusja nad zamierzonymi przeobrażeniami programu wychowania w przedszkolu i stała praca nad jego doskonaleniem nie może odbywać się bez udziału samych nauczycieli. To jeden z nieodzownych warunków, aby nasze przedszkola coraz lepiej służyły dzieciom i sprawie ich wychowania, a równocześnie coraz efektywniej przygotowywały je do następnego, szkolnego już okresu.

Część I

ZAŁOŻENIA SYSTEMU WYCHOWANIA W PRZEDSZKOLU

1. Funkcje i zadania przedszkola

Przedszkole jako instytucja realizująca zadania wychowawcze spełnia coraz większą rolę w jednolitym systemie wychowania socjalistycznego. Wynika to z powszechnego obecnie przeświadczenia — opartego na zdobyczach współczesnej wiedzy psychologicznej — o decydującym znaczeniu okresu dzieciństwa w procesie kształtowania się osobowości człowieka.

Spółeczno-pedagogiczna funkcja przedszkola obejmuje swoim zakresem szeroko pojętą opiekę nad zdrowiem, bezpieczeństwem i prawidłowym rozwojem dzieci, wszechstronne ich wychowanie i przygotowanie do szkoły oraz pomoc rodzicom pracującym w zapewnieniu ich dzieciom opieki wychowawczej.

Ideą przewodnią programu jest taki system wychowania, który w pełni umożliwi realizację tej wielostronnej funkcji przedszkola. Podstawowym założeniem programu jest więc kształtowanie osobowości dziecka w toku jego własnej aktywności przejawianej w kontaktach z otaczającym światem. Wynika stąd konieczność świadomego, celowego i planowego kierowania działalnością dzieci. Dziecko stanowi w tym systemie nie tylko przedmiot, lecz także podmiot wychowania pojmowanego szeroko, a więc zawierającego również elementy kształcenia.

Program postuluje wszechstronny rozwój jednostki wychowywanej w zespole przez kształtowanie postaw, przekonań, zainteresowań, wyrabianie umiejętności i sprawności oraz stopniowe poszerzanie zasobu wiedzy. Przedszkole kształtuje osobowość

dziecka przez wychowywanie go w najbliższym kręgu środowiskowym — w rodzinie i grupie przedszkolnej, rozszerzając stopniowo kontakty z otoczeniem o takie elementy społeczne i ideowe, które dostępne są doświadczeniu małych dzieci i poziomowi ich pojmowania.

Działalność dydaktyczna przedszkola wyraża się w procesie kierowania uczeniem się przez dzieci w różnych sytuacjach i okolicznościach, z uwzględnieniem ukierunkowanej pracy nad przygotowaniem wychowanków do podjęcia systematycznej nauki w szkole.

W ścisłym związku z założeniami programu pozostaje sposób formułowania haseł programowych. Określają one w szczególności kierunek działania wychowanka, informując tym samym o wynikach, które dziecko powinno osiągnąć w toku doświadczeń dokonywanych samorzutnie, z własnej inicjatywy oraz tych, które organizuje i którymi kieruje nauczyciel-wychowawca. Nauczyciel steruje działalnością dziecka przez organizowanie środowiska wychowującego i tworzenie sytuacji wychowawczych, przez dostarczanie treści oraz stosowanie różnorodnych metod i form pracy z dziećmi.

Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi w wieku przedszkolnym określa zadania wchodzące w zakres następujących dziedzin oddziaływania: wychowanie zdrowotne, moralno-społeczne, umysłowe, techniczne i estetyczne. Treści podane w każdym dziale programowym są jednak ze sobą integralnie powiązane, stwarzając możliwość jednoczesnego realizowania różnorodnych zadań wychowawczo-dydaktycznych. Rozwój osobowości staje się w ten sposób rezultatem wielostronnego intensywnego uczestniczenia dziecka w działaniu, przeżywaniu i poznawaniu otaczającego świata.

Do zadań w zakresie wychowania zdrowotnego należy kształtowanie czynnych postaw wobec zdrowia i bezpieczeństwa własnego i innych oraz rozwijanie ogólnej sprawności ruchowej:

- wdrażanie do przestrzegania zasad bezpieczeństwa;
- wyrabianie nawyków higieniczno-kulturalnych związanych z czystością, hartowaniem, higieną wzroku i słuchu oraz układu nerwowego;

- przyswajanie wiedzy o tym, co sprzyja i zagraża zdrowiu;
- kształtowanie prawidłowej postawy;
- rozwijanie tężyzny fizycznej i sprawności ruchowych.

Do zadań wychowania moralno-społecznego należy:

- budzenie wrażliwości emocjonalnej i świadomości moralnej; rozwijanie takich cech charakteru, jak: życzliwość, uczciwość, obowiązkowość;

- wzmacnianie więzi uczuciowej z rodziną;

- wyrabianie samodzielności, umiejętności współdziałania i działania na rzecz innych;

- wdrażanie do przestrzegania zasad życia zbiorowego i szacunku dla pracy;

- rozwijanie aktywności społecznej i budzenie potrzeby wiedzy o świecie;

- wzmacnianie więzi ze środowiskiem społeczno-technicznym i przyrodniczym;

- rozwijanie uczuć patriotycznych i internacjonalistycznych.

Do zadań w zakresie wychowania umysłowego należy:

- zapoznawanie z otoczeniem w powiązaniu z nabywaniem określonych umiejętności praktycznych;

- wzbogacanie słownictwa, doskonalenie mowy komunikatywnej, poprawnej pod względem gramatycznym i artykulacyjnym;

- kształtowanie umiejętności dokonywania, w toku działania, prostych operacji umysłowych: porównywania, klasyfikowania, uogólniania i odnajdywania związków przyczynowo-skutkowych;

- rozwijanie motywacji do nauki jako źródła wiedzy;

- przyswajanie elementarnej umiejętności czytania (specjalnie dobranych wyrazów, krótkich zdań i tekstów);

- wyrabianie pełnej gotowości do nauki pisania;

- kształtowanie pojęć matematycznych dotyczących orientacji w przestrzeni, wielkości i kształtu oraz czasu;

- przyswajanie umiejętności tworzenia zbiorów i rozumienia pojęcia liczby elementów zbioru;

- wdrażanie do wykonywania operacji dodawania i odejmo-

wania w zakresie liczb naturalnych od 0 do 10 (z posługiwaniem się cyframi i wybranymi znakami matematycznymi);

- rozwijanie zainteresowań przyrodniczych;
- wyrabianie umiejętności związanych z poznawaniem otoczenia przyrodniczego, z hodowlą i uprawą.

Do zadań wychowania technicznego należy:

- rozwijanie zainteresowań badawczo-konstrukcyjnych (eksperymentowanie i wykorzystywanie zaobserwowanych zjawisk);
- wyrabianie sprawności konstrukcyjnych oraz umiejętności obsługi i konserwacji wybranych urządzeń technicznych;
- wdrażanie do dobrej roboty i poszanowania wytworów pracy;
- zaznajamianie z różnymi formami zastosowania techniki podporządkowanej potrzebom człowieka.

Do zadań wychowania estetycznego należy:

- wzbogacanie przeżyć i wyobraźni, kształtowanie postawy twórczej w kontaktach z otoczeniem;
- wyrabianie wrażliwości na wartości estetyczne w przyrodzie, technice i sztuce, na piękno postępowania i czynów człowieka;
- kształtowanie umiejętności dostrzegania i porównywania zjawisk wizualnych, dźwiękowych, dotykowych i innych;
- rozwijanie różnorodnych form twórczości dziecięcej z uwzględnieniem prób łączenia różnych rodzajów ekspresji;
- kształtowanie czynnej postawy w zakresie estetyki i kultury życia codziennego.

Przygotowaniu dzieci do podjęcia nauki w szkole służy realizacja zadań wszystkich dziedzin wychowania, poczynając od grupy najmłodszej, stąd dojrzałość szkolna jest wynikiem pełnej realizacji tych różnorodnych i przenikających się wzajemnie treści.

Treści programowe podane są oddzielnie dla każdej przedszkolnej grupy wiekowej. Materiał przeznaczony dla 3-, 4- i 5-latków opracowany jest z zachowaniem tej samej jednolitej struktury oraz zasady narastania trudności przy realizacji kolejnych zadań. Zakres treści przewidzianych dla 6-latków sformułowany jest natomiast w języku wyników stanowiąc równocześnie syntezę całokształtu 4-letniej pracy wychowawczo-dydaktycznej przedszkola. Program ten określa poziom rozwoju; zestaw za-

chowań, stopień sprawności i zakres informacji, które powinno osiągnąć dziecko rozpoczynające naukę szkolną. W układzie materiału programowego przeznaczonego dla dzieci 6-letnich wprowadzone zostały następujące zmiany: nadanie priorytetowej rangi wychowaniu społeczno-moralnemu oraz oddzielne potraktowanie zadań dotyczących początkowej nauki czytania, przygotowania do nauki pisania i wychowania technicznego. Wyodrębnienie tych działów znajduje swoje uzasadnienie w dążeniu do możliwie ścisłej integracji wychowania przedszkolnego z programem zreformowanej klasy I.

W związku z szeroko rozumianym postulatem opieki wychowawczej przedszkole podejmuje wielorakie i równoległe realizowane działania profilaktyczne, stymulujące, kompensacyjne i korektywne.

Czuwanie nad prawidłowym rozwojem dzieci wymaga harmonijnej współpracy personelu pedagogicznego, lekarskiego i administracyjno-usługowego. Wszyscy pracownicy przedszkola współuczestniczą w wypełnianiu podstawowego zadania, jakim jest troska o zdrowie i bezpieczeństwo dzieci. Czuwanie nad prawidłowym rozwojem dzieci oznacza także uwzględnianie zależności między biologicznymi i psychicznymi procesami oraz wiązanie w praktyce pedagogicznej przedszkola sfery zdrowotnego, społeczno-moralnego, umysłowego, technicznego i estetycznego wychowania. Takie stanowisko wobec rozwoju wychowanków zapobiega nieprawidłowościom rozwoju.

Podstawą działalności stymulującej jest dążenie do pobudzania procesów rozwojowych, do optymalnej aktywizacji dzieci przez wykorzystywanie ich własnej inicjatywy. Działalność stymulacyjna nabiera specyficznego znaczenia w stosunku do dzieci, których możliwości rozwojowe są wyższe od przeciętnych.

Przedszkole podejmuje również działalność reedukacyjną w stosunku do dzieci, których rozwój przebiega nierównomiernie. Działalność wychowawczo-dydaktyczna przedszkola, kierowanie rozwojem osobowości zmierza do zniwelowania istniejących braków środowiskowych lub rozwojowych, korygowania wad i nieprawidłowości powstałych we wcześniejszym rozwoju dziecka, do wyrównania startu szkolnego dzieci, podniesienia ich gotowości do nauki szkolnej.

Konkretną pomoc w pracy wyrównawczej stanowi materiał dotyczący klasyfikacji zaburzeń, towarzyszących im objawów i form reedukacji, zawarty w *Vademecum Nauczyciela 6-latków*. Warszawa WSiP, 1977 r.

Niezbędnym warunkiem, zapewniającym osiągnięcie rezultatów w pracy wychowawczej przedszkola, jest gruntowne i systematyczne poznawanie dzieci, ich dotychczasowego rozwoju, warunków, w jakich wychowywane są w rodzinie i środowisku. Obserwowanie zachowania, wyjaśnianie przyczyn nieprawidłowości i odchyłeń w rozwoju oraz podejmowanie działań kompensacyjnych wobec dzieci, które tego potrzebują — należy do obowiązków nauczycielki przedszkola.

Wynika stąd również konieczność indywidualizacji w wychowaniu zbiorowym, osobisty kontakt wychowawcy z każdym dzieckiem w grupie, orientacja w zakresie indywidualnych możliwości poszczególnych wychowanków i dostosowywanie do nich zadań wychowawczych, których realizacja pomoże dziecku osiągnąć odpowiedni poziom rozwoju.

Tak pojmowany program wychowania w przedszkolu odpowiada w pełni postulatowi demokratyzacji systemu wychowania, wyrażającej się równymi szansami startu szkolnego dla wszystkich dzieci.

2. Metody i formy pracy wychowawczej

Treści wychowania zdrowotnego, społeczno-moralnego, umysłowego, technicznego i estetycznego, umieszczone w różnych działach programu, przenikają się nawzajem, znajdując odbicie w każdej niemal sytuacji dnia przedszkolnego. Harmonijne łączenie tych treści w praktyce powinno znaleźć wyraz w planowaniu pracy wychowawczej, we właściwym doborze metod i form pracy z dziećmi oraz w przestrzeganiu racjonalnego trybu życia i rozkładu dnia w przedszkolu.

System postępowania nauczyciela, który kieruje pracą wychowawczo-dydaktyczną, wyznaczony jest przez:

- ogólne i szczegółowe zadania wychowania przedszkolnego;
- swoiste cechy realizowanych treści;
- wiek dziecka, jego możliwości, potrzeby, zainteresowania.

Typ myślenia konkretno-wyobraźniowego dziecka, przewaga motywacji emocjonalnej, głód ruchu, potrzeba działania i kształtująca się potrzeba osiągnięcia rezultatów — to czynniki, które ukierunkowują działalność pedagogiczną nauczyciela i organizację pracy.

Naczelną metodą, znajdującą zastosowanie we wszystkich formach pracy z dziećmi, jest organizowanie wielostronnego działania dziecka przez:

- samodzielne doświadczenie, poszukiwanie;
- zadania stawiane dzieciom do wykonania;
- ćwiczenia utrwalające, które pobudzają dziecko do powtarzania wcześniej nabytych umiejętności.

Obok metody koncentrującej się na działaniu dzieci nauczyciel posługuje się także metodami słownymi i poglądowymi. Pełnią one jednak w praktyce przedszkolnej rolę drugorzędną. Cechą charakterystyczną wszystkich metod stosowanych w przedszkolu, bez względu na przyjętą klasyfikację, jest ich zabawowy charakter. Metody oparte na elementach zabawowych wymagają stworzenia dzieciom takich warunków emocjonalnego zaangażowania, jakie obserwujemy w czasie ich spontanicznych zabaw. W zabawach oraz specjalnie stworzonych przez nauczyciela sytuacjach dziecko przyswaja wiadomości, porządkuje je, uczy się współżycia w zespole, opanowuje umiejętności i nawyki.

Wyróżnione metody nie mają charakteru rozłącznego. Znajdują one zastosowanie w całości pracy pedagogicznej. Jednostronność w posługiwaniu się określoną metodą nie zapewnia dobrych rezultatów.

Przedstawiona poniżej charakterystyka metod ma na celu ukierunkowanie pracy z małym dzieckiem.

Samodzielne doświadczenie polega z jednej strony na pobudzeniu inicjatywy dziecka czy to w czasie zabawy, czy w zakresie swobodnej ekspresji słownej, ruchowej, plastycznej, muzycznej, z drugiej strony — na ułatwianiu mu nawiązywania kontaktu z otoczeniem społecznym, z przyrodą, techniką i sztuką. Natomiast dla nauczyciela samodzielne doświadczenie dzieci stanowi źródło poznania wychowanków i określenia ich możliwości, zainteresowań, uzdolnień.

Zadania stawiane dzieciom do wykonania mają na celu pobu-

dzenie ich aktywności psychoruchowej w kierunku z góry przewidzianym i określonym przez nauczyciela. Mają na celu przyswajanie przez dzieci umiejętności, wiadomości, doskonalenie spostrzegania, myślenia i działania, a także wdrażanie do koncentrowania uwagi oraz podporządkowania się poleceniom nauczyciela. Metodą zadaniową posługuje się nauczyciel w czasie zajęć i zabaw organizowanych w odniesieniu do plastycznej i ruchowej działalności dzieci, do prac samoobsługowych i użytecznych. Zadania znajdują także zastosowanie w zajęciach przeznaczonych na zaznajamianie dzieci z elementami czytania, pisania i matematyki, w obserwacjach i doświadczeniach przyrodniczych.

Zadania stawiane dzieciom do wykonania obejmują szeroki wachlarz ich działania i myślenia celowo stymulowanego przez nauczyciela, przy czym stopień dowolności pozostawiony dziecku w rozwiązywaniu tych zadań może być różny. Mogą one polegać na organizowaniu sytuacji stawiających dziecko przed koniecznością samodzielnego rozwiązania problemu. Będzie to np. temat pracy konstrukcyjnej podany przez nauczyciela. Realizację tematu pozostawia nauczyciel pomysłowości dziecka, które samodzielnie wykonuje go w dowolnie wybranym materiale. Zadanie wymaga w tym przypadku skoncentrowania wysiłku dziecka, poszukiwania form, materiału, czynności, które posłużą do wykonania przedmiotu stanowiącego temat pracy.

Zadania bywają również określone bardziej szczegółowo, kiedy dyktowane są potrzebą osiągnięcia jednoznacznie określonego rezultatu. Nauczyciel formułuje wówczas wyraźnie nie tylko cel, ale i sposób wykonania, kolejność czynności itp. Takie zadania stosuje się np w pracach gospodarczo-porządkowych, samoobsługowych. Zdarza się to wówczas, gdy trzeba dzieci wdrożyć do prawidłowego wykonywania pewnych czynności, które w przyszłości mają stać się nawykami. Szczególnym rodzajem takich zadań jest odtwarzanie wzoru podanego przez nauczyciela, co zdarza się na zajęciach techniczno-konstrukcyjnych, w zabawach i ćwiczeniach ruchowych, podczas nauki wielu praktycznych czynności.

Omawiana metoda znajduje zastosowanie także wtedy, gdy na podstawie doświadczeń dziecka i podanych mu faktów i informacji oczekujemy od niego samodzielnego rozwiązania problemu.

Przykładowo może to być układanie historyjki obrazkowej, tworzenie podzbiorów w zbiorze, ułożenie z kilku elementów figury słownie określonej przez nauczyciela itp.

Rolą ćwiczeń utrwalających, prowadzonych w formie atrakcyjnej zabawy, jest pobudzanie dzieci do powtarzania (trenowania) czynności, które w zamierzeniu wychowawcy winny stać się umiejętnościami lub nawykami. Ćwiczenia te stosujemy przy okazji doskonalenia mowy, utrwalania umiejętności ruchowych, czynności samoobsługowych, jak również w celu doskonalenia spostrzegania, różnicowania kształtów, rozróżniania barw itp.

W stosowaniu metod czynnych, koncentrujących się na działaniu dzieci, nauczyciel posługuje się żywym słowem, rozmową, opowiadaniem, objaśnianiem, instrukcją, pokazem, wzorem. Są to również metody oddziaływania pedagogicznego, wywierające często decydujący wpływ na efektywność stawianych dziecku zadań. Metody te mają charakter uzupełniający wobec metod czynnych, spełniając wobec nich rolę służebną. W pracy wychowawczej bywają sytuacje, kiedy żywe słowo lub pokaz dominują w toku zajęcia (opowiadanie, rozmowa, wypowiedzi dzieci na temat ich doświadczeń i spostrzeżeń, oglądanie dzieł sztuki, pokaz ćwiczeń ruchowych lub bardziej skomplikowanych czynności podczas zajęć konstrukcyjnych itp.). Zawsze jednak odbiór wizualny lub słuchowy służy jako bodziec inspirujący lub pośredniczący w dziecięcym działaniu.

Przedstawiony wyżej podział metod nie jest jedyny. Na szczególną uwagę zasługuje klasyfikacja metod wynikająca z koncepcji wielostronnego kształcenia. Wyróżnione metody — podające, problemowe (poszukujące), eksponujące i praktyczne — odpowiadają czterem sposobom uczenia się: przez przyswajanie, odkrywanie, przeżywanie i działanie. Pełną aktywność dzieci, a zarazem wszechstronny rozwój ich osobowości, zapewnić może uwzględnienie w procesie wychowawczo-dydaktycznym wszystkich wymienionych dróg uczenia się. Umożliwiają one opanowanie wiedzy, różnorodnych umiejętności, nawyków, przyzwyczajzeń oraz zapewniają rozwój procesów poznawczych, motywacji i emocji. W praktyce pedagogicznej metody te muszą się nawzajem dopełniać. Bardzo ważnym elementem teorii wielostronnego kształcenia jest zaakcentowanie roli i znaczenia przeżyć emocjonalnych

dziecka w procesie przyswajania wiadomości, rozwiązywania problemów i działania.

Dla właściwego organizowania działalności dzieci nieodzownym warunkiem jest funkcjonalne zagospodarowanie budynku i ogrodu przedszkolnego, które należy traktować łącznie jako jeden warsztat pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Na wyposażenie przedszkola poza meblami, których wymiary, estetyka i funkcjonalność mają szczególnie duże znaczenie dla psychofizycznego rozwoju dzieci, składają się: sprzęt gimnastyczny i zabawowy, zabawki i książki, narzędzia, przybory i instrumenty oraz pomoce dydaktyczne (graficzne, audyjne i manipulacyjne). O doborze pomocy i zabawek decyduje ich ocena pod względem wartości pedagogicznej i estetycznej, techniki wykonania oraz przydatności w realizowaniu kolejnych zadań, przewidzianych w programie pracy wychowawczej przedszkola.

Do podstawowych form organizacyjnych pracy wychowawczej w przedszkolu należą zabawy i prace dowolne dzieci, czynności samoobsługowe i prace użyteczne, zajęcia zaplanowane przez nauczycielkę oraz okolicznościowe kontakty nawiązywane w różnych sytuacjach.

Zabawa stanowi swoisty rodzaj działalności dzieci i zarazem środek ich ekspresji, jest naturalną drogą zaspokajania potrzeb ruchowych, społecznych, poznawczych i tym samym odgrywa szczególną rolę w realizacji każdego działu programu.

Zabawa daje okazję do dokonywania doświadczeń i obserwacji, wyraża treści przyswojone przez dziecko w toku poznawania otoczenia, daje okazję do kształtowania sprawności technicznych. Wiąże się z jego twórczością plastyczną, konstrukcyjną, z ekspresją słowną, muzyczną i ruchową.

W warunkach zbiorowości przedszkolnej zabawa wymaga pewnego poziomu uspołecznienia dziecka, a zarazem ona właśnie stwarza główne i naturalne sytuacje dla wychowania społeczno-moralnego. Konieczne jest więc usamodzielnienie i zdyscyplinowanie dzieci, aby wchodząc stopniowo w rolę współgospodarzy przedszkola czuły się odpowiedzialne za zabawki, chroniły je przed zniszczeniem i zgubieniem, a po skończonej zabawie odnosiły na właściwe miejsce.

Dzieci powinny także szanować dobre zwyczaje obowiązujące

we wzajemnym odnoszeniu się do siebie. Przestrzeganie tych zwyczajów to również jeden z ważnych warunków bezpieczeństwa zabawy.

Higieniczne warunki i potrzeba kontaktu z przyrodą wymagają, aby zabawy jak najczęściej — i to w ciągu całego roku — odbywały się w ogrodzie, który powinien być do tego odpowiednio przystosowany, z uwzględnieniem możliwości przenoszenia z sali niektórych zabawek, a także zabierania ich na spacer.

Podstawowe znaczenie dla dzieci w wieku przedszkolnym ma samorzutna działalność zabawowa. Rola nauczycielki polega tu przede wszystkim na zapewnieniu dzieciom swobody, możliwości skupienia się i okazywaniu im swego zainteresowania, które zachęcałoby do szukania u niej rady w realizowaniu własnych pomysłów lub pomocy w przewycięzaniu trudności.

Dla pełnej realizacji treści programowych niezbędne są także zabawy organizowane przez nauczycielkę w określonym celu. Należą do nich zabawy dydaktyczne, ruchowe, gry z prawidłami itp. Niektóre z tych zabaw przeprowadza się w formie zajęć. Zabawy te można również organizować z inicjatywy dzieci, w czasie przeznaczonym na działalność dowolną, gdy dobrze opanują zasady gry.

W kierowaniu zabawą dominuje metoda samodzielnych doświadczeń dziecka, zwłaszcza w zabawach i działalności podejmowanej przez dzieci samorzutnie. W zabawach organizowanych przez nauczycielkę występują w różnym nasileniu elementy zadań problemowych i ćwiczeń utrwalających.

W czasie przeznaczonym na działalność dowolną dzieci mogą także z własnej inicjatywy podejmować różne czynności, niekoniecznie o charakterze zabawowym.

Czynności samoobsługowe i prace użyteczne rozwijają niezbędną samodzielność dziecka i jego umiejętności działania. Stopniowe wdrażanie dzieci do tych czynności i do pracy związane jest z realizacją całości programu.

Kształtowanie nawyków i przyzwyczajzeń higienicznych wchodzi w zakres wychowania zdrowotnego, ale wiąże się integralnie z przyswajaniem przez dzieci kultury życia codziennego, z budzeniem ich wrażliwości estetycznej. Pamiętać trzeba, że sprawność rąk dziecka, jaką kształcą codzienne czynności i prace uży-

teczne, zależy od ogólnej sprawności fizycznej, rozwijanej przez zabawy i ćwiczenia ruchowe.

Organizując codzienne obowiązkowe czynności dzieci, wyrabia się ich samodzielność, umiejętność działania w zespole, kształtuje stopniowo poczucie odpowiedzialności za podjęte zadania, co umożliwia realizację treści z zakresu wychowania społeczno-moralnego.

Różne codzienne prace sprzyjają również wychowaniu umysłowemu — pobudzają do myślenia, mówienia i porozumiewania się dzieci między sobą i z dorosłymi, rozwijają zainteresowania techniczne, ułatwiają kształtowanie pojęć matematycznych — porównywanie wielkości, ciężaru różnych przedmiotów, nabywanie orientacji w czasie itp.

Kształtowanie u dziecka niezbędnych w życiu codziennym umiejętności odbywa się przede wszystkim drogą naśladownictwa i przez odpowiednie ćwiczenia pod kierunkiem i kontrolą dorosłych. Nauczycielka powinna zatem pokazać, objaśnić, a w miarę potrzeby — korygować daną czynność w jej poszczególnych etapach. Przy tym zarówno pokaz, jak i korekta dotyczą poszczególnych faz danej czynności.

Czynności związane z trybem życia, a także prace użyteczne występują podczas grupowych i zespołowych zajęć specjalnie w tym celu organizowanych, znajdują wyraz w pracy dyżurnych, jak też są przedmiotem kontaktów okolicznościowych w czasie przeznaczonym na zabawy i działalność dowolną. Szczególne okazje do tego typu kontaktów nadarzają się w czasie poprzedzającym posiłki, wyjście do ogrodu i powrót do budynku, w momentach poprzedzających zajęcia, odpoczynek itp.

Zajęcia prowadzi się z całą grupą bądź z mniejszymi zespołami dzieci. Zależnie od dominującego celu zajęcia, nauczycielka kształtuje poszukującą postawę dziecka, które pod jej kierunkiem samodzielnie czyni doświadczenia, obserwacje, a także znajduje środki do wyrażania swoich przeżyć i spostrzeżeń.

Tematem zajęcia mogą być treści zaczerpnięte ze wszystkich działów programu. Treść programowa poszczególnych zajęć dyktowana jest aktualnymi potrzebami życia zbiorowego, a może być również elementem tematu kompleksowego, wokół którego koncentruje się działalność dzieci w ciągu dłuższego czasu.

Każde zajęcie powinien poprzedzać nastrój skupienia, oczekiwania. Wprowadzenie powinno być krótkie i dotyczyć tylko właściwego tematu. Żadna więc sprawa, którą chciałoby się załatwić przy okazji, nie powinna rozpraszać uwagi dziecka.

Zajęcie tylko wtedy jest udane, gdy zainteresuje dzieci, gdy je aktywizuje. Oznaką znużenia jest rozproszenie uwagi, ziewanie itp. Objawy takie są dla nauczycielki sygnałem, że dla niektórych dzieci słabych, wątłych lub nerwowych zajęcie trwa zbyt długo. Często potrzeba więc użyć pretekstu do wcześniejszego zwolnienia niektórych dzieci.

Zakończenie zajęcia bywa różne, zależnie od jego rodzaju. Gdy np. dziecko wykonało jakiś przedmiot czy rysunek, zgłasza się do nauczycielki z prośbą o jego podpisanie lub — jeśli praca nie została dokończona — o zezwolenie wykonania jej w innej porze. Zakończeniem np. zajęć ruchowych będą ćwiczenia o mniejszej intensywności ruchu. Rozmowę można zakończyć podsumowaniem zebranych wiadomości czy dokonaniem oceny. Każde zajęcie, do którego używa się materiałów, narzędzi, pomocy, kończy się sprzątaniem z udziałem dzieci.

Przy prowadzeniu zajęć, odbywających się zawsze w odpowiednich warunkach higienicznych (oświetlenie, temperatura, dopływ powietrza), trzeba uwzględniać dziecięcą potrzebę ruchu, konieczność zmiany pozycji. Pożądane jest, aby ogród był jak najczęściej miejscem zajęć.

Specyficznym rodzajem zajęć są uroczystości przedszkolne, spacer i wycieczki.

Uroczystości organizowane w przedszkolu wiążą się w sposób szczególny z wychowaniem społecznym i estetycznym, z rozwijaniem uczuć patriotycznych. Cel każdej przedszkolnej uroczystości zostaje osiągnięty, jeśli dzieci na miarę swych możliwości przeżywają jej treść, gdy dzięki radosnemu nastrojowi, barwnym strojom, dekoracjom, melodiom i tańcom zostawia ona ślad w ich pamięci. Impreza nie będzie udana, a nawet przyniesie szkodę, gdy dzieci będą po niej zmęczone, senne, rozgrymaszone.

Przygotowania do uroczystości w żadnym przypadku nie mogą zakłócić ustalonego trybu życia dzieci w przedszkolu, skracać ich pobytu na powietrzu. Naukę piosenek, wierszy, tańców trzeba więc zmieścić w czasie normalnie prowadzonych zajęć. Uroczy-

stości przedszkolne powinny trwać krótko — najwyżej do 45 minut, przy czym udział dzieci w zbiorowym programie uzależniony jest od ich wieku.

Uroczystości należy organizować w salach o dopływie świeżego powietrza. Zaciemnianie okien jest niedozwolone. Pożądane jest, aby w miarę możliwości miejscem uroczystości był ogród.

Spacery, umożliwiające wyprowadzanie dzieci poza teren przedszkola, mają na celu dłuższy pobyt na powietrzu w naturalnym otoczeniu przyrodniczym, zabawę związaną z pokonywaniem różnych przeszkód terenowych, jak np. wspinanie się po zboczach pagórka, skakanie przez małe rowy itp.

Dłuższe lub krótsze wycieczki, organizowane w celu zapoznania dzieci z otoczeniem, własną wsią lub miastem, odbywają się w godzinach porannych.

Nauczycielka powinna uprzednio poznać teren, na który prowadzi dzieci, aby nawet w najmniejszym stopniu nie zagrażał ich bezpieczeństwu i zdrowiu.

Odrębnym rodzajem zajęć są całodzienne wycieczki turystyczne, które wymagają szczególnie starannej organizacji. Jest to spowodowane m. in. koniecznością zapewnienia warunków zgodnych z podstawowymi wymogami higieny i bezpieczeństwa w czasie przejazdów i długotrwałego pobytu dzieci poza przedszkolem.

Specyficzna funkcja zajęć wynika z faktu, że ich cel i przebieg jest w pełni zaplanowany przez nauczyciela-wychowawcę. Jest to jednak forma, w której przewiduje się różnorodne i bardzo zróżnicowane rodzaje działalności dzieci. Tak więc między innymi, w ramach zajęć, nauczyciel organizuje zabawy, realizuje prace użyteczne i ćwiczy niektóre czynności samoobsługowe.

Kontakty okolicznościowe występują w toku całego dnia, podczas licznych, nieprzewidzianych okazji. Ale i one służą realizacji programu. Kontakty okolicznościowe mają wielkie znaczenie dla kierowania rozwojem zainteresowań, wiedzy, procesów poznawczych i mowy dziecka, jak również dla jego rozwoju społeczno-moralnego.

Dzieci chętnie zadają pytania, gdy są czymś zainteresowane. Nauczycielka pobudza je do wypowiedziania się, co stanowi także okazję do sprawdzania poprawności wymowy dziecka, rozu-

mienia poprawnej mowy dorosłych, rozwijania umiejętności wypowiedzania się w sposób zrozumiały dla innych. Kontakty okolicznościowe stwarzają również sytuacje sprzyjające kształtowaniu prawidłowych pojęć — między innymi pojęć matematycznych.

Ustalone w toku pracy wychowawczej normy postępowania, które regulują stosunki w grupie, nie zawsze są w praktyce przez dzieci respektowane. W konkretnych sytuacjach niektóre dzieci próbują łamać ustalone zwyczaje lub odwrotnie — powołują się na nie, starając się bronić na przykład przed agresywnością kolegi. W takich sytuacjach nauczycielka zapobiega wykroczeniom, rozstrzyga spory, pomaga w rozwiązaniu konfliktu.

Kontakty okolicznościowe wymagają od nauczycielki rozległej wiedzy, dokładnej znajomości programu, szybkiej orientacji w sytuacjach i zawsze czynnej postawy w ciągu całego dnia przedszkolnego. Są one jednym z niezbędnych warunków indywidualizacji pracy wychowawczej. Obok dzieci, które same zabiegają o kontakt z nauczycielką, bywają i takie, które z różnych powodów stronią od grupy kolegów i od nauczyciela. Zadaniem wychowawcy jest zdobycie ich zaufania, uaktywnienie i ośmieszenie, poprawienie ich samopoczucia i stopniowe włączanie do dziecięcej społeczności.

Jakkolwiek kontakty okolicznościowe występują najczęściej w czasie przeznaczonym na zabawy i dowolną działalność dzieci, to jednak i zajęcia oraz czynności samoobsługowe nasuwają po temu liczne okazje. Kontakty te nawiązuje się najczęściej za pośrednictwem słów, lecz towarzyszą im także pokazy, obserwacje, stawiane przed dziećmi zadania i inne sposoby pracy wychowawczej.

Treści programu trzeba dzieciom przyswajać w toku wszystkich wymienionych wyżej, zazębiających się wzajemnie form pracy. Odpowiadają one w zasadzie głównym dziedzinom działalności dziecka, do których należy przede wszystkim zabawa, a także nauka i praca. Zabawa jako podstawowy rodzaj działalności dziecka zajmuje jednak miejsce uprzywilejowane. Podczas pobytu dziecka w przedszkolu większość czasu powinna być przeznaczona na zabawy i czynności dowolne. Wraz z wiekiem dziec-

ka wzrasta w jego życiu udział nauki i pracy, ale zabawa pozostaje w całym okresie przedszkolnym działalnością o charakterze dominującym.

3. Planowanie pracy

Planowanie pracy wychowawczo-dydaktycznej przedszkola stanowi jeden z warunków osiągnięcia pomyślnych wyników wychowania.

Funkcją planowania jest między innymi:

- dobór oraz integrowanie zadań i treści, zawartych w poszczególnych działach programu,
- konkretyzacja tych zadań i treści,
- samokontrola realizacji zamierzeń wychowawczych,
- ciągłość i systematyczność pracy wychowawczej,
- koordynacja działania zespołu pracowników przedszkola.

Przystępując do planowania, należy rozpocząć pracę od analizy aktualnej sytuacji. Warto postawić sobie pytanie, jakie zadania i treści zostały zrealizowane, jakie zaś wymagają dalszej pracy. Planowanie wymaga przede wszystkim gruntownej znajomości programu oraz zdawania sobie sprawy z możliwości całej grupy i poszczególnych dzieci. Elementarne informacje o każdym z dzieci zawarte są w karcie zapisu i karcie zdrowia. Informacje te wzbogaca się w toku kontaktów nauczycielki z rodzicami, z pracownikami służby zdrowia oraz w toku systematycznie prowadzonych obserwacji. Zgromadzona w ten sposób wiedza pozwala podjąć decyzję, jakie zadania i treści powinny dotyczyć pracy z całą grupą, a jakie pracy z mniejszymi zespołami. Dzięki gruntownej znajomości poszczególnych wychowanków można zaplanować w porę działalność wyrównawczą i kompensacyjną wobec dzieci, które takiej pomocy wymagają, można też przed niektórymi dziećmi postawić zadania odpowiadające ich większym niż przeciętne możliwościom.

Plany należy formułować w sposób zwięzły i rzeczowy, z uwzględnieniem jednak różnorodnych form organizacyjnych, odpowiadających różnorodnym formom działalności dzieci.

Planowanie działalności zabawowej dotyczy przede wszystkim tworzenia dla niej sprzyjających warunków, a więc wyposażenia

w sprzęt i zabawki oraz wpajanie obowiązujących w czasie zabawy norm zachowania.

Na rozwój zabaw samorządnych, podejmowanych z inicjatywy dzieci nauczyciel wpływa pośrednio, planując różne zajęcia, wycieczki i uroczystości inspirujące działalność dziecięcą wzbogacającą o nowe przeżycia i doświadczenia. Ponadto w razie potrzeby pomaga przy realizacji pomysłów i podziale zabawowych ról oraz organizuje różnego rodzaju zabawy dydaktyczne, zabawy ruchowe i gry z prawidłami.

Planowanie zajęć ma dwojaki charakter. Cykl zajęć może być formą realizacji tematu kompleksowego integrującego zadania i treści wychowania zdrowotnego i społeczno-moralnego; umysłowego i estetycznego. Tematy kompleksowe, na przykład „przygotowanie uroczystości 1 Maja”, „jesienne zbiory plonów”, mają charakter długofalowy, stawiają przed dziećmi perspektywę wspólnego wysiłku i działania, wspólnych przeżyć i osiągnięć, a równocześnie scalają treści czerpane z różnych działów programu.

Konieczne jest również planowanie tematyki zajęć związanych z poszczególnymi dziedzinami wychowania, których celem jest zdobywanie przez dzieci określonych sprawności i informacji. Dotyczy to w szczególności nabywania sprawności samoobsługowych, zdobywania wiedzy o środowisku społecznym, technicznym i przyrodniczym, ćwiczeń i zabaw gimnastycznych. W przedszkolnym planowaniu obowiązuje jednak zawsze duży margines swobody z nawiązywaniem do aktualnych sytuacji i zainteresowań dziecięcych. Tylko niektóre z podanych w programie treści wymagają przestrzegania określonej kolejności. Dotyczy to przede wszystkim nabywania umiejętności czytania.

Treści i przebiegu okolicznościowych kontaktów nauczycielki z dziećmi nie można z góry przewidzieć, nie można więc ich zaplanować. Trzeba natomiast wiedzieć, z którymi dziećmi zamierza się w danym okresie nawiązać bliższy kontakt — w celu poznania ich wiedzy, umiejętności, zainteresowań, potrzeb. Niezbędne jest zaplanowanie obserwacji zarówno w toku okolicznościowych kontaktów i zabaw, jak i podczas zajęć.

Planując pracę warto również zastanowić się, jakie pomoce

dydaktyczne, jaka literatura będzie przydatna w realizacji wysuniętych zadań.

W planach długofalowych, obok bezpośredniej pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi, szczególną wagę ma określenie zakresu i form współpracy ze środowiskiem rodzinnym wychowanków przedszkola, zwłaszcza w dziedzinie ustalania wspólnej linii postępowania, jednolitego kierunku oddziaływań — w oparciu o rzetelną znajomość tego środowiska. Konieczne jest także zarysowanie kierunku współpracy z instytucjami współdziałającymi z przedszkolem, a przede wszystkim ze szkołą.

Plan pracy obejmuje całokształt działalności wychowawczej, podejmowanej w czasie pobytu dziecka w przedszkolu, oraz wszelkie czynności niezbędne do pomyślnej realizacji zadań. Nie jest jednak konieczne zaznaczanie w planie czynności stale powtarzających się, przewidzianych na przykład w rozkładzie dnia.

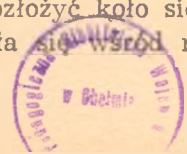
Wszechstronność oddziaływań możliwa jest na skutek stałego konfrontowania planów pracy z programem i z konkretną sytuacją, w której się plany realizuje. Forma ich może być bardzo różnicowana, w każdym jednak przypadku plany pracy powinny być w pełni realne i możliwe do urzeczywistnienia.

Szczególnie wnikliwego przemyślenia wymaga planowanie i organizacja pracy w grupach łączonych, obejmujących dzieci w różnym wieku.

W przedszkolu jednooddziałowym względy organizacyjne przemawiają za podzieleniem całej grupy na dzieci młodsze i dzieci starsze. Nauczycielka, prowadząc zajęcia w mniejszych zespołach, możliwie wyrównanych pod względem możliwości psychofizycznych, obowiązana jest jednak do realizacji programu dla wszystkich czterech poziomów.

W przedszkolu jednooddziałowym istnieją szczególnie sprzyjające warunki do oddziaływania na dzieci młodsze przez przykład starszych kolegów oraz do rozwijania uczuć opiekuńczych. Równocześnie trzeba jednak zwracać baczną uwagę na proces usamodzielniania dzieci młodszych, aby nie nadużywały pomocy dzieci starszych.

W szatni dzieci młodsze powinny mieć wydzielone miejsca, widne i na tyle obszerne, by każde mogło rozłożyć koło siebie swoje rzeczy i aby oprócz nauczycielki mogła się wśród nich

swobodnie poruszać woźna oraz dyżurujące starsze dziecko. Przeszrzeń w szatni dla dzieci starszych może być nieco mniejsza, gdyż przebywają w niej krócej. Jeśli w budynku brak dostatecznie obszernej szatni, małe dzieci powinny w niej zdejmować tylko obuwie, a rozbierać się i ubierać w sali.

W umywalni powinny być również osobne wieszaki na ręczniki dla dzieci starszych i młodszych.

Odpooczynek w przedszkolu pięciogodzinnym trwa krótko i w ogrodzie przewidzieć miejsce do zabawy w oddzielnych jest zimna, to na kocach) lub też na organizowaniu spokojnych, nie wymagających wysiłku zabaw. W przedszkolu dziewięciogodzinnym wydziela się dzieci, które potrzebują snu, i dla nich organizuje się dłuższy odpooczynek.

Posiłki mogą się odbywać przy wspólnym stole lub osobno. Dobrze jest łączyć dzieci wtedy, gdy starsze umieją jeść estetycznie i służyć młodszymi przykładem.

Zabawy swobodne, inicjowane przez dzieci odbywają się przeważnie wspólnie. Należy jednak również w budynku jak i w ogrodzie przewidzieć miejsce do zabawy w oddzielnych grupach wiekowych oraz tak rozmieścić odpowiednio dobrane zabawki, aby dzieci młodsze na równi ze starszymi mogły przyzwyczajać się do samodzielnego współgospodarowania w przedszkolu.

Zajęcia można organizować dla wszystkich dzieci razem bądź dla każdego z zespołów oddzielnie, przy czym sprawą zasadniczą jest wdrożenie dzieci do takiego zachowania, by nie przeszkadzały sobie w zabawie i pracy. Z małym zespołem prowadzi się między innymi rozmowy, obserwacje, opowiadania, oglądanie obrazków, mówienie wierszy, śpiewanie piosenek przeznaczonych — zależnie od stopnia trudności — tylko dla starszych lub tylko dla młodszych dzieci.

Gdy tylko jest to możliwe, należy wszystkie dzieci włączyć do zajęć na wspólny temat, w których każdy zespół uczestniczy w miarę swoich możliwości.

Dla całej grupy organizuje się wiele zajęć plastyczno-konstrukcyjnych, z tym, że przed dziećmi w różnym wieku stawia się różne zadania.

W przedszkolu dwuoddziałowym podział zespołu dzieci na dzie-

ci młodsze i starsze jest organizacyjnie uproszczony. W poszczególnych przypadkach o włączeniu dziecka do jednej z grup powinna decydować nie tylko data jego urodzenia, ale także ogólny poziom rozwoju, aktywności, samodzielności, stan zdrowia. Do dzieci młodszych należałoby dołączyć słabe i wątłe pięciolatki, do grupy starszej można przydzielić dzieci czteroletnie, jeśli są dobrze rozwinięte, zdrowe, silne, potrzebujące dużo ruchu i fizycznego wysiłku.

Zagadnienie pracy z grupą mieszaną pod względem wieku występuje również w przedszkolu trzyoddziałowym. Najkorzystniejsze jest wyodrębnienie oddziału dzieci 3- i 4-letnich, oddziału dzieci 5-letnich oraz oddziału dzieci 6-letnich. Niepożądane jest łączenie grupy dzieci 4- i 5-letnich ze względu na znaczne różnice rozwojowe, zwłaszcza w zakresie rozwoju fizycznego.

W każdej sytuacji dzieci, które w następnym roku pójdą do szkoły, powinny stanowić wyodrębniony zespół.

4. Współpraca z rodzicami i środowiskiem.

pozytywne wyniki całokształtu pracy wychowawczo-dydaktycznej przedszkola zależą w znacznej mierze od właściwie potraktowanej współpracy ze środowiskiem rodzinnym każdego wychowanka. W zakresie tej współpracy na plan pierwszy wysuwa się dążenie do ujednoczenia oddziaływań wychowawczych domu i przedszkola. Przedszkole spełnia w tym zakresie rolę wiodącą, a celowi temu służy:

- gromadzenie informacji o środowisku rodzinnym;
- wymiana informacji o dziecku między nauczycielem a rodzicami w ciągu całego roku;
- zaznajomienie rodziców z pracą wychowawczo-dydaktyczną w placówce przedszkolnej;
- podnoszenie kultury pedagogicznej rodziców (np. poprzez dostarczanie informacji o warunkach prawidłowego rozwoju dziecka);
- zachęcanie rodziców do codziennego organizowania wspólnie z dzieckiem zabaw, gier, spacerów, prac domowych oraz przeprowadzania rozmów, a przy okazji utrwalania umiejętności i sprawności nabywanych w placówce przedszkolnej;

— budzenie społecznej inicjatywy rodziców przy doskonaleniu warunków pracy w placówkach przedszkolnych.

Dla prawidłowego kształtowania współpracy z rodzicami niezbędny jest klimat wzajemnego szacunku i zaufania. Za wytworzenie tego klimatu przede wszystkim odpowiedzialny jest nauczyciel wychowawca. Kierować się on musi generalną zasadą, że wszystkie podejmowane zabiegi mają na względzie dobro dziecka. Rodzice winni być traktowani jako partnerzy w pełnieniu trudnych zadań wychowawczo-dydaktycznych. W ramach współpracy gromadzi się i konfrontuje opinie oraz uwagi rodziców o dziecku z obserwacjami poczynionymi na terenie placówki przedszkolnej. Rodzice otrzymują systematycznie informacje o zachowaniu się, o postępach i trudnościach ich dzieci. W porozumieniu i pod kierunkiem wychowawcy powinni również kontynuować w domu oddziaływania wychowawczo-dydaktyczne rozpoczęte w przedszkolu. Rozwój sfery emocjonalnej w początkowym okresie życia dziecka uzależniony jest przede wszystkim od stosunków panujących w rodzinie. Oddziaływanie na osobowość wychowanka ma w wielu przypadkach charakter pośredni i staje się możliwe poprzez oddziaływanie na rodzinę. Podobnie wszelkie działania zmierzające do poprawy fizycznego i psychicznego stanu zdrowia muszą również obejmować rodzinę dziecka.

Nauczyciel wychowawca wskazuje rodzicom na konieczność stworzenia dziecku w jego domu prawidłowych warunków rozwoju fizycznego, umysłowego i społeczno-emocjonalnego. Dotyczy to następujących spraw:

- odpowiedniej dla potrzeb dziecka organizacji trybu życia: właściwego dozowania wysiłku i odpoczynku, przestrzegania warunków higienicznych, umożliwiania dziecku korzystania ze świeżego powietrza zarówno w zimie, jak i latem;
- racjonalnego żywienia (pora spożywania i jakości posiłków);
- właściwej postawy dorosłych wobec zainteresowań poznawczych dziecka (organizowanie jego działania, rozumienie potrzeby odpowiadania na dziecięce pytania);
- odpowiedniego korzystania z telewizji (czas i dobór programu);
- starannego doboru zabawek, przyborów i książek; zapewnie-

nia miejsca na ich przechowywanie, organizowania warunków dla wszechstronnego rozwoju zabawy;

- dostosowanego do możliwości i zainteresowań dziecka dozwolenia jego obowiązków domowych;
- zaspokajania potrzeb uczuciowych dziecka z zapewnieniem atmosfery pełnego bezpieczeństwa.

Współpraca z rodzicami oparta jest przede wszystkim na indywidualnych kontaktach z nauczycielem. W trakcie rozmów z rodzicami omawia się niejednokrotnie trudne, a nawet bolesne problemy. Atmosfera życzliwości, zrozumienia, a przede wszystkim dyskrecji jest koniecznym warunkiem tych kontaktów. Warto przypomnieć tu o obowiązku przestrzegania tajemnicy zawodowej. Indywidualny kontakt to nie tylko rozmowa, to także udział matki lub ojca w specjalnie dobranym fragmencie zajęć, oglądanie prac i wytworów dzieci.

Inną formą pracy z rodzicami są również kontakty o charakterze zespołowym. Są to zebrania poświęcone omówieniu niektórych ogólnych problemów, np. stworzenia dziecku odpowiednich warunków do działania, w zależności od konkretnych potrzeb środowiska i zespołu dziecięcego. Ponadto organizuje się wystawy prac dzieci oraz uroczystości z udziałem rodziców. Odbywają się również zajęcia otwarte. Ta ostatnia forma wymaga bardzo starannego przemyślenia i takiego zaplanowania zajęcia, aby ukazywało właściwe kierunki pracy z dziećmi.

W każdej placówce przedszkolnej wśród rodziców zawsze znajdują się tacy, którzy, żywo zainteresowani wychowaniem swych dzieci, sami dążyć będą do nawiązania jak najbliższych kontaktów z nauczycielem. W wielu jednak przypadkach, szczególnie w odniesieniu do tak zwanych trudnych środowisk rodzinnych, współpraca ta wymagać będzie dużego taktu, wytrwałości i umiejętności ze strony samego nauczyciela.

Szczególnie ważkim problemem jest uświadomienie rodzicom konieczności właściwego przygotowania dziecka do nauki szkolnej, decydującego nieraz o dalszych jego losach.

Oddzielnym zagadnieniem jest zorganizowanie pomocy wychowawczo-dydaktycznej dla sześciolatków. Które ze względu na sytuację rodzinną czy terenowe warunki środowiskowe (np.

duże rozproszenie budownictwa mieszkaniowego) nie mogą regularnie uczęszczać do przedszkola.

Nauczyciel powinien w tej sytuacji organizować okresowe spotkania dla rodziców tych dzieci, ukierunkowując pracę wychowawczo-dydaktyczną prowadzoną w domu rodzinnym.

W całokształcie współpracy nauczyciela z rodzicami znaczną pomocą będzie sprawnie działający komitet rodzicielski. W głównej jednak mierze owocność tej współpracy zależeć będzie od osobowości nauczyciela, od jego społecznego zaangażowania.

Do zadań nauczyciela sześciolatków należy również nawiązać nie możliwie ścisłych kontaktów ze szkołą, a w szczególności z nauczycielem klasy I, w celu zapewnienia ciągłości dalszych oddziaływań wychowawczych. Przy czym sprawą podstawową będzie przekazanie mu wszystkich zebranych informacji dotyczących warunków rodzinnych oraz stopnia psychofizycznego rozwoju, potrzeb i osiągnięć każdego z wychowanków.

Realizując nakreślone przez program zadania nauczyciel powinien dążyć do współdziałania ze wszystkimi instytucjami powołanymi do opieki nad zdrowiem i wychowaniem dziecka (ośrodki zdrowia, poradnie specjalistyczne, wychowawczo-zawodowe itp.) oraz z zakładami pracy i różnymi organizacjami społecznymi, które mogą w znacznym stopniu przyczynić się do polepszenia warunków pracy wychowawczej.

Placówki wychowania przedszkolnego powinny mieć charakter otwarty, ściśle związany z życiem i potrzebami danego środowiska. Tylko wtedy spełnią one swoją wszechstronną społeczno-wychowawczą rolę.

Część II

PRACA WYCHOWAWCZO-DYDAKTYCZNA W PRZEDSZKOLU

DZIECI TRZYLETNIE

W pracy z dziećmi trzyletnimi należy przede wszystkim liczyć się z dużą wrażliwością ich układu nerwowego oraz słabą odpornością na infekcje. Spokojna, pogodna atmosfera jest więc szczególnie potrzebna. Konieczne też jest, aby dzieci jak najdłużej przebywały na powietrzu o każdej porze roku.

Dzieci trzyletnie łatwo ulegają zmęczeniu, lecz szybko regenerują swe siły. Na krótko tylko potrafią skupiać uwagę na jednym przedmiocie. Dlatego też krótkotrwały wysiłek należy przeplatać częstym odpoczynkiem, umożliwiającym zmianę pozycji i zaspokajającym potrzebę ruchu.

Ważne zadanie stanowi przystosowanie dzieci do nowego środowiska. Są one jeszcze tak egocentryczne, że utrudnia im to orientację w otoczeniu. Brak umiejętności samoobsługowych powoduje uzależnienie od pomocy dorosłych.

Małe dzieci łatwo tracą poczucie bezpieczeństwa, które jest niezbędnym warunkiem równowagi psychicznej; nauczycielka powinna więc czujnie je obserwować, aby wiedzieć, kiedy potrzebna jest jej ingerencja, kogo trzeba ośmielić, kogo pocieszyć lub zachęcić do zabawy.

Kontakty okolicznościowe nauczycielki z dziećmi występują podczas całego dnia przedszkolnego, obfitującego nieraz w nieprzewidziane sytuacje, na które trzeba umieć właściwie reagować. Gotowość do dzielenia z dziećmi ich przeżyć, poznawanie

dziecięcych zainteresowań, przychodzenie z pomocą w razie potrzeby, sprawiedliwe rozstrzyganie sporów — wszystko to wychowuje dziecko, zbliża do wychowawcy, wzmacnia poczucie bezpieczeństwa.

Pozostawiając dziecku możliwie dużo swobody, trzeba ją jednak ograniczać wymaganiami racjonalnego trybu życia i koniecznością przestrzegania norm współżycia społecznego. Atmosferę spokoju warunkuje ład i porządek w przedszkolu, do czego niezbędne jest pewne zdyscyplinowanie dzieci, zgodne z ich możliwościami rozwojowymi. Aby to osiągnąć, konieczne jest ustalenie najważniejszych zasad i zwyczajów obowiązujących w zabawie, we wzajemnym współżyciu, jak również krótkie objaśnienia połączone z pokazami.

Pracę nauczycielki ułatwia naturalna skłonność małego dziecka do naśladownictwa, podatność na sugestię słowa; trzylatek chętnie podporządkuje się wychowawcy, stawiającemu wymagania w sposób łagodny, choć stanowczy, bez zdenerwowania, które udzielałoby się dziecku i wyzwalało chęć przekory.

Kontakty małych dzieci z otoczeniem utrudnia ich mało jeszcze komunikatywna i przeważnie sytuacyjna mowa. Myślenie wchodzi dopiero w fazę konkretno-wyobrażeniową. Nauczycielka nie powinna więc nadużywać słów, które nie odnoszą się do konkretnego, znanego dziecku z bezpośredniego doświadczenia. Słowa powinny z reguły towarzyszyć działaniu.

Dzieci trzyletnie interesują się wzajemną przynależnością różnych przedmiotów, którą odkrywają już we wcześniejszym okresie swego życia (np. dziecko łączy filiżankę ze spodkiem, lokomotywę z wagonem). Ułatwia to wdrażanie do przestrzegania porządku (np. lalki mieszkają w pokoiku lalek, a każdy wieśa swoje ubranie na swoim znaczku).

Małe dzieci chętnie bawią się samotnie lub we dwójkę. Nie potrafią jeszcze bawić się razem, chociaż na ogół chętnie przebywają obok siebie. Próby współdziałania w zabawie mają charakter czysto zewnętrzny (np. sypanie piasku do tego samego wiaderka, zbiorowa zabawa w naśladowanie jadących samochodów).

Zabawki przeznaczone dla trzylatków powinny występować w kilku egzemplarzach, aby zmniejszyć okazję do ewentualnych

sporów. Pożądane są również komplety drobnych zabawek (np. garnków czy lalczynych mebelków), które można przenosić w różne miejsca, aby dać dzieciom możliwość chwilowego odosobnienia. Poza zabawkami należy im też udostępnić materiały i przybory do rysowania, malowania itp.

Z dziećmi trzyletnimi w zasadzie nie organizuje się systematycznych zajęć z całą grupą, a główną formą realizacji programu jest zabawa i praca w małych zespołach. Dopuszcza się jedynie zajęcia ruchowe, prowadzone co drugi dzień, oraz zajęcia umuzykalniające, które nie powinny jednak przekraczać 10 minut.

WYCHOWANIE ZDROWOTNE

1. Bezpieczeństwo

Uważne poruszanie się w budynku i w ogrodzie, nieoddalanie się z określonych pomieszczeń i poza wyznaczony teren.

Ostrożne zachowanie się w zabawie, niewyrządzanie szkody sobie i innym.

Korzystanie ze sprzętu i zabawek zgodnie z ustalonymi regulacjami bezpieczeństwa.

Przestrzeganie zakazu brania do rąk znalezionych czy nieznanymi przedmiotów.

2. Przyzwyczajenia higieniczno-kulturalne

Odżywianie

Przyzwyczajanie się do umiejętnego i kulturalnego jedzenia. Właściwe posługiwanie się łyżką i kubkiem, korzystanie z serwetki.

Dokładne gryzienie i żucie pokarmów, zwłaszcza twardych, zjadanie całej porcji.

Przewycięzanie uprzedzeń do niektórych potraw (z wyjątkiem wywołujących uczulenia i budzących szczególnie wstręt).

Korzystanie ze świeżego powietrza i słońca

Codzienny, przynajmniej dwugodzinny pobyt na dworze (bez względu na porę roku).

Rozgrzewanie się w czasie chłodu, chronienie się w cień przed silną operacją słońca.

Przyzwyczajanie się do zmian w sposobie ubierania w zależności od temperatury.

Czystość osobista

Nabywanie pozytywnego stosunku do zabiegów higienicznych.

Mycie rąk, z przestrzeganiem kolejnych etapów tej czynności.

Prawidłowe wycieranie nosa.

Próby posługiwania się grzebieniem.

Zaspokajanie potrzeb fizjologicznych w określonych porach, samodzielne obsługiwanie się w pomieszczeniach sanitarnych.

Przestrzeganie zasady niekorzystania z przedmiotów osobistego użytku należących do innych.

Higiena narządów zmysłowych i układu nerwowego

Przestrzeganie zasady niedotykania oczu rękami. Oglądanie książek, rysowanie itp. w miejscach dostatecznie oświetlonych.

Mówienie umiarkowanym głosem.

Opanowywanie zbyt gwałtownych reakcji wywołanych uporem, lękiem.

3. Sprawność ruchowa

Zabawy samorzutne w budynku i na dworze, umożliwiające różnorodne formy ruchu.

Zabawy i ćwiczenia kształtujące postawę

Przyjmowanie prawidłowej pozycji: w siadach (np. na krześku, na ławeczce, na ziemi), w staniu, chodzeniu, leżeniu na plecach.

Zabawy i ćwiczenia orientacyjno-porządkowe

Reagowanie na sygnały (dźwięk, słowo, barwa, gest).

Ustawienia w gromadce, w rozsypce, w rzędzie, w parach

i w kole (z chwytem lub bez chwytu rąk), zabawy z podziałem grupy na mniejsze zespoły.

Chody w gromadce, parami i jedno za drugim: w przód, w wyznaczonym kierunku i do określonego punktu.

Zabawy i ćwiczenia z elementami równowagi

Chody po zawężonym torze prostym i krętym, pojedynczo, rzędem, parami, z przyborem w rękach.

Przekraczanie niskich i bezpiecznych przeszkód.

Przechodzenie po podwyższonej powierzchni (np. po obramowaniu piaskownicy).

Wchodzenie i schodzenie po powierzchni pochyłej (np. po zboczu pagórka).

Zabawy i ćwiczenia na czworakach

Chód na czworakach, ze wsparciem na całych dłoniach i na palcach stóp.

Naśladowanie chodu zwierząt.

Przechodzenie pod przeszkodami sztucznymi i naturalnymi (np. pod linką, pod gałęziami).

Przekraczanie płaskich przeszkód (narysowanych lub ułożonych).

Zabawy i ćwiczenia bieżne

Swobodne biegi w grupie bez potrącania się.

Biegi na wprost, po obwodzie koła, wężykiem.

Hamowanie biegu i zatrzymywanie się na sygnał.

Zabawy i ćwiczenia z elementami rzutu, celowania, toczenia i noszenia

Swobodne podrzuty i rzuty w kierunkach dowolnych, woreczkami i piłkami różnej wielkości.

Rzuty w przód oburącz i jednorącz (ręką prawą i lewą), na odległość, do celu.

Toczenie piłek i piłeczek w chodzie i w biegu.

Toczenie piłek w parach, do siebie i do bramki (z odległości około 1—2 metrów).

Przesuwanie, przenoszenie i ustawianie przedmiotów (np. krzesielek).

Zabawy i ćwiczenia z elementami wspinania się

Wchodzenie na schody, na pagórek, na płotki, drabinki ogrodowe itp.

Poprawne chwytanie szczebla przy wstępowaniu na przyrządy.

Wejście na najniższe szczeble przyrządu, schodzenie z zabezpieczeniem i ochroną.

Zabawy i ćwiczenia z elementami skoku i podskoku

Swobodne formy podskoków dowolnych.

Skoki obunóż w przód, z twardego podłoża na miękkie.

Próby zeskoków w głąb (z wysokości kolan) na miękkie podłoże.

Zabawy na śniegu

Wydeptywanie ścieżek w śniegu.

Ciągnięcie i pchanie sanek, prawidłowe siadanie i schodzenie.

Wzajemne wożenie się, próby zjazdów z łagodnego pagórka w pozycji siedzącej, dwójkami i pojedynczo.

Podchodzenie z sankami pod górę.

Przestrzeganie zasad bezpieczeństwa przy zjazdach i podchodzeniu (wyznaczone tory).

Zabawy i ćwiczenia w wodzie (pod warunkiem możliwości korzystania ze zbiornika wody, który odpowiada wymogom bezpieczeństwa i higieny, oraz opieki specjalnie przeszkolonego personelu).

Swobodne zabawy w wodzie z użyciem zabawek do kąpieli (np. koła gumowe).

Wchodzenie i wbieganie do wody, brodzenie, podskoki, głębokie przysiady.

Próby zanurzania twarzy i głowy, wydobywanie z dna kamyków lub specjalnie rzuconych przedmiotów.

Próby leżenia na wodzie przodem, w podparciu rękami o dno (z pomocą nauczycielki i samodzielnie).

Przestrzeganie podstawowych zasad higieny i bezpieczeństwa w wodzie.

WYCHOWANIE SPOŁECZNO-MORALNE

1. Dziecko jako członek rodziny

Ufne, bezpośrednie odnoszenie się do wychowawczyni, troszczącej się wspólnie z rodzicami o dobro dziecka.

Poprawne zachowanie się w stosunku do własnych rodziców i innych domowników, przyprowadzających dziecko do przedszkola.

Wykorzystywanie w domu zdobytych umiejętności samodzielnego ubierania się, mycia, jedzenia itp.

Samodzielne przygotowanie podarunków dla rodziców i innych domowników z okazji różnych świąt rodzinnych (np. Dnia Matki, Święta Babci).

Dzielenie się w przedszkolu przeżyciami z domu rodzinnego i opowiadanie rodzicom o wydarzeniach z życia przedszkolnego.

2. Dziecko jako członek zbiorowości przedszkolnej

Współżycie w grupie

Zgodna zabawa, niewyrywanie zabawek, nieprzeszkadzanie sobie nawzajem (np. w czasie budowania, rysowania). Szanowanie wytworów pracy kolegów (np. rysunków, budowli).

Używanie form grzecznościowych i uprzejme zachowanie się w stosunku do innych.

Współdziałanie z nauczycielką w świadczeniach dla innych (np. przygotowanie niespodzianki dla chorego kolegi).

Podchodzenie do nauczycielki na wezwanie i spełnianie jej poleceń. Podporządkowywanie się starszym kolegom pełniącym dyżur w młodszej grupie.

Samobsługa i udział w gospodarstwie przedszkolnym

Wycieranie butów o wycieraczkę, zdejmowanie, wysypywanie

z nich piasku. Wkładanie obuwia (z pomocą starszych przy sznurowaniu i zapinaniu).

Próby samodzielnego wkładania i zdejmowania odzieży (z pomocą starszych przy zapinaniu i odpinaniu guzików). Wkładanie czapki i szalika.

Wieszanie ubrania na wieszaku przy własnym znaczku, układanie zdjętej odzieży na krzeselku.

Sprawne odsuwanie i przesuwanie krzeselka przy stole.

Odkładanie swoich rzeczy, zabawek i prac na ustalone miejsce.

Towarzystwo dorosłym i pomoc w prostych pracach gospodarczych. Zachowanie sprzyjające utrzymaniu porządku.

3. Dziecko jako członek społeczeństwa

Kilkuminutowy udział w uroczystościach i zabawach związanych z Dniem Dziecka i Dniem Kobiet, z powitaniem Nowego Roku, Święta Pracy.

Nawiązywanie bezpośredniego kontaktu z odwiedzającymi przedszkole przedstawicielami Ludowego Wojska Polskiego i Milicji Obywatelskiej (np. podczas Dnia Wojska Polskiego).

Oglądanie dekoracji, związanych z obchodzeniem świąt państwowych w najbliższym otoczeniu przedszkola (np. wywieszonych flag). Udział w dekorowaniu własnej sali (np. biało-czerwonymi chorągiewkami przygotowanymi przez starszych kolegów).

WYCHOWANIE UMYSŁOWE

1. Poznawanie otoczenia społecznego i technicznego

Znajomość swojego nazwiska.

Orientacja w pomieszczeniach przedszkola.

Znajomość miejsc przechowywania swoich rzeczy w sali, szatni, umywalni. Zapamiętanie własnego znaczka rozpoznawczego.

Dostrzeganie użyteczności pracy ludzi z bliskiego otoczenia: pracy domowej rodziców, woźnej w przedszkolu, listonosza, sprzedawcy w sklepie itp.

Zaznajamianie się z przedmiotami codziennego użytku, ich przeznaczeniem i sposobem użytkowania.

Przyglądanie się pojazdom, urządzeniom i maszynom, ułatwiającym ludziom pracę (np. przy budowie, przy pracy na roli) i próby dzielenia się zebranymi spostrzeżeniami.

Poznanawanie w zabawach elementarnych przepisów ruchu drogowego, reagowanie na umowne znaki.

Zabawy prostym materiałem konstrukcyjnym (np. klocki, deseczki) — z zastosowaniem zasad równowagi. Poznanawanie w zabawie funkcji koła w zabawkach-pojazdach.

Wyrażanie w zabawach treści zaczerpniętych z najbliższego otoczenia (np. zabawy lalkami w dom, przewożenie towarów samochodami).

2. Poznawanie przyrody

Zaznajamianie się z niektórymi roślinami i zwierzętami, spotykanymi w ogrodzie przedszkolnym i w najbliższym otoczeniu, rosnącymi lub żyjącymi w naturalnym środowisku oraz hodowanymi przez człowieka:

- rozróżnianie i nazywanie spożywanych owoców i warzyw, poznawanie ich smaku,
- nazywanie kilku najczęściej spotykanych roślin, rozpoznawanych po owocach, liściach lub kwiatach (np. jarzębina, bez),
- przyglądanie się roślinom w czasie kiełkowania, pojawiania się pąków, kwitnienia, owocowania, zmiany zabarwienia liści, ich opadania, usychania,
- przypatrywanie się pracom jesiennym i wiosennym, wykonywanym przez dorosłych i przez starsze dzieci,
- zaznajamianie się ze zwierzętami hodowanymi w przedszkolu i w gospodarstwie domowym (nazwa, wygląd zwierząt dorosłych i młodych, sposób poruszania się i odżywiania, charakterystyczne głosy); z rolą niektórych z nich w życiu człowieka (np. koń, pies),
- rozpoznawanie i nazywanie kilku żyjących w naturalnym środowisku gatunków zwierząt (np. wiewiórka, zając, wróbel, sikorka).

Towarzyszenie nauczycielce przy pielęgnowaniu roślin ozdobnych w sali.

Udział w niektórych pracach, takich jak:

- sadzenie szybko rozkwitających roślin (np. bratków, stokrotek),
- podlewanie roślin ogrodowych,
- zbiór wiosennych plonów (np. rzodkiewek, sałaty),
- gromadzenie materiału przyrodniczego.

Określanie pogody i typowych zjawisk atmosferycznych (np. deszcz, śnieg, wiatr).

Zabawy umożliwiające we wszystkich porach roku bezpośredni kontakt z otoczeniem przyrodniczym (np. na trawie, na śniegu).

Poznawanie w zabawie właściwości piasku, gliny, wody, lodu, śniegu.

Zrywanie roślin tylko za zgodą nauczycielki. Przestrzeganie zasad nieniszczenia przyrody (np. szanowanie kwietników). Dowiadywanie się o istnieniu roślin chronionych, jeśli występują w otoczeniu.

3. Rozwijanie mowy i myślenia

Słuchanie i rozumienie mowy dorosłych

Osluchiwanie się z poprawną mową potoczną.

Wzbogacanie słownictwa dotyczącego najbliższego otoczenia.

Uważne słuchanie i rozumienie słownych poleceń nauczycielki, kierowanych do poszczególnych dzieci i do całej grupy.

Słuchanie:

- krótkich opowiadań na bliskie dzieciom tematy, ewentualnie z użyciem ilustracji,
- wierszy recytowanych przez nauczycielkę przy różnych okazjach,
- tekstów inscenizowanych (np. za pomocą pacyneki).

Posługiwanie się mową

Nabywanie swobody w samorzutnym wyrażaniu swoich myśli i przeżyć, w zadawaniu pytań.

Uczestniczenie w rozmowach prowadzonych przez nauczycielkę w małych zespołach dzieci.

Wyróżnianie na obrazkach i nazywanie znanych przedmiotów,

osób, zwierząt oraz określanie wykonywanych przez nie czynności.

Umiejętność samodzielnego oglądania książek obrazkowych i odkładanie ich na ustalone miejsce.

Poprawne stosowanie form fleksyjnych (przypadków, liczb, rodzajów, osób itp.) w mowie potocznej.

Ćwiczenia oddechowe, polegające na wprawianiu w ruch lekkich przedmiotów (np. bibułek, papierków) za pomocą dmuchania.

Ćwiczenia słuchowe, porównywanie różnych głosów (np. zwierząt, dźwięków wydawanych przez pojazdy).

Ćwiczenia artykulacyjne, wyrabiające mięśnie narządów mowy, na samogłoskach, łatwiejszych spółgłoskach oraz zgłoskach.

Regulowanie siły głosu w naturalnych sytuacjach (mówienie szeptem — mówienie głośno).

Poznanie stosunków jakościowych i ilościowych

Nabywanie umiejętności posługiwania się słowami określającymi:

- położenie przedmiotów w przestrzeni (na, pod, za, obok, wysoko, nisko),
- kierunek (w przód, w tył, do góry, na dół),
- wielkość przedmiotów (duży, mały, gruby, cienki, długi, krótki),
- ciężar przedmiotów (ciężki, lekki).

Manipulowanie figurami geometrycznymi — przestrzennymi i płaskimi (klocki, mozaika), bez konieczności nazywania ich.

Przyswajanie określeń czasu (długo, krótko, teraz, najpierw, potem).

Poznanie zbiorów przedmiotów, próby klasyfikowania przedmiotów według cech jakościowych, gromadzenie przedmiotów mających wybraną wspólną cechę (wielkość, kształt, kolor, przeznaczenie itp.).

Porównywanie liczebności zbiorów (dużo, mało, tyle samo), posługiwanie się liczebnikami (jeden, dwa).

1. Estetyka życia codziennego

Przyzwyczajanie się do przebywania w estetycznie i funkcjonalnie urządzonej otoczeniu.

Udział w staraniach dorosłych o utrzymanie ładu i o estetyczny wygląd dziecka.

Towarzyszenie dorosłym w ozdabianiu sali wytworami plastycznymi dzieci.

2. Obcowanie z przyrodą, sztuką i wytworami techniki

Poznanie elementarnych wartości wizualnych, dźwiękowych, dotykowych, słuchowych i węchowych, występujących w otoczeniu, takich jak: kolor, kształt, wielkość, właściwości powierzchni itp.

Zwracanie uwagi na proste zjawiska i zmiany zachodzące w otoczeniu (np. opady deszczu i śniegu, kwitnienie drzew; poruszające się pojazdy, dym unoszący się z kominów), dźwięki, a także zapachy towarzyszące tym zjawiskom.

Zabawy w otoczeniu przyrodniczym we wszystkich porach roku. Poznanie charakterystycznych cech zwierząt i roślin.

Porównywanie w zabawie różnorodnych materiałów gromadzonych w skrzynce skarbów.

Obcowanie z wytworami sztuki, z artystyczną ilustracją i z własnymi pracami plastycznymi; słuchanie prostych utworów muzycznych i literackich; uczestnictwo w krótkich przedstawieniach teatralnych.

3. Działalność plastyczno-konstrukcyjna

Dowolne wyrażanie spostrzeżeń i przeżyć w formach płaskich, półprzestrzennych i przestrzennych. Próby nazywania swoich wytworów.

Gromadzenie doświadczeń plastyczno-konstrukcyjnych, eksperymentowanie materiałem i narzędziem umożliwiającym śmiałość ekspresji, rozmach i płynność ruchów, rozwój wrażliwości kolorystycznej:

- rysowanie kredkami świecowymi, kredą, patykiem na ziemi, malowanie farbami plakatowymi lub klejowymi, operowanie różnymi formami linii i plam — zależnie od narzędzia; rysowanie i malowanie na dużych arkuszach,
 - układanie z elementów geometrycznych i z tworzywa przyrodniczego, budowanie z klocków, łączenie kilku elementów w całość,
 - zabawy piaskiem, przesypywanie piasku, formowanie babek z użyciem wiaderek, foremek i materiału przyrodniczego,
 - lepienie z gliny, dzielenie jej na części, zlepianie, spłaszczanie, toczenie, drążenie otworów, łączenie z tworzywem przyrodniczym.
- Przyzwyczajanie się do zachowania porządku, ostrożności i bezpieczeństwa przy pracy.

4. Umuzycznienie

Słuchanie krótkich piosenek śpiewanych przez nauczycielkę, ilustrowanych zabawkami lub obrazkami.

Spostrzeganie i określanie prostych zjawisk akustycznych w otoczeniu.

Powtarzanie za nauczycielką krótkich, rytmicznych tekstów.

Próby śpiewania zbiorowo i indywidualnie słów, krótkich zdań i jednozwrotkowych piosenek.

Zabawy rytmiczne przy akompaniamencie dowolnego instrumentu muzycznego — w formie opowieści ruchowych.

Posługiwanie się pomocami akustycznymi przy wykonywaniu zadań stawianych przez nauczycielkę.

DZIECI CZTEROLETNI

Dziecko czteroletnie — w porównaniu z trzyletnim — lepiej orientuje się w otoczeniu. Postępy w rozwoju motorycznym czynią je bardziej sprawnym, można więc wymagać od niego większej samodzielności przy obsłudze się, jak również przy spełnianiu różnych poleceń. Mimo znacznie większej wytrzymałości i umiejętności skupienia uwagi — czterolatek podobnie jak trzylatek zdolny jest tylko do krótkotrwałego wysiłku.

Dzieci w tym wieku, mając zwiększoną potrzebę ruchu i działania, dążą coraz aktywniej do poznawania otoczenia. Ich zainteresowania nadal dotyczą przede wszystkim świata rzeczy i zjawisk z najbliższego otoczenia, niemniej krąg ich rozszerza się. Dziecko coraz częściej zadaje pytania, mówi o swoich spostrzeżeniach i przeżyciach, zasób jego słów wzbogaca się.

Trudności w nawiązywaniu słownego porozumienia z dzieckiem czteroletnim znacznie się zmniejszają. Łatwiej nawiązuje ono społeczne kontakty z dorosłymi i rówieśnikami, sygnalizuje swoje życzenia, odczuwane zadowolenie czy przykrość.

W pracy wychowawczej kontakty okolicznościowe odgrywają równie ważną rolę jak w grupie trzylatków. Treść tych kontaktów coraz częściej wiąże się jednak z zainteresowaniami poznawczymi. Dzieci chętnie skupiają się przy nauczycielce, a jeśli i ona chętnie z nimi rozmawia — darzą ją zaufaniem, dzielą się swymi kłopotami, zasypują pytaniami. Dla czterolatka naśladowanie starszych jest nadal jedną z głównych dróg uczenia się. Jednym z tych wzorów staje się postępowanie nauczycielki. Dzięki nawiązaniu uczuciowej więzi z wychowawcą dziecko jeszcze aktywniej pod jego kierunkiem przyswaja sobie normy współżycia, obserwuje otoczenie i poszerza wiadomości, lepiej wykorzystuje zdobywane umiejętności, żywiej reaguje na piękno przyrody, opowiadania, ilustracje.

Wśród form pracy z czterolatkami ważne miejsce zajmuje nadal organizowanie ich czynności, związanych z racjonalnym trybem życia, przy czym wymagania programowe dla tej grupy znacznie się zwiększają. Należy również liczyć się z tym, że zaszczepione w poprzednim roku przyzwyczajenia w zakresie samoobsługi — o ile nie będą nadal systematycznie przestrzegane i utrwalane — łatwo wygasają, a umiejętności zanikają.

Zabawę czterolatków cechuje znacznie silniejsza niż u trzylatków tendencja do szukania towarzystwa, jakkolwiek nadal obserwujemy potrzebę zabawy indywidualnej. Sprzyjające do zespołowej zabawy warunki osiąga się realizując hasła programowe wychowania społeczno-moralnego, przy czym regulowanie dostępu dzieci do zabawek, ich uczestnictwa w zabawie oraz zapewnienie każdemu z nich odpowiedniej pozycji w grupie rówieśników — nabiera coraz większego znaczenia.

W dążeniu do wspólnej zabawy dzieci wymagają pomocy i pośrednictwa ze strony nauczycielki. Trudno im bowiem jeszcze informować się wzajemnie o swych zamiarach i pragnieniach. Nie są też zdolne do samodzielnego organizowania zabawy, polegającej na współdziałaniu, mimo że taka właśnie zabawa coraz bardziej je pociąga.

Pożądaną jest, aby w zestawie zabawek przeznaczonym dla tej grupy wieku (podobnie jak u trzylatków) zabawki występowały w kilku identycznych egzemplarzach, ponadto jednak należy stworzyć dzieciom warunki zachęcające do wspólnej zabawy, na przykład „w dom” (mieszkanie lalek) lub „w podróż” (garaż dla samochodów itp.).

Zajęcia w grupie z dziećmi czteroletnimi organizuje się już systematycznie, jeden raz dziennie, przez około 20 minut. Dzieci słabiej przystosowane do życia w zespole wymagają indywidualnego potraktowania — stopniowego, umiejętnego włączenia do zajęć zespołowych, bez uciekania się do przymusu.

Osobny problem stanowią dzieci, które zaczęły chodzić do przedszkola dopiero po ukończeniu czterech lat. Te nowo przybyłe dzieci nauczycielka powinna otoczyć szczególną opieką (podobnie jak dzieci wolniej się rozwijające), aby stopniowo mogły dorównać swoim rówieśnikom.

WYCHOWANIE ZDROWOTNE

1. Bezpieczeństwo

Korzystanie z narzędzi i przyborów (np. z nożyczek, łopatk) — zgodnie z zasadami ich użytkowania.

Uświadamianie sobie niebezpieczeństwa zabawy zapalkami, rozpalania ognisk, zbliżania się do przedmiotów groźących oparzeniem.

Konsekwentne przestrzeganie zakazu manipulowania urządzeniami elektrycznymi.

Przestrzeganie zakazu zrywania i próbowania owoców bez zgody dorosłych.

Zgłaszanie nauczycielce dolegliwości i skaleczeń.

2. Przyzwyczajenia higieniczno-kulturalne

Odżywianie

Przyswojenie przekonania o konieczności jedzenia pokarmów niezbędnych dla zdrowia (np. mleka, sera, ciemnego pieczywa, warzyw, owoców), m. in. twardych i surowych.

Usprawnienie techniki samodzielnego jedzenia, próby posługiwania się widelcem.

Korzystanie ze świeżego powietrza i słońca

Nabywanie przeświadczenia o ważnym znaczeniu świeżego powietrza dla zdrowia.

Rozumienie potrzeby chronienia skóry przed silnym mrozem i nadmiernym działaniem promieni słonecznych. Smarowanie twarzy kremem.

Czystość osobista

Rozumienie znaczenia zabiegów higienicznych dla zdrowia.

Prawidłowe mycie zębów (okresowo sprawdzane).

Przebieranie się w strój gimnastyczny, samodzielne zmienianie bielizny do odpoczynku.

Dbałość o czystość rąk, próby kontrolowania czystości własnego ubrania.

Higiena narządów zmysłowych i układu nerwowego

Korzystanie z zabawek i sprzętu w sposób nie wywołujący hałasu.

Nabywanie odporności na niepowodzenia oraz wiary we własne siły przy pokonywaniu trudności.

3. Sprawność ruchowa

Zabawy samorzutne, z wykorzystaniem niektórych przyborów i przyrządów.

Zabawy i ćwiczenia kształtujące postawę

Ćwiczenia wyprostne z oparciem o ścianę, w leżeniu tyłem, z naśladowaniem różnych czynności.

Ćwiczenia stóp: chód z podkurczeniem pod spód palców, chwytanie woreczka palcami stóp, skakanki itp.

Zabawy i ćwiczenia orientacyjno-porządkowe

Ustawienia w rzędzie, dwurzędzie, szeregu (na linii, wzdłuż ściany).

Zbiórki zespołów na wyznaczonych miejscach z zastosowaniem różnych oznaczeń (np. barw).

Marsze i korowody pojedyncze lub parami po prostej, w kole, ze zmianami kierunku.

Chody połączone z biegiem, podskokami, akcentami rytmicznymi.

Zabawy i ćwiczenia z elementami równowagi

Stanie na jednej nodze — z wykonywaniem dodatkowych czynności (np. przekładanie woreczka pod kolanem wzniesionej nogi).

Krok mierniczy (stopa za stopą).

Chody:

- po liniach, śladach, między szczeblami lub po szczeblach przyrządu,
- z noszeniem w rękę przyborów (np. krążka z ustawionym na nim klokiem),
- po podwyższonej powierzchni (np. po ławeczce, po kłodzie drzewa),
- z przekraczaniem przeszkód naturalnych i sztucznych (o wysokości sięgającej do kolan i szerokości do 30 cm),
- po pochyłych płaszczyznach (np. po stoku lub po skośnie opartej ławeczce na wysokości 50—60 cm).

Zabawy i ćwiczenia na czworakach

Czworakowanie w przód, w tył, z omijaniem i z przekraczaniem przeszkód ułożonych z przyborów.

Zabawy i ćwiczenia bieżne

Biegi:

- na wprost do oznaczonego miejsca (na odległość 10—20 m),

- jedno- i wielokierunkowe ze zmianą kierunku, z omijaniem przeszkód,
- połączone z wykonywaniem określonych poleceń.
Pozorowane gonitwy i ucieczki.

Zabawy i ćwiczenia z elementami rzutu, celowania, toczenia i noszenia

Rzuty oburącz i jednorącz, ręką prawą i lewą: w przód, w górę, na odległość oraz do celu (z odległości około 1,5—2 m, np. rzut woreczkiem lub piłeczką do obręczy).

Toczenie piłek małych, dużych, lekarskich (1 KG) z miejsca i w ruchu, w kierunku na wprost, po obwodzie koła, w „uliczce”.

Próby toczenia obręczy, kółek, krążków.

Przesuwanie, przenoszenie i ustawianie (parami lub w zespołach) przyborów i innych przedmiotów.

Zabawy i ćwiczenia z elementami wspinania się

Swobodne wspinanie się na przyrządy i zstępowanie z prawidłowym (zamkniętym) chwytem szczebla oraz z naprzemianstronnymi ruchami kończyn.

Przejście po szczeblach w bok, w skos, przewijanie się oraz półzwisły z oderwaniem jednej ręki.

Zabawy i ćwiczenia z elementami podskoku i skoku

Swobodne przeskoki przez narysowane linie, szarfy i inne przybory.

Podskoki zwarte, rozkroczone i wykroczone, w miejscu i w przód.

Próby podskoków zmiennych i dostawnych.

Wskakiwanie obunóż do koła, do obręczy.

Zeskoki w głąb, na miękkie podłoże (z wysokości do 50 cm — w zależności od indywidualnej możliwości dziecka).

Zabawy na śniegu

Ustawianie zaprzęgu i wożenie się na sankach.

Pchanie sanek i podchodzenie po stoku.

Zjazdy po łagodnych stokach w pozycji siedzącej, dwójkami i pojedynczo.

Próby zmiany kierunku w czasie jazdy i hamowanie.

Zabawy i ćwiczenia w wodzie (obowiązują jedynie w określonych warunkach — patrz str. 33).

Zanurzanie się w wodzie z twarzą i głową.

Łatwe zeskoki na nogi z wysokości około 50 cm.

Leżenie przodem w podporze na rękach.

Poślizgi w leżeniu na wodzie przodem i na grzbiecie.

Swobodne zmiany pozycji w wodzie.

Próby prymitywnego pływania.

WYCHOWANIE SPOŁECZNO-MORALNE

1. Dziecko jako członek rodziny

Doraźne pomaganie domownikom w lekkich pracach porządkowo-gospodarczych.

Sprzątanie zabawek po skończonej zabawie i odkładanie ich na wyznaczone miejsce.

Dostrzeganie wkładu wszystkich członków rodziny w codzienne prace domowe.

Okazywanie szacunku osobom starszym.

Obmyślanie różnych niespodzianek sprawiających radość domownikom.

Interesowanie się pracą zawodową rodziców i rodzinnymi wydarzeniami.

2. Dziecko jako członek zbiorowości przedszkolnej

Współżycie w grupie

Wzajemne uznawanie praw do zabawy i do uczestnictwa w zabawie, korzystanie w trudniejszych sytuacjach z pomocy i pośrednictwa nauczycielki (np. przy realizowaniu swoich po-

myśłów, przy porozumiewaniu się z partnerami co do treści i sposobu zabawy).

Udział w opiece nad kolegami nowo przybyłymi do przedszkola (np. informowanie ich o przeznaczeniu różnych urządzeń).

Właściwy stosunek do dzieci kalekich (jeśli takie znajdują się w przedszkolu), delikatność, nieokazywanie zdziwienia wobec ich defektów.

Reagowanie na polecenia nauczycielki, zgłaszanie się na zbiórki, właściwe ustawianie się, spokojne oczekiwanie na swoją kolej (np. na dostęp do umywalni).

Nabywanie zwyczaju kolejnego wypowiedzania się podczas rozmów w zespole.

Samobsługa i udział w gospodarstwie przedszkola

Zapinanie i sznurowanie butów (bez zawiązywania na kordkę), oczyszczanie ich przed wejściem do budynku.

Wkładanie i zdejmowanie skarpet, rajstop. Odpinanie i zapinanie guzików oraz zaciąganie suwaków. Pomaganie innym kolegom przy zapinaniu guzików umieszczonych z tyłu. Otrzeptywanie szczotką ubrań ze śniegu lub z piasku.

Przestrzeganie ustalonych sposobów przechowywania w sali i w ogrodzie zabawek, przyborów i różnych materiałów. Samodzielne sprzątanie zabawek i odnoszenie ich na miejsce.

Posługiwanie się szczotką na kiju, zmiotką i szufelką, wycieranie ściereczką stołu.

Udział w niektórych pracach użytecznych (np. mycie klocek, grabienie liści).

3. Dziecko jako członek społeczeństwa

Dostrzeganie w najbliższym otoczeniu przedszkola zmian, będących wynikiem pracy człowieka i przyczyniających się do ułatwienia i uprzyjemnienia codziennego życia (np. nowe domy, chodniki, kładka, świeżo założony kwietnik).

Współudział w przygotowywaniu upominków i przyjmowanie gości w przedszkolu (np. z okazji Dnia Kobiet, Dnia Wojska Polskiego, Milicjanta, Górnika). Słuchanie krótkich opowiadań, wier-

szy i piosenek okolicznościowych, zbliżających treść obchodzonego święta (np. 1 Maja — to święto wszystkich ludzi pracujących).

Przeżywanie nastroju oczekiwania i przygotowywanie się do udziału (do 20 min.) w uroczystościach przedszkolnych, związanych ze świętami państwowymi oraz lokalną i ogólnopolską tradycją. Udział w dekorowaniu przedszkola własnymi wytworami plastycznymi.

Znajomość barw narodowych i godła Polski.
Słuchanie Hymnu Narodowego.

WYCHOWANIE UMYSŁOWE

1. Poznawanie otoczenia społecznego i technicznego

Znajomość nazwy miejsca zamieszkania (miejscowość).

Obserwowanie pracy ludzi różnych zawodów w bliskim otoczeniu przedszkola: podstawowe czynności i efekty pracy, narzędzia, charakterystyczny ubiór.

Zapoznawanie się z pochodzeniem przedmiotów wykonanych przez człowieka z surowców naturalnych (np. drewno, metale, płody rolne).

Rozróżnianie pojazdów ze względu na ich zastosowanie na lądzie, na wodzie i w powietrzu.

Przestrzeganie podczas spacerów zasad pieszego ruchu drogowego.

Prawidłowe i bezpieczne posługiwanie się łopatką do piasku i pobijakiem.

Montowanie zabawek przeznaczonych do składania. Zastosowanie w zabawach konstrukcyjnych zasad działania maszyn prostych (np. dźwigni, równi pochyłej itp.)

Wprawianie w ruch zabawek mechanicznych, opartych na napędzie wirowym i sprężynowym.

Wykorzystywanie w zabawie doświadczeń zebranych w trakcie poznawania nieco dalszego środowiska społecznego (np. zabawy w sklep, w pociąg itp.).

2. Poznawanie przyrody

Poszerzanie znajomości roślin i zwierząt spotykanych w otoczeniu przedszkola (np. w parku, na łące, w lesie):

- posługiwanie się nazwami drzew, rozpoznawanych po charakterystycznych liściach (np. kasztanowiec, akacja, klon), drzew owocowych — po owocach, roślin kwiatowych — po kwiatkach,
- wyróżnianie części rośliny (korzeń, łodyga, liście, kwiaty, owoce), a zwłaszcza części jadalnych,
- śledzenie wzrostu roślin,
- przyglądanie się pracy ludzi w ogrodzie, w sadzie bądź w polu, używanym do tej pracy narzędziom, zbieraniu plonów, przygotowywaniu i gromadzeniu zapasów na zimę,
- rozumienie potrzeby hodowania roślin jako niezbędnych dla wyżywienia człowieka, a także niektórych zwierząt,
- poznawanie potrzeb zwierząt domowych oraz pracy człowieka związanej z ich hodowlą,
- próby zaobserwowania, czym i w jaki sposób odżywiają się zwierzęta żyjące w naturalnym środowisku, zwłaszcza ptaki, przyglądanie się ich przelotom, budowie gniazd, opiece nad młodymi,
- podpatrywanie drobnych zwierząt (takich jak: żaba, dżdżownica, motyl, pszczoła), dowiadywanie się o ich użyteczności, przewycięzanie ewentualnych animozji.

Zaznajamianie się z podstawowymi narzędziami służącymi do pracy w ogrodzie oraz wykonywanie niektórych prac:

- udział w jesiennych zbiorach plonów,
- siew i sadzenie roślin łatwo wschodzących i przyjmujących się na danym terenie (przede wszystkim warzyw nadających się do spożycia w stanie surowym i roślin kwiatowych), udział w ich pielęgnowaniu, przerywaniu itp., rozumienie potrzeby podlewania i innych czynności ogrodniczych,
- zbieranie, suszenie, przechowywanie nasion i owoców, przeznaczonych na pokarm dla ptaków systematycznie dokarmianych zimą, karmienie rybek w akwarium.

Wiązanie typowych zjawisk atmosferycznych oraz zmian w świecie roślin i zwierząt z aktualną porą roku.

Poznanie w zabawie zmiennych właściwości piasku, gliny, śniegu, w zależności od tego, czy są one suche czy mokre.

Nabywanie opiekuńczego stosunku do zwierząt i roślin.

Dowiadanie się o istnieniu zwierząt chronionych, o ile występują w otoczeniu.

3. Rozwijanie mowy i myślenia

Słuchanie i rozumienie mowy dorosłych

Wzbogacanie zasobu słownictwa w związku z rozszerzającym się zakresem kontaktów z otoczeniem.

Rozumienie objaśnień nauczycielki stosowanych w toku nabywania różnych umiejętności.

Słuchanie:

- krótkich opowiadań wygłaszanych lub czytanych przez nauczycielkę ewentualnie ilustrowanych serią obrazków,
- wierszy recytowanych przez nauczycielkę,
- tekstów inscenizowanych w przedszkolnym teatryku kukielkowym.

Posługiwanie się mową

Wyrażanie swoich życzeń i racji w kontaktach z innymi dziećmi, korzystanie w razie potrzeby z pomocy nauczycielki jako pośrednika.

Próby mówienia o przeżytych wydarzeniach.

Posługiwanie się większym zasobem słów dotyczących poznawanego otoczenia społecznego, technicznego i przyrodniczego.

Wypowiadanie się na temat ilustracji w książkach oraz układanie obrazkowych (np. dobieranie parami, układanie historyjek, składanie obrazka z części).

Szukanie w książkach ilustracji na określony temat.

Wygłaszanie krótkich wierszy.

Próby rozwiązywania zagadek, podkreślających charakterystyczne cechy danych przedmiotów.

Poprawne stosowanie form fleksyjnych w rzeczownikach, czasownikach, przymiotnikach.

Określanie cech przedmiotów za pomocą przymiotników.

Kontynuowanie ćwiczeń oddechowych i słuchowych, zapo-
czątkowanych z dziećmi trzyletnimi.

Ćwiczenia artykulacyjne kształtujące mięśnie narządów mo-
wy, ze szczególnym uwzględnieniem trudniejszych spółgłosek
występujących w tekstach.

Różnicowanie modulacji głosu przy zdaniach pytających wy-
krzyknikowych i oznajmujących.

Poznanie stosunków jakościowych i ilo-
ściowych.

Różnicowanie, porównywanie i nazywanie:

- położenia przedmiotów w przestrzeni (między, wyżej — ni-
żej, daleko — blisko, dalej — bliżej),
- kierunku (przed siebie, za siebie, w bok),
- wielkości przedmiotów (duży — większy, mały — mniejszy,
gruby — grubszy, cienki — cieńszy, taki sam), długości (dłu-
gi — dłuższy, krótki — krótszy, taki sam), szerokości (wą-
ski — węższy, szeroki — szerszy, taki sam), wysokości (ni-
ski — niższy, wysoki — wyższy, taki sam),
- ciężaru przedmiotów, ważonych za pomocą wagi szalkowej,
bez odważników (lekki — lżejszy, ciężki — cięższy, taki sam),
- objętości (pojemności), mierzonej przez przelewanie płynu lub
przesypywanie ciał sypkich.

Rozpoznawanie figur geometrycznych, przestrzennych i płas-
kich (kula, koło, sześciąt, kwadrat).

Przyswajanie określeń czasu: długo — dłużej, krótko — kró-
cej, przedtem, potem, szybko, wolno.

Poznanie zbiorów przedmiotów. Klasyfikowanie przedmio-
tów według jednej lub więcej cech.

Porównywanie liczebności zbiorów (równo, mniej, więcej, wię-
cej o jeden, mniej o jeden); posługiwanie się liczebnikami głów-
nymi (jeden, dwa, trzy, cztery, określeniem „para”); stopniowe
poznawanie liczebników porządkowych.

1. Estetyka życia codziennego

Dbalność, wspólnie z dorosłymi, o ład w otoczeniu i estetykę własnego wyglądu.

Pomoc w dekorowaniu wnętrza przedszkola.

Wykonywanie prostych prac plastycznych, znajdujących zastosowanie jako elementy użyteczne i dekoracyjne (np. znaczki rozpoznawcze, zabawki na choinkę itp.).

2. Obcowanie z przyrodą, sztuką i wytworami techniki

Porównywanie zróżnicowanych wartości wizualnych, dźwiękowych, dotykowych i węchowych, jak: bogactwo kolorów, wielkość kształtów, natężenie dźwięków i innych (np. twardość, miękkość, elastyczność itp.).

Zwracanie uwagi na zjawiska i zmiany zachodzące w otoczeniu, także w wyniku ingerencji człowieka (np. pobielane drzewa, zaorane pola, oświetlona ulica, nowa droga, most itp.).

Dostrzeganie zmian w krajobrazie, związanych z wartościami estetycznymi, charakterystycznymi dla kolejnych pór roku (oszronione drzewa, pączki na gałęziach).

Oglądanie i porównywanie sprzętów i przedmiotów codziennego użytku pod względem kształtu, przydatności, wygody.

Obcowanie z wytworami o walorach artystycznych, np. z reprodukcjami, fotografią, sztuką ludową.

Poznawanie wartościowych utworów polskiej literatury dla dzieci, budzącej wrażliwość na dobro i zło.

Słuchanie piosenek i wierszy związanych z nastrojem chwili, próby własnej interpretacji zapamiętanego tekstu.

3. Działalność plastyczno-konstrukcyjna

Wyrażanie przeżyć i wiedzy o świecie w pracach na temat dowolny i określony; próby przedstawienia przedmiotów i wydarzeń w powiązaniu z poznawaniem otoczenia, treścią utworów literackich i muzycznych. Dzielenie się uwagami na temat wykonywanej pracy.

Poszerzanie doświadczeń plastyczno-konstrukcyjnych, działania rozwijające wrażliwość na kompozycję kolorystyczną i przestrzenną:

- rysowanie patykami na płaszczyźnie pokrytej farbą klejową; operowanie różnymi kolorami kredy, kredek, farb, rysowanie i malowanie przy sztalugach,
- układanie z elementów geometrycznych z tworzywa przyrodniczego, tworzenie kilkuelementowych całości,
- budowanie z piasku i ze śniegu,
- formowanie ulepieńek nie tylko palcami, ale i dłonią; próby ich malowania,
- wycinanie i wydzieranie z papieru, ugniatanie, darcie, nawarstwianie, składanie, rozcinanie, nacinanie; łączenie klejem papieru i tektury; bezpieczne posługiwanie się nożyczkami. Podejmowanie prac zbiorowych.

Udział w przygotowaniu i sprzątanii materiałów itp., utrzymywanie ład i porządku podczas pracy.

4. Umuzycznienie

Słuchanie kilkuzwrotkowych (o zrozumiałym dla dzieci tekście) piosenek, ilustrowanych również zabawkami lub obrazkami.

Spostrzeganie i określanie zjawisk akustycznych z otoczenia, zwiększających zakres spostrzeżeń słuchowych.

Rozpoznawanie znanej piosenki na podstawie melodii nucej lub granej na instrumencie przez nauczycielkę.

Powtarzanie za nauczycielką lub według własnych pomysłów krótkich, rytmicznych tekstów, nawiązujących do tematyki przeprowadzonych zajęć umuzyczniających.

Śpiewanie krótkich zdań i łatwych piosenek z równoczesnym odtwarzaniem ich przebiegu rytmicznego za pomocą najprostszyc form ruchu.

Śpiewanie prostych piosenek zbiorowo i indywidualnie.

Zabawy przy śpiewie nauczycielki, ilustrujące treść piosenki, z wykorzystaniem odpowiednio dostosowanych elementów ruchu.

Zabawy rytmiczne przy akompaniamencie dowolnego instrumentu muzycznego i z użyciem różnych rekwizytów.

Zaznajomienie się z grzechotką, kołatką i tamburinem; próby indywidualnego posługiwania się tymi instrumentami.

DZIECI PIĘCIOLETNIE

Rozwój dzieci pięcioletnich cechuje szybko wzrastająca aktywność ruchowa, postępujący rozwój umysłowy i motoryczny oraz zwiększająca się rola czynnika świadomości w postępowaniu. Równocześnie rozszerza się krąg zainteresowań dziecka, pogłębianych przez dokładniejsze obserwacje, dociekanie przyczyn różnych poznawanych faktów i zjawisk. Zwiększa się też możliwość dłuższego skupienia uwagi na jednym temacie.

Wynikające stąd konsekwencje dla pracy z dziećmi w tym wieku — to zapewnienie odpowiednich warunków zaspokajania ich wzmożonej potrzeby ruchu i wysiłku fizycznego oraz konieczność wyjścia naprzeciw ich zainteresowaniom poznawczym i potrzebie kontaktów społecznych.

W wieku pięciu lat zachodzą duże zmiany w rozwoju społecznym dziecka, nasila się potrzeba współdziałania z rówieśnikami, przejawia się wrażliwość na opinię otoczenia, rodzi się chęć współzawodnictwa. Nakłada to na nauczycielkę obowiązek dalszej pracy nad kształtowaniem zgodnego współżycia dzieci w grupie. Wyraźniej niż u czterolatek zarysowują się sprzeczności interesów podczas zabawy, mnożą się konflikty, pojawiają sympatie i antypatie, tendencje do pomijania niektórych kolegów, nadużywanie przewagi i dokuczanie. W pracy wychowawczej nad przyswajaniem dzieciom właściwych norm postępowania coraz szersze zastosowanie znajduje metoda umów z dziećmi, regulujących ich wzajemne stosunki, ustalających ich prawa i obowiązki.

Wraz z rozwojem dziecka wzrasta znaczenie obserwacji otoczenia, gromadzenia okazów, obrazków, udostępniania mu estetycznie wykonanych przedmiotów i dzieł sztuki. Zwiększa się też rola książki, pomocy dydaktycznych, opowiadań nauczycielki, przedstawień kukielkowych, koncertów.

Wady wymowy, które jeszcze u dzieci młodszych mogły być przypisywane właściwościom wieku — u pięciolatek zdecyd-

wanie wymagają interwencji stomatologa, laryngologa lub logopedy.

W pracy z grupą pięcioletników wciąż jeszcze dużo miejsca zajmuje organizowanie czynności związanych z racjonalnym trybem życia. Można już od nich wymagać, aby umiały samodzielnie się obsłużyć i by systematycznie wykonywały drobne prace użyteczne: pracowały w ogródku, naprawiały zabawki, sprzątały po zajęciach itp. W grupie tej wprowadza się już stałe tygodniowe dyżury (np. przy nakrywaniu do posiłków), powierza się opiekę nad rybkami w akwarium lub innymi zwierzętami hodowanymi w przedszkolu.

Kontakty okolicznościowe wzbogacają się głównie w związku z rosnącym zaciekawieniem wiedzą. Dzieci, znajdując zachętę i zrozumienie u nauczycielki, zwracają się do niej z różnymi pytaniami dotyczącymi obserwowanego otoczenia społecznego, technicznego i przyrodniczego, domagają się uzupełnienia wiadomości, wyjaśnień, potwierdzenia spostrzeżeń, dzielą się przeżyciami, opowiadają, co się zdarzyło w domu, na podwórku, na niedzielnym spacerze.

Tematem rozmów może i powinno być postępowanie dzieci, które nieraz wymaga korygowania i próby wartościowania, ocena uczynków słuszných i niesłuszných, rozróżnianie, co dobre, a co złe.

Zabawa dzieci pięcioletnich wyraża przeżycia i zainteresowania, coraz częściej wybiegające poza tematykę związaną z najbliższym otoczeniem. Dzieci bawią się w straż pożarną, w podróż okrętem, urządzają przedstawienia. Jednak mimo postępu, jaki dokonał się w ich rozwoju, samodzielny podział ról, ułożenie planu wspólnej zabawy o bardziej złożonej treści — to dla nich nadal bardzo trudne zadanie. Wzrasta więc rola wychowawcy jako pośrednika, pomocnika i doradcy w realizowaniu ich pomysłów i zamiarów w formie zespołowej, tematycznie rozwiniętej zabawy. Pomoc przy nawiązywaniu kontaktów koleżeńskich oraz regulowanie sprawy zgodnego współżycia w całej grupie powinno ułatwić dzieciom wspólną zabawę, jak również stworzyć warunki do zabawy samotnej lub z wybranym partnerem. Zadaniem przedszkola jest rozwijanie zarówno zabawy wspólnej jak i indy-

widualnej. Dziecko pięcioletnie, zbyt często bawiące się samotnie, wyraźnie stroniące od innych, powinno jednak zwrócić uwagę nauczycielki, która postara się poznać przyczyny tego zachowania i zastosować właściwe środki zaradcze.

Przy wyposażaniu zarówno sali, jak i ogrodu przedszkolnego należy kompletować możliwie bogaty materiał i narzędzia do budowania i konstrukcji, rozwijające techniczną inwencję pięcioletków, jak również zabawki i przybory pobudzające do wysiłku: noszenia, pchania, wożenia itp. Trzeba również stwarzać możliwości rzucania do celu, zabaw piłką, wspinania się, biegów itp.

W zabawach konstrukcyjnych nadal klocki są materiałem podstawowym, ale zwiększająca się precyzja ruchów, charakterystyczna dla dziecka pięcioletniego, pozwala na wprowadzenie także bardziej skomplikowanych zestawów konstrukcyjnych oraz zabawek mechanicznych. Pięcioletkom stają się coraz bardziej potrzebne różne akcesoria wzbogacające gospodarstwo, przy czym niektóre z nich dzieci mogą wykonać same, z pomocą nauczycielki.

Zajęcia grupowe z pięcioletkami odbywają się systematycznie dwa razy w ciągu dnia (w budynku lub na powietrzu), przy czym czas trwania każdego z nich nie powinien przekraczać 20 minut.

Dzieci stają się coraz bardziej zdolne do wykonywania wyznaczonych im zadań, koncentrowania uwagi wokół jednego tematu, wspólnego dla całej grupy. Równocześnie wzrastają możliwości ich twórczej ekspresji: ruchowej, słownej, wokalne i plastycznej. Dużą rolę w tej grupie odgrywają zajęcia w formie zabaw dydaktycznych.

Obok zajęć prowadzonych z całą grupą dużą rolę odgrywa również praca w małych zespołach, co wymaga od nauczycielki szukania — w zależności od lokalnych warunków danej placówki — jak najlepszych rozwiązań pedagogicznych i organizacyjnych. Należy bowiem dążyć do zaprowadzenia takich zwyczajów, aby poszczególne zespoły nie przeszkadzały sobie wzajemnie (np. przez głośne rozmowy).

1. Bezpieczeństwo

Poruszanie się w budynku i po ogrodzie bez potrącania innych.

Zgłaszanie nauczycielce uszkodzonych zabawek, sprzętów itp., mogących grozić skaleczeniem.

Rozumienie konieczności przestrzegania zasad ruchu drogowego oraz niebezpieczeństwa zabaw w pobliżu tras komunikacyjnych.

Zdawanie sobie sprawy z niebezpieczeństwa ślizgania się po zamrzniętych stawach, rzekach itp.

Rozumienie potrzeby zachowywania ostrożności wobec nieznanymi grzybów i innych roślin.

2. Przyzwyczajenia higieniczno-kulturalne

Odżywianie

Prawidłowe posługiwanie się widelcem, próby posługiwania się nożem i samodzielnego nakładania potraw na talerz.

Rozumienie potrzeby zachowywania umiaru w jedzeniu słodczy.

Zdawanie sobie sprawy z konieczności mycia owoców i warzyw przed spożyciem, unikanie picia nie przegotowanej wody.

Korzystanie ze świeżego powietrza i słońca

Udział w zabiegach mających na celu zapewnienie świeżego powietrza w lokalu (np. otwieranie okien, napełnianie wodą naczyń glinianych na kaloryferach).

Wkładanie odpowiedniej odzieży w zależności od temperatury, w porozumieniu z nauczycielką.

Umiejętność przeciwdziałania marznieniu (ruch, rozcieranie rąk, szukanie osłony przed wiatrem) oraz przegrzaniu (spokojne zabawy w cieniu, zaspokajanie pragnienia itp.).

Czystość osobista

Prawidłowe posługiwanie się szczoteczką do paznokci.

Świadome dbanie o czystość twarzy, szyi, uszu.

Rozumienie higienicznego znaczenia czystości ciała i konieczności zmiany bielizny osobistej.

Higiena narządów zmysłowych i układu nerwowego

Świadome wybieranie właściwych miejsc do zabaw i prac wymagających odpowiedniego oświetlenia.

Rozumienie szkodliwości dowcipów, polegających na nagłym wywoływaniu ostrych dźwięków w bliskości ucha (np. krzykiem, gwizdkiem).

Opanowywanie chęci ruchu i głośnej rozmowy w czasie zajęć i odpoczynku innych dzieci.

Rozumienie potrzeby różnych form odpoczywania.

Zapobieganie infekcji i stosunek do choroby

Zdawanie sobie sprawy z możliwości zarażenia się chorobą i udzielenia jej innym. Stosowanie przyjętych środków ostrożności (np. zasłanianie ust ręką w czasie kaszlu).

Rozumienie konieczności chronienia miejsc skańczonych przed zabrudzeniem.

Opanowane zachowanie się przy znoszeniu lekkiego bólu (np. przy zastrzyku, opatrywaniu skałceń).

Rozumienie potrzeby kontrolowania i leczenia zębów.

3. Sprawność ruchowa

Zabawy samorzutne z próbami samodzielnego organizowania zespołowych zabaw ruchowych.

Ćwiczenia gimnastyczno-kształujące

Ćwiczenia wyprostne z użyciem przyboru do wdrożenia umiejętności utrzymywania prawidłowej postawy ciała i poprawnej pozycji w siadach, staniu, chodzie i biegu.

Ćwiczenia szyi: skłony, skręty i krążenia głowy w siadzie skrzyżnym, (w formie naśladowczej i ścisłej).

Ćwiczenia tułowia: skłony w przód, w tył, w bok oraz skręty w różnych pozycjach wyjściowych, zwłaszcza niskich, z użyciem przyboru.

Ćwiczenia mięśni brzucha w leżeniu tyłem (np. jazda na „rowerze”, przekładanie przyboru pod wzniesionymi kolanami).

Ćwiczenia stóp: chód na palcach, na piętach, z podwiniętymi palcami stóp, chwytanie palcami stóp odpowiedniego przyboru.

Zabawy i ćwiczenia orientacyjno-porządkowe

Reagowanie na różnorodne sygnały, znaki i polecenia.

Sprawne ustawianie się w rzędzie, dwurzędzie, szeregu, kole, w małych kółkach oraz zmiany miejsc i ustawień.

Chody i marsze w różnych szykach i kierunkach, ze zmianą tempa, z akcentowaniem rytmu i taktu, w powiązaniu z podskokami i biegiem.

Zabawy i ćwiczenia z elementami równowagi

Stanie jednonóż i łatwe pozycje równoważne (np. stopa przed stopą), również we wspięciu.

Chód i bieg we wspięciu po wyznaczonych torach prostych i krętych, ze zmianami kierunku, obrotami i wirowaniem.

Przejścia po zwężonych i podwyższonych powierzchniach (np. po belce). Przejścia po ławeczce z przekraczaniem przyboru, pochylaniem się, wykonywaniem obrotu. Próby przejść po listwie odwróconej ławeczki.

Przekraczanie przeszkód wymagające chwilowego stania na jednej nodze.

Przejścia po torach przeszkód, z przechodzeniem z jednego przyrządu na drugi.

Zabawy i ćwiczenia na czworakach

Czworakowanie ze zmianami kierunku, z przekraczaniem przeszkód i przejściem przez otwory (np. przez obręcz), rozstawione w linii prostej i w ślalomie.

Czworakowanie po ławeczce, belce lub pniu drzewa.

Zabawy i ćwiczenia bieżne

Biegi: na wprost, w rozsypce, w różnych kierunkach, w różnym tempie, wahadłowe, wężykiem, z elementami współzawodnictwa zespołowego i indywidualnego.

Przebieganie dłuższych odcinków trasy (30—40 m).

Wyścigi i sztafety.

Zabawy i ćwiczenia z elementami rzutu, celowania, toczenia, noszenia

Dowolne rzuty i chwyt różnych przyborów oburącz i na zmianę ręką prawą i lewą, próby wykonywania tych czynności w chodzie.

Rzut piłki o ziemię lub o ścianę i po odbiciu chwyt oburącz.

Próby kozłowania piłki ręką prawą i lewą, w miejscu i w ruchu.

Rzuty oburącz i jednorącz ręką prawą i lewą, do celu poziomego i pionowego.

Przerzucanie piłek ponad przeszkodą (wysokość i odległość około 1,5—2 m).

Toczenie piłek, obręczy, krążków na zmianę ręką prawą i lewą, połączone z popychaniem, biegiem za toczącym się przyborem, z omijaniem przeszkód.

Zabawy i ćwiczenia z elementami wspinania się

Prawidłowe chwytyszczebla i ruchy naprzemianstronne, postępy na przyrządzie w bok, skośnie, w górę oraz prawidłowe zstępowanie.

Wspinanie się na przyrządy (do wysokości 2 m) urozmaicone zmianami kierunku i dodatkowymi czynnościami.

Pokonywanie różnorodnych przeszkód naturalnych i sztucznych (np. przejście przez płotek, po torach przeszkód, ustawionych z różnych sprzętów i przyborów).

Zabawy i ćwiczenia z elementami podskoku i skoku

Serie rytmicznych podskoków obunóż, jednonóż, w miejscu i w ruchu.

Nabywanie elastyczności przy poprawnym odbiciu i lądowaniu.

Podskoki galopowe, dostawne (cwały), zmienne, rozkroczne, w połączeniu z marszem i akcentami rytmicznymi.

Przeskoki przez przeszkody płaskie i wysokie (do 40 cm), np. przez krążek, poprzeczkę.

Próby skoku w dal i wzwyż z rozbiegiem (najlepiej w terenie).

Zeskoki w głąb do przysiadu podpartego (np. z ławeczki na materac).

Zeskoki w terenie z małego wzniesienia (z wysokości do bioder dziecka).

Skoki żabie i zajęcze.

Próby przeskoków zawrotnych przez ławeczkę.

Podskoki i skoki z użyciem skakanki, z odbijaniem się obunóż i jedenóż.

Zabawy i ćwiczenia na śniegu i lodzie (ćwiczenia na nartach i łyżwach tylko pod opieką specjalnie przeszkolonego personelu)

Wzajemne wożenie się na sankach. Podchodzenie z sankami w górę, w skos i na wprost stoku oraz zjazdy pojedyncze i dwójkami, z hamowaniem, zatrzymywaniem się i próbami zmian kierunku jazdy.

Swobodny chód na nartach bez kijków i z kijkami w terenie płaskim.

Stanie na łyżwach i poruszanie się po lodzie. Chody po lodzie pojedynczo oraz w dwójkach i w szeregach, z trzymaniem się za ręce. Poślizgi na nodze prawej i lewej, w trójkach wiązanych (ćwiczy dziecko środkowe). Chody na łyżwach w przód, z podnoszeniem przedmiotu lub wykonywaniem zadań specjalnych, z wydłużaniem poślizgu kolejno na nodze prawej i lewej. Jazda na łyżwach w przód, pojedynczo i dwójkami.

Zabawy i ćwiczenia w wodzie (obowiązują jedynie w określonych warunkach — patrz str. 33).

Zabawy z przyborami indywidualne, w dwójkach i w zespołach, z zastosowaniem zanurzania się i zmian pozycji.

Dowolne skoki do wody na nogi (z wysokości do 50 cm).

Prymitywne formy pływania na piersiach i na grzbiecie.

Nauka pływania na piersiach i na grzbiecie — stylem klasycznym i dowolnym.

1. Dziecko jako członek rodziny

Spełnianie określonych, stałych obowiązków w domu, dotyczących dbałości o własne ubranie, pomocy przy zmywaniu, utrzymywaniu porządku itp.

Samodzielne gospodarowanie w domowym kąciku zabawek i opiekowanie się własnymi książkami.

Rozumienie konieczności spokojnego zachowania się w czasie odpoczynku lub choroby domowników i zajęć wymagających skupienia (np. czytanie, korzystanie z programów telewizyjnych, odrabianie zadań przez starsze rodzeństwo).

Udział w planowaniu i przygotowywaniu uroczystości o charakterze rodzinnym (np. Dzień Matki i Dzień Babci).

Rozumienie celowości pracy zawodowej wykonywanej przez dorosłych członków rodziny.

Przekazywanie rodzicom informacji i poleceń otrzymanych od nauczycielki.

2. Dziecko jako członek zbiorowości przedszkolnej

Współżycie w grupie

Przestrzeganie zwyczajów zgodnego współdziałania. Kulturalne zwracanie się do siebie. Nieprzeszkadzanie tym dzieciom, które bawią się samotnie lub we dwoje, poszanowanie wytworów ich pracy (np. budowli z klocków).

Próby samodzielnego rozwiązywania konfliktów, zgodnie z ustalonymi normami postępowania.

Zbiorowe korzystanie z urządzeń i kącików, przeznaczonych do wspólnej pracy lub zabawy (np. makieta pojazdu, kącik przyrody).

Przestrzeganie kolejności korzystania ze szczególnie atrakcyjnych zabawek.

Współdziałanie z dorosłymi w opiekowaniu się młodszymi dziećmi, okolicznościowe pomaganie im w różnych sytuacjach, właściwe odnoszenie się do prymitywnych wytworów plastycznych młodszych kolegów.

Opiekowanie się dziećmi nowo przybyłymi do przedszkola, wprowadzanie ich w zwyczaje panujące w przedszkolu.

Szybka reakcja na wezwanie nauczycielki do stawienia się na zbiórkę (w przedszkolu, na spacerach, na wycieczkach).

Rozumienie wartości koleżeństwa, dobroci, uniejętności panowania nad sobą, uczciwości i obowiązkowości.

Przeciwstawianie się objawom samolubstwa, okrucieństwa.

Samoobsługa i udział w gospodarstwie przedszkola

Czyszczenie butów z błota i śniegu za pomocą szczotki, wiązanie sznurowadeł na kokardkę.

Sprawne zaciąganie suwaków przy ubraniu, zapinanie guzików.

Samodzielne wynoszenie zabawek do ogrodu i odnoszenie ich na miejsce.

Systematyczne ścieranie kurzu ze swojej półki i utrzymywanie na niej porządku.

Usuwanie plam z podłogi na małej powierzchni.

Odpowiednie ustawianie krzesełek do określonych zajęć.

Systematyczny udział w łatwych pracach przy konserwowaniu narzędzi i zabawek, odkładanie na umówione miejsce zepsutych przedmiotów.

Podjęmowanie zespołowych prac użytecznych (np. łuskanie zebranej w ogrodzie fasoli, odmiatanie i zgarnianie śniegu ze ścieżek, posypywanie piaskiem miejsc śliskich).

Pełnienie stałych dyżurów (np. przy podlewaniu roślin pokojowych, przy nakrywaniu do stołu).

Zaznaczanie swojej obecności na liście przedszkolnej.

3. Dziecko jako członek społeczeństwa

Interesowanie się nowymi budynkami, ulepszeniami technicznymi i innymi inwestycjami we własnej wsi czy mieście. Szanowanie cudzej pracy i rozumienie jej przydatności.

Kompletowanie ilustracji, związanych tematycznie z różnymi

dziedzina kultury i tradycji narodowej, z osiągnięciami budownictwa i gospodarki własnego regionu.

Odnoszenie się z zainteresowaniem do wydarzeń w Polsce i na świecie, trafiających do wyobraźni dziecka (np. imprezy kulturalne, wynalazki, wyczyny sportowe).

Śłuchanie prostych opowiadań i wierszy, związanych z wydarzeniami z historii Polski, mówiących o bohaterstwie polskich żołnierzy i o ludziach, którzy szczególnie zasłużyli się dla Ojczyzny.

Udział w przygotowywaniu uroczystości przedszkolnych, wykonywanie fragmentów dekoracji (np. chorągiewek, plakatów, zbiorowych prac plastycznych). Śpiewanie piosenek i recytowanie wierszy okolicznościowych. Pełnienie roli gospodarzy wobec gości odwiedzających przedszkole.

Stopniowe nabywanie świadomości narodowej: mówimy po polsku, jesteśmy Polakami, nasza wieś, miasto — to Polska Ludowa.

Znajomość nazwy stolicy Polski — Warszawy oraz największych rzek — Wisły i Odry.

Odczuwanie powagi Hymnu Narodowego, śpiewanie początkowej jego części.

Rozumienie znaczenia czerwonego sztandaru jako międzynarodowego symbolu ludzi pracy.

Przyjazny stosunek do dzieci innych narodów, interesowanie się ich życiem, piosenkami i zabawami.

WYCHOWANIE UMYSŁOWE

1. Poznawanie otoczenia społecznego i technicznego

Znajomość pełnego adresu domowego i adresu przedszkola.

Dokładniejsze poznawanie różnych czynności pracowników przedszkola (np. kucharki) oraz wykonywanie niektórych łatwych prac, wymagających poznania procesów przetwórczych (np. kiszenie kapusty, wypieki).

Bliższe zaznajamianie się z pracą wykonywaną w różnych punktach usługowych, w różnych działach przemysłu, w handlu, na roli.

Poznawanie najczęściej spotykanych produktów przemysłowych, wykonanych z surowców modyfikowanych i sztucznych (np. z gumy, polistyrenu itp.).

Poznawanie za pośrednictwem ilustracji i modeli środków lokomocji i maszyn, niedostępnych bezpośredniej obserwacji (np. kolejka linowa, młockarnia itp.).

Znajomość znaków pieszego i kołowego ruchu drogowego, których dobór uzależniony jest od środowiska.

Dowiadywanie się o różnych źródłach energii (prąd elektryczny, węgiel, ropa naftowa, woda, wiatr itp.) i różnych formach ich wykorzystania.

Poznawanie zastosowania prądu elektrycznego (światło, ciepło, napęd) na podstawie obserwacji życia codziennego i w zabawach z zastosowaniem baterii (np. latarka, żelazko dla lalek, pojazdy zasilane z baterii). Rozumienie użyteczności mechanicznego i automatycznego sprzętu domowego (np. odkurzacza, pralki itp.); poznawanie i przestrzeganie zasad bezpieczeństwa związanych z jego użytkowaniem.

Posługiwanie się w zabawie materiałem konstrukcyjnym, wymagającym różnych technik montażowych (np. „Matador”, składanki z tworzywa sztucznego itp.). Prawidłowe obchodzenie się z zabawkami skonstruowanymi na zasadzie różnych mechanizmów.

Udział w kompletowaniu i przechowywaniu materiału oraz w konserwowaniu używanych narzędzi.

Opanowanie umiejętności poprawnego i bezpiecznego posługiwania się młotkiem, wkrętakiem i obciążkami.

Obserwowanie zjawisk rozpuszczalności niektórych substancji (cukier, sól itp.).

2. Poznawanie przyrody

Zaznajamianie się z wybranymi środowiskami przyrodniczymi (np. pole uprawne, las, wrzosowisko, park).

Rozpoznawanie charakterystycznych dla tych środowisk roślin i zwierząt, nie zawsze dostępnych bezpośredniej obserwacji.

Dostrzeganie przystosowania zwierząt lądowych i wodnych do środowiska, w jakim żyją (budowa i funkcje niektórych narzą-

dów), do pory roku (gromadzenie zapasów, zapadanie w sen zimowy, odlot niektórych ptaków i przylot innych).

Poznanie znaczenia zwierząt dla środowiska (np. zapylanie kwiatów przez owady, niszczenie szkodników przez ptaki, spulchnianie gleby przez dżdżownice).

Obserwacja zjawisk zachodzących wraz ze zmianą pór roku:
— bogactwo roślinności wiosną i latem, usychanie i ginięcie niektórych roślin zimą,

— przetrwanie zimy przez drzewa liściaste i iglaste,

— ochronna rola pokrywy śniegowej, konieczność chronienia niektórych roślin przed mrozem,

— zmiany w zachowaniu się i wyglądzie niektórych zwierząt w różnych porach roku, rozpoznawanie ich śladów na śniegu,

— konieczność dokarmiania zwierząt z nadejściem mrozu i opadów śniegu.

Poznanie pracy człowieka w różnych środowiskach przyrodniczych; narzędzia i maszyny ułatwiające tę pracę.

Umiejętne posługiwanie się prostymi narzędziami ogrodniczymi i wykonywanie niektórych prac:

— zbieranie z grządek plonów przeznaczonych do spożycia i nasion do wysiewu na wiosnę; segregowanie ich i przechowywanie w oznaczonych odpowiednio opakowaniach; usuwanie suchych łodyg i liści,

— udział w zabezpieczaniu roślin przed mrozem,

— wysiew nasion do skrzynek, udział w hodowli rozsady,

— hodowanie w naczyniu z wodą gałęzi drzew lub krzewów, porównywanie ich rozwoju z rozwojem podobnych roślin w ogrodzie, wskazywanie przyczyn obserwowanych różnic,

— dokarmianie ptaków ziarnojadów i mięsożernych, utrzymywanie porządku w karmnikach,

— samodzielne przygotowywanie zagonków; siew i sadzenie; próby planowania i dokonywania podziału pracy, świadomość celu wykonywanych czynności.

Podejmowanie określonych prac przyrodniczych w ramach dyżurów.

Gromadzenie zbiorów do kącika przyrody, pochodzących nie tylko z bliskiego otoczenia (np. przywożonych jako pamiątki z wakacji).

Poznanawanie fizycznych właściwości minerałów (np. węgiel, sól kamienna, wapień, krzemiany itp.).

Obserwowanie wpływu mrozu, opadów, silnego nasłonecznienia na stan wilgotności, twardość gleby, zamarzanie wody, topnienie śniegu i lodu.

Zabawy i doświadczenia związane z zamarzaniem wody.

Okresowe prowadzenie kalendarza pogody. —

Dostrzeganie zależności temperatury i długości dnia od pory roku.

Znajomość najczęściej spotykanych chronionych roślin i zwierząt. Dowiadywanie się o niebezpieczeństwach, jakie zagrażają środowisku przyrodniczemu ze strony człowieka (pożary lasu, zatrucie powietrza, wód).

3. Rozwijanie mowy i myślenia

Słuchanie i rozumienie mowy dorosłych

Rozszerzanie zasobu słownictwa dotyczącego treści niedostępnych bezpośredniej obserwacji, ilustrowanych obrazem.

Rozumienie i zapamiętywanie poleceń wykraczających poza aktualną sytuację.

Słuchanie:

- realistycznych opowiadań o bardziej złożonej akcji oraz baśni,
- utworów literackich w artystycznym wykonaniu, wygłaszanych lub inscenizowanych bezpośrednio przez aktorów lub nagranych (płyty i taśmy magnetofonowe).

Posługiwanie się mową

Wzbogacanie czynnego słownika — w miarę dalszego rozszerzania zasobu spotrzeżeń, wyobrażeń, pojęć i uściślenia ich treści.

Wypowiadanie się na temat zjawisk zaobserwowanych w otoczeniu (np. pracy ludzi różnych zawodów, urządzeń technicznych, zjawisk przyrodniczych).

Wyodrębnianie elementów akcji, wiązanie przyczyn i skutków.

Rozumienie i określanie niektórych związków podrzędności i nadrzędności (np. stół, krzesło, szafa — to meble).

Wyglaszanie wierszy indywidualnie lub w zespole, z uwzględnieniem dialogu, podziału na role.

Próby inscenizowania krótkich wierszy i opowiadań własnymi słowami.

Rozwiązywanie zagadek wymagających bardziej złożonych czynności myślowych.

Udział w zabawach i grach dydaktycznych, polegających na wypowiedaniu się zgodnie z obowiązującymi regułami.

Stosowanie poprawnych form fleksyjnych wszystkich odmieniających się części mowy.

Usprawnianie wypowiedzi i wzbogacanie słownika przez właściwe posługiwanie się liczebnikami, przysłóvkami, spójnikami i przyimkami.

Regulowanie oddechu podczas recytowania wiersza, krótkich odpowiedzi wielozdaniowych oraz śpiewu.

Cwiczenia słuchowe: naśladowanie słyszanych głosów, wyodrębnianie głoski w wyrazie, zwłaszcza w nagłosie.

Cwiczenia artykulacyjne na wszystkich głoskach, ze szczególnym uwzględnieniem trudnych spółgłosek przedniojęzykowo-dziąsłowych.

Poznawanie stosunków jakościowych i ilościowych

Coraz dokładniejsze rozróżnianie, porównywanie i nazywanie:

- położenia przedmiotów w przestrzeni w odniesieniu do siebie (na prawo, na lewo, naprzeciw),
- kierunku (w prawo, w lewo),
- wielkości przedmiotów, wzrastającej i malejącej przy ich porządkowaniu (mały — mniejszy — najmniejszy, duży — większy — największy),
- długości, szerokości, wysokości, mierzonych miarą dowolnie dobraną,
- ciężaru przedmiotów ważonych za pomocą wagi szalkowej, dokonywanie czynności manipulacyjnych przy równoważeniu masy (za mało — trzeba dodać lub dosypać, za dużo — trzeba odjąć lub odsypać),
- objętości (pojemności) mierzonej wspólną miarą (np. kubeczkiem).

Układanie kompozycji z figur geometrycznych, używanie nazw: koło, kwadrat, prostokąt, trójkąt.

Przyswajanie określeń czasu: rano, południe, wieczór, dzisiaj, wczoraj, jutro. Nazywanie następujących dni tygodnia: sobota, niedziela, poniedziałek — oraz aktualnej pory roku.

Porównywanie tempa wykonywanej czynności: prędko, prędeż, najprędeż — wolno, wolniej, najwolniej.

Poznawanie zbiorów przedmiotów. Klasyfikowanie przedmiotów według cech jakościowych (np. wielkości, kształtu, barwy, przeznaczenia):

- próby tworzenia zbioru w oparciu o pojęcie ogólniejsze,
- podział zbioru na podzbiory według różnych właściwości elementów.

Klasyfikacja zbiorów przedmiotów według ich liczebności:

- porównywanie dwóch zbiorów różnych przedmiotów przez łączenie w pary po jednym elemencie z każdego zbioru (zbiory równoliczne, nierównoliczne),
- liczenie elementów zbioru (do sześciu), odwzorowywanie zbiorów za pomocą liczmanów lub znaków graficznych,
- porządkowanie układów zbiorów (w zakresie sześciu) według ich liczebności wzrastającej lub malejącej.
- posługiwanie się liczebnikami porządkowymi.

WYCHOWANIE ESTETYCZNE

1. Estetyka życia codziennego

Dbanie o estetykę własnego wyglądu i ład w otoczeniu.

Ocenianie wnętrza przedszkolnych, obmyślanie zmian korzystnych ze względu na estetykę i funkcjonalność. Interesowanie się przedmiotami dekoracyjnymi.

Naradzanie się z nauczycielką nad zestawem i układem różnych przedmiotów (np. okazów w kąciку przyrody, zabawek na półce, ilustracji w albumie itp.).

Wykonywanie prac plastycznych użytecznych w zabawie lub w zajęciach.

2. Obcowanie z przyrodą, sztuką i wytworami techniki

Poznawanie coraz bardziej zróżnicowanych wartości wizualnych, dźwiękowych, węchowych i dotykowych, charakterystycznych dla określonych środowisk (np. nasłoneczniona łąka — cień lasu, dźwięk piły mechanicznej — cisza wieczorna itp.).

Obserwacja zmian w krajobrazie, związanych z porami roku, pogodą, postępem cywilizacji i urbanizacji. Odczuwanie nastroju krajobrazu (np. spokój następujący po burzy).

Zestawianie i porównywanie wytworów pracy człowieka, gromadzenie okazów przyrodniczych — proponowanie sposobu ich wykorzystania.

Oglądanie dzieł plastyki w najbliższym otoczeniu (np. rzeźb, budowli, plakatów itp.).

Poznawanie utworów literackich budzących wrażliwość na komizm, liryzm itp.

Próby znajdowania wyrazu dla własnej ekspresji słownej.

3. Działalność plastyczno-konstrukcyjna

Wyrażanie przeżyć i wiedzy o świecie, próby ukazania akcji, przedstawianie ludzi, zwierząt, roślin w pracach dowolnych i na określony temat. Wyrażanie prostymi środkami ekspresji nastroju przedstawionej sceny. Wypowiadanie się na temat projektowanych i wykonanych prac.

Pogłębianie doświadczeń plastyczno-konstrukcyjnych, korzystanie z pełnej gamy barw, komponowanie całości pracy:

- rysowanie i malowanie na różnych formatach papieru i na płótnie z wykorzystaniem całej powierzchni arkusza: rysowanie świecą, malowanie rozwodnioną farbą, suchym pędzlem; próby mieszania kolorów,
- układanie z elementów geometrycznych i różnorodnych materiałów, komponowanie scen i ornamentów płaskich, tworzenie kompozycji dekoracyjnych z kwiatów, zasuszonych liści, gałęzi itp.,
- konstruowanie z elementów do montowania i różnorodnych materiałów, z piasku i śniegu; różne sposoby łączenia z sobą części, wykonywanie prac według wzoru,

— lepienie (modelowanie) z gliny rzeźby pełnej i płaskorzeźby,
— wykonywanie wycinanek płaskich i form przestrzennych z papieru, składanie kartki papieru na połowę, wycinanie kwadratów, kół, sklejanie rurki; wycinanie ze ścinków tekstylnych o różnej fakturze, wykonywanie prac według wzoru. Podejmowanie prac zespołowych, planowanie ich wspólnie z nauczycielką.

Samodzielne przygotowywanie niektórych materiałów, przyborów i narzędzi, sprzątanie po zakończeniu pracy.

4. Umuzycznienie

Słuchanie piosenek śpiewanych przez nauczycielkę.

Spostrzeganie i określanie różnych zjawisk akustycznych, związanych z tym samym źródłem dźwięku.

Rozpoznawanie piosenki na podstawie melodii nuconej lub granej przez nauczycielkę.

Słuchanie utworów muzycznych w wykonaniu bezpośrednim lub z nagrań.

Rozróżnianie tempa i dynamiki w muzyce.

Rozróżnianie dźwięków w skrajnych rejestrach (niski—wysoki), skali głosu instrumentu muzycznego.

Wypowiadanie krótkich tekstów rytmicznych według własnych pomysłów.

Śpiewanie piosenek zbiorowo i indywidualnie.

Zabawy rytmiczne ze śpiewem, z wykorzystaniem prostych elementów ruchowych.

Inszenizacje oparte na tekście piosenki.

Zabawy z zastosowaniem elementów tanecznych.

Zabawy w formie opowieści ruchowych, wysnute z treści piosenki, przy akompaniamencie dowolnego instrumentu muzycznego.

DZIECI SZEŚCIOLETNIE

W społeczno-moralnym rozwoju sześciolatka, w stosunku do młodszych roczników, występują bardzo wyraźne zmiany. Znaczną rolę odgrywa tu czynnik świadomości, duża samodzielność

dzieci, rozwój samooceny, samokontroli i dążeń perfekcjonistycznych.

Prace użyteczne i dyżury pełnione przez dzieci sześciolatnie nabierają obiektywnej wartości, są istotnie przydatne w życiu przedszkola. Wspólnie podejmowane zadania mają dla dzieci szczególne znaczenie. Cel osiągnąć zespołowym wysiłkiem, efekt, do którego każde dziecko w jakiś sposób się przyczynia, jest istotnym czynnikiem w rozbudzeniu zapału do pracy.

Wzrastają również możliwości samodzielnego organizowania przez dzieci zabaw zespołowych — tematycznych i konstrukcyjnych oraz słownego porozumiewania się w sprawie wspólnych planów. Dzieci w tym wieku przejawiają silną tendencję wykorzystywania w zabawie posiadanej wiedzy o świecie. Nauczycielka może i powinna im w wielu przypadkach pomóc przy realizacji wspólnych zamierzeń, prostować błędne wiadomości, jak również pamiętać o zapewnieniu warunków do zabaw indywidualnych.

U dzieci sześciolatnich poszerza się bardzo krąg zainteresowań poznawczych, wzrasta chęć obserwacji otoczenia i zdobywania wiedzy. W pracy z najstarszą grupą duże znaczenie mają własne zainteresowania nauczycielki, jej wiadomości techniczne, historyczne, geograficzne, przyrodnicze (poszerzone przez lekturę książek i czasopism popularnonaukowych).

Stosowane metody pracy uwzględniać powinny w szerszym zakresie treści przyswajane drogą słowną przez oglądanie ilustracji, które przemawiają do wyobraźni, pobudzają do myślenia, a także wywołują zaciekawienie życiem ludzi w różnych regionach Polski i w innych krajach, nieznaną przyrodą i wytworami techniki.

Kontakty okolicznościowe nauczycielki z dziećmi bogacą się o nowe treści. Stawiane przez dzieci pytania dotyczą często różnych dziedzin i są nieraz tak zaskakujące, że trudno jest znaleźć natychmiastową odpowiedź. Dobrze jest wtedy odłożyć sprawą „na jutro”, odwołując się do przyniesionego albumu czy atlasu lub w obecności dzieci posłużyć się encyklopedią.

Czasem słusznie jest wyjaśnić dzieciom, że na takie czy inne pytania dokładnie odpowiedzieć mogłoby tylko lekarz, inżynier czy inny specjalista. Dzięki temu rozumieją one stopniowo, że

wiedza jest rozległa, wymaga specjalnych studiów, a informacje można czerpać z różnych źródeł.

U wielu dzieci sześcioletnich obserwuje się spontaniczne zainteresowanie znakami graficznymi, czynne, samodzielne wysiłki, aby je rozpoznać i odczytać — dążenie do zdobycia umiejętności bezpośredniego korzystania ze słowa pisanego. Podobnie coraz większe zadowolenie sprawia dzieciom rozwiązywanie prostych zadań matematycznych zawierających elementy abstrakcyjnego myślenia.

W najstarszej grupie prowadzi się w ciągu dnia dwa zajęcia trwające po 30 minut każde. Powinny się one jednak jak najczęściej odbywać poza salą przedszkolną w ogrodzie, i na wycieczkach. W związku z wyraźnie zwiększonym zakresem treści dydaktycznych, tym bardziej istotne staje się zrównoważenie zadań umysłowych możliwością pełnego, swobodnego wyżycia się ruchowego. Przeciętnie rozwinięte dziecko sześcioletnie różni się od dziecka o rok młodszego dużo większą wytrzymałością fizyczną i bardzo znaczną, zwłaszcza u chłopców, potrzebą ruchu związanego z wysiłkiem przy pokonywaniu trudności. Zaspokojenie tej potrzeby jest jednym z warunków utrzymania dyscypliny w grupie.

WYCHOWANIE MORALNO-SPOŁECZNE

1. Dziecko jako członek zbiorowości przedszkolnej

Wyrabianie samodzielności w zakresie:

- sprawnego ubierania się i rozbierania, wieszania okrycia na wyznaczonym miejscu;
- wycierania butów przed wejściem do budynku i właściwego ich ustawiania po zmianie obuwia;
- samodzielnego dobierania zabawek, materiałów i przyborów potrzebnych do zaplanowanej zabawy i zajęć oraz odkładania ich na wyznaczone miejsce;
- zagospodarowania półeczki indywidualnej;
- zaznaczania swojej obecności na liście.

Rozwijanie postawy współgospodarza placówki przedszkolnej:

- szanowanie sprzętów i zabawek jako wspólnej własności;
- wykonywanie prac społecznie użytecznych (np. sprzątanie sali po zajęciach, naprawianie zabawek, przygotowanie prowiantu na wycieczki);
- odpowiedzialne wykonywanie dyżurów przy posiłkach, w szatni, umywalni itp.;
- zagospodarowywanie kąpeków zainteresowań i kąpeków zabaw, udział w ozdabianiu sali.

Kształtowanie umiejętności współzycia w grupie:

- stwarzanie ogólnej atmosfery wychowawczej opartej na życzliwości, przyjaźni i współpracy oraz opiekuńczości w stosunku do potrzebujących pomocy;
- wymaganie od dzieci przestrzegania form społecznego współzycia z odwoływaniem się w razie konfliktów do przyjętych norm postępowania;
- uświadamianie dzieciom wartości koleżeństwa, sprawiedliwości i dobroci oraz konieczności poszanowania cudzej własności na podstawie konkretnych przykładów czerpanych z przedszkolnego życia, z literatury, filmu itp.;
- czuwanie nad zabawą dzieci z przestrzeganiem zasady równego prawa do korzystania ze wspólnych zabawek i poszanowania dla działalności innych;
- przestrzeganie kulturalnego zwracania się do innych i przyswajanie form grzecznościowych;
- wprowadzanie zasady podporządkowania się kolegom pełniącym dyżur, sprawiedliwego ustępowania innym ze spokojnym czekaniem na swoją kolej;
- wyrabianie umiejętności współdziałania w zespole, podporządkowania się przyjętym zasadom i organizowania wspólnych zabaw z podziałem ról, zajęć i gier opartych na ustalonych regułach z przyzwyczajaniem dzieci do przegrywania i wygrywania.

Kształcenie właściwego odnoszenia się do nauczyciela:

- stwarzanie atmosfery sprzyjającej ufnemu, bezpośredniemu zwracaniu się dziecka do nauczycielki z prośbą o pomoc, radę czy wyjaśnienie;
- wprowadzanie zasady podchodzenia do nauczycielki na jej wezwanie i stosowanie się do jej poleceń;

- wymaganie zdyscyplinowanego zgłaszania się na zbiórki, zwłaszcza w czasie spacerów i wycieczek;
- wydawanie poleceń wymagających zapamiętania i wykonania na terenie domu rodzinnego (np. zaproszenie rodziców na przedszkolną uroczystość, przyniesienie określonych zbiorów przyrodniczych itp.).

2. Dziecko jako członek rodziny

Wzmacnianie więzi emocjonalnej z rodziną i kształtowanie współuczestnictwa w życiu rodzinnym:

- przyswajanie umiejętności posługiwania się swoim nazwiskiem i znajomości własnego adresu;
- kształtowanie uczucia przywiązania i szacunku dla rodziców i dziadków, przyjacielskich, serdecznych stosunków z rodzeństwem i opiekuńczego zachowania się wobec młodszych;
- uświadamianie dzieciom konieczności zapewnienia pozostałym domownikom ciszy i spokoju potrzebnych do pracy, nauki i wypoczynku oraz zachęcanie do okazywania troskliwości w razie choroby;
- zachęcanie do samodzielności w zakresie samoobsługi (dbanie o swoje ubranie, zabawki i książki) posłuszeństwa i pomagania w gospodarstwie domowym (wykonywanie stałych obowiązków i doraźnych poleceń);
- prowadzenie rozmów na temat pracy domowej i zawodowej rodziców z podkreśleniem jej społecznej wartości;
- wdrażanie dzieci do dzielenia się z rodzicami wrażeniami z życia przedszkola i wspólnego planowania całego dnia.

3. Wprowadzanie dziecka w życie najbliższego środowiska

Kształtowanie postaw w kontakcie z poznawanym otoczeniem społecznym:

- wyrabianie u dzieci właściwego stosunku do wszystkich pracowników danej placówki z okazywaniem szacunku dla pracy woźnej, kucharki, dozorczy itp.;
- obserwowanie i omawianie czynności wykonywanych przez pracowników punktów usługowych (np. zakładu szewskiego,

- krawieckiego) i punktów handlowych z wdrażaniem do samodzielnego wykonywania poleceń (np. przy korzystaniu z pralni chemicznej, dokonywaniu drobnych zakupów);
- wyrabianie umiejętności właściwego zachowania się w miejscach publicznych (np. na podwórku, w parku, w drodze do przedszkola i do domu, przy korzystaniu ze środków lokomocji);
 - zaznajamianie z miejscowymi instytucjami użyteczności społecznej (szkoła, ośrodek zdrowia, apteka, poczta, posterunek MO, straż pożarna itp.) z omawianiem ich podstawowych funkcji;
 - zapoznawanie (na podstawie konkretnych przykładów) z działalnością urzędu gminnego czy miejskiego, z rolą komitetów partii w najbliższym środowisku społecznym;
 - zwracanie uwagi dzieci na pracę zawodową charakterystyczną dla danej miejscowości, inwestycje i możliwości dalszych udogodnień (usługowych, komunikacyjnych itp.) ze wzmacnianiem więzi ze środowiskiem lokalnym;
 - budzenie przywiązania do rodzinnego krajobrazu i elementów miejscowego folkloru (rzeźba terenu, przyroda, typowa zabudowa, stroje ludowe, piosenki itp.);
 - odwiedzanie najbliższych zabytków i miejsc pamięci narodowej, zaznajamianie z historią i tradycjami danej miejscowości w nawiązaniu do wspomnień mieszkańców i legend.
- Kształtowanie przyjaznego odnoszenia się do zwierząt i roślin, oraz przyswajanie zasad ochrony przyrody:
- opiekowanie się zwierzętami potrzebującymi pomocy, dokarmianie ptaków lub innych zwierząt leśnych;
 - zwalczanie przesądów i dziecięcych uprzedzeń do niektórych zwierząt (np. dżdżownic, żab);
 - przestrzeganie zasady nieniszczenia przyrody, kulturalnego zachowania się na wycieczkach (np. niehałasowania w lesie, nieśmiecenia, nieniszczenia grzybów trujących) niełamania drzew, niedeptania trawników, niezanieczyszczania zbiorników wodnych,
 - zaznajamianie dzieci z przepisami dotyczącymi niezrywania roślin chronionych i właściwego zachowania się w rezerwach przyrody, z równoczesnym podkreśleniem ich znaczenia.

4. Budzenie świadomości narodowej

- wyrabianie poczucia przynależności narodowej (mówimy po polsku, jesteśmy Polakami, nasza wieś, miasto — to Polska);
- budzenie przywiązania do godła polskiego i barw narodowych, do stolicy Polski Warszawy i szacunku dla powagi hymnu narodowego;
- rozwijanie zainteresowania pięknem i bogactwem naszego kraju (z wykorzystaniem różnych bezpośrednich i pośrednich form kontaktu: ilustracje, telewizja, przezrocza, film itp.), zwracanie uwagi na różnorodność regionów (np. krajobraz górski, morski), na znaczenie dróg lądowych i wodnych (np. Wisła, Odra), bogactw naturalnych i ośrodków przemysłowych, zaznajamianie z zarysem mapy Polski;
- prowadzenie rozmów na tematy okolicznościowe związane z zainteresowaniami dzieci, dotyczącymi aktualnych wydarzeń z życia kraju;
- organizowanie z udziałem dzieci przedszkolnych uroczystości związanych z obchodami świąt ogólnopństwowych (Święto Odrodzenia, Dzień Wojska Polskiego itp.);
- zbliżanie (np. za pomocą literatury dziecięcej) postaci wybranych bohaterów narodowych, oraz budzenie przywiązania do pomników polskiej historii (np. Wawel, Zamek Królewski w Warszawie itp.).

5. Kształtowanie uczuć przyjaźni i braterstwa z innymi narodami

- podkreślanie (z wykorzystaniem nadarzających się okazji) przyjaźni i współpracy łączących Polskę z krajami socjalistycznymi;
- wyjaśnianie (np. przy okazji oglądania 1-Majowych dekoracji) znaczenia czerwonego sztandaru jako symbolu wszystkich ludzi pracujących;
- organizowanie z udziałem dzieci przedszkolnych uroczystości z okazji świąt międzynarodowych (np. Święto 1 Maja, Dzień Kobiet, Dzień Dziecka);
- budzenie zainteresowania życiem ludzi w innych krajach

- i obszarach klimatycznych (warunki życia — sposób ubierania się, odżywiania, zajęcia, zwyczaje itp.);
— kształtowanie braterskiego stosunku do dzieci z całego świata.

WYCHOWANIE UMYSŁOWE

A. ROZWIJANIE MOWY i MYŚLENIA

1. Wyrabianie umiejętności komunikatywnego wypowiedzania się i doskonalenie sprawności poznawczych

Stwarzanie sytuacji zachęcających do swobodnych wypowiedzi:

- w kontaktach koleżeńskich;
- w rozmowach prowadzonych z całą grupą;
- przy zadawaniu pytań i udzielaniu odpowiedzi;
- przy dzieleniu się doświadczeniami i przeżyciami.

Wzbogacanie słownika dziecka w miarę poznawania środowiska społecznego, przyrodniczego i technicznego:

- zachęcanie do używania określeń charakteryzujących cechy przedmiotów i zjawisk oraz stany uczuciowe;
- przyzwyczajanie do uściślenia podawanych informacji;
- poszerzanie zasobu pojęć ogólnych z przyswajaniem odpowiednich określeń.

Wyrabianie umiejętności poprawnego formułowania wypowiedzi:

- stosowania poprawnych form fleksyjnych wszystkich odmieniających się części mowy;
- prawidłowego budowania zdań i posługiwania się nimi w mowie związanej;
- właściwego stosowania równoważników zdań w zależności od sytuacji;
- posługiwania się spójnikami, przymkami, przysłówkami i zamkami względnymi umożliwiającymi bardziej złożone wypowiedzi;
- poprawnego formułowania wypowiedzi w czasie przeszłym i przyszłym.

Stwarzanie sytuacji sprzyjających aktywizowaniu myślenia i doskonaleniu sprawności umysłowych:

- spostrzegania (np. odszukiwanie schowanych przedmiotów, obrazków w książkach itp.);
- porównywania, odnajdywania podobieństw i różnic (np. przy zabawie w loteryjkę),
- klasyfikowania i przeszeregowywania (np. przy grze w domino, korzystaniu z układanek opartych na zasadzie przynależności itp.);
- analizy i syntezy (np. przy składaniu obrazka pociętego na części, układaniu wzorów z mozaiki, analizowaniu treści opowiadania itp.);
- wyciągania wniosków na podstawie zaobserwowanych związków przyczynowo-skutkowych (np. przy „odczytywaniu” i układaniu historyjek obrazkowych);
- próby uogólniania i tworzenia definicji (np. przy rozwiązywaniu i układaniu zagadek);
- rozumienia i posługiwania się pojęciami ogólnymi, klasyfikowania treści na podstawie związków podrzędności i nadrzędności (np. przy grze w kwartety).

2. Rozbudzanie zainteresowania książką

Kształtowanie intelektualnego i emocjonalnego stosunku do książki jako źródła wiadomości i przeżyć:

- doskonalenie umiejętności uważnego słuchania tekstu mówionego i czytanego;
- zachęcanie do wypowiedzania się na temat poznanego utworu, ekspresyjnego wyrażania własnymi słowami jego treści oraz prób konkretyzowania zawartej w nim myśli przewodniej i sensu moralnego;
- próby przewidywania zakończenia akcji utworu;
- recytowanie indywidualne i zespołowe wierszy dostosowanych pod względem treściowym i formalnym do możliwości percepcyjnych dziecka sześciolatniego (właściwe stosowanie pauz, tempa, siły głosu itp.);
- inicjowanie różnych form inscenizacji;
- organizowanie tematycznych wystawek książek.

Wyrobienie nawyku kulturalnego obchodzenia się z książką i samodzielnego korzystania z biblioteczki przedszkolnej.

3. Przystawianie elementarnej umiejętności czytania

Wyrobienie gotowości do czytania:

- rozwijanie słuchu przez dostrzeganie, odpoznanie i różnicowanie dźwięków z otoczenia (np. barwy głosu, instrumentu itp.);
- poprawne wymawianie wszystkich głosek i grup spółgłoskowych;
- doskonalenie umiejętności wyrazistego mówienia (regulowanie oddechu, odpowiednie stosowanie pauz, wybrzmiewanie wszystkich głosek wyrazu itp.);
- wyróżnianie, rozpoznawanie i powtarzanie głosek;
- analiza i synteza dźwiękowa (głoskowanie) wyrazów o prostej budowie fonetycznej zgodnej z zapisem¹, wyodrębnianie wybranych głosek w nagłosie, wygłosie i w środku wyrazu, ich przeliczanie i określenie kolejności;
- rozwijanie spostrzegawczości wzrokowej.

Wprowadzanie elementów czytania:

- zaznajamianie z istotą symbolu graficznego (np. umowne oznaczanie pogody przy pomocy symbolicznych obrazków, wykorzystywanie znaczków rozpoznawczych, znaków informacyjnych w grach terenowych itp.);
- wprowadzanie zapisu graficznego wybranych treści znajdujących zastosowanie w działalności dzieci (w formie napisów wykonanych małymi i wielkimi literami drukowanymi);
- kształtowanie motywacji do samodzielnego czytania;
- analiza i synteza słuchowo-wzrokowa znanych wyrazów o prostej budowie fonetycznej, zgodnej z zapisem; kojarzenie głosek z odpowiednimi literami;
- tworzenie (za pomocą alfabetu ruchomego, klocków litero-

¹ Nie należy analizować wyrazów zawierających upodobnienia (łódka) ściągnięcia (jabłko), dyftongi (autobus), lub zanik dźwięczności na końcu wyrazu (sad), wyrazów, w których „i” pełni jedynie funkcję zmiękczającą (wiosna), oraz występują samogłoski nosowe i spółgłoska „j” ze względu na jej różną wymowę gwarową.

wych, stempli itp.) i odczytywanie odpowiednio dobranych wyrazów z wprowadzeniem 22 liter drukowanych, małych i wielkich: a, b, c, d, e, f, g, i, k, l, ł, m, n, o, p, r, s, t, u, w, y, z¹;

- przyporządkowywanie napisów do odpowiednich ilustracji, przedmiotów i własnych rysunków (w formie podpisu);
- układanie (za pomocą rozsypanki wyrazowej) i odczytywanie równoważników i krótkich zdań;
- czytanie krótkich tekstów w powiązaniu z oglądaniem odpowiednich ilustracji (korzystanie z *Wyprawki dla sześciolatka*, z książeczek obrazkowych i pisemek dziecięcych).

4. Przygotowanie do nauki pisania

Prowadzenie zajęć i zabaw ruchowych, mających na celu ułatwienie dziecku poznanie schematu ciała i kierunku (np. rzucanie do celu).

Stworzenie warunków do swobodnej działalności artystyczno-konstrukcyjnej oraz organizowanie zabaw, gier i zajęć polegających na wykonywaniu różnych zadań:

- doskonalenie sprawności manualnych w trakcie montowania, modelowania, wydzierania, wycinania itp.;
- wywoływanie swobodnych, ciągłych ruchów ręki z wprowadzeniem zmiany kierunku (np. prowadzenie linii łączących poszczególne punkty itp.);
- przetwarzanie obrazu ruchowego na obraz graficzny (np. zakreślonego w powietrzu koła, zygzaka itp.) i odwrotnie;
- odtwarzanie i odwzorowywanie różnych form, kształtów i układów w trakcie układania (np. z elementów mozaiki geometrycznej), lepienia czy konstruowania;
- wykonywanie elementów literopodobnych na kartce blokowej oraz na stronie zeszytu (w drugim półroczu)².

¹ Wprowadzenie pozostałych liter, np. „j”, na początku wyrazu następuje w zależności od potrzeby sytuacyjnej oraz od umiejętności i indywidualnych zainteresowań dzieci.

² W wypadku zaobserwowania samodzielnych prób pisania, podejmowanych przez poszczególnych wychowanków, nauczyciel podtrzymuje to zainteresowanie dostarczając właściwych wzorów.

B. KSZTAŁTOWANIE POJĘĆ MATEMATYCZNYCH

Prowadzenie zajęć i zabaw (z zastosowaniem odpowiednich pomocy dydaktycznych) oraz korzystanie z nadarzających się okazji mających na celu:

- kształtowanie pojęć dotyczących położeń przedmiotu w stosunku do innych przedmiotów lub układu odniesienia oraz wyrabianie umiejętności posługiwania się odpowiednimi określeniami: na, pod, przed, poza, obok, między, wyżej, niżej, daleko, blisko, dalej, bliżej, na prawo, na lewo, na prawo od, na lewo od, naprzeciw, wewnątrz, na brzegu, na zewnątrz;
- określanie kierunku w przestrzeni w toku wykonywanych ćwiczeń z zastosowaniem następujących terminów:
w przód, w tył, do góry, na dół,
przed siebie, za siebie, w bok,
w prawo, w lewo, na wprost;
- określenie wielkości przedmiotów w toku wykonywania czynności manipulacyjnych z użyciem terminów:
duży, mały, gruby, cienki, długi, krótki;
duży, większy, największy, mały, mniejszy, najmniejszy, taki sam;
gruby, grubszy, najgrubszy, cienki, cieńszy, najcieńszy, taki sam;
szeroki, szerszy, najszerszy, wąski, węższy, najwęższy, taki sam;
wysoki, wyższy, najwyższy, niski, niższy, najniższy, taki sam;
- różnicowanie pojęć takich jak: wysoki-wysoko, niski-nisko. Mierzenie (za pomocą dowolnie obranej jednostki miary):
- długości, szerokości i wysokości wybranych przedmiotów;
- określanie ciężaru przez porównywanie za pomocą wagi szalkowej z użyciem następujących terminów: ciężki, lekki, cięższy, lżejszy, taki sam;
- określanie pojemności naczyń w czasie mierzenia (przez przelewanie płynów lub przesypywanie ciał sypkich) za pomocą dowolnie obranej jednostki objętości (np. kubeczka);
- stosowanie wyrażeń służących do określania czasu:
długo-dłużej, krótko-krócej;

teraz-przedtem, potem, najpierw;

szybko-wolno;

rano, południe, wieczór, dzisiaj, wczoraj, jutro.

Posługiwanie się nazwami dni tygodnia (z zachowaniem właściwej kolejności), pór roku (ze znajomością ich cech charakterystycznych) i nazwą aktualnego miesiąca.

Określanie czasu trwania różnych czynności (np. jedzenia, sprzątania, bawienia się wybraną zabawką) przez obserwowanie zegara (przesunięcie wskazówki na tarczy „stąd-dotąd” itp.).

Zapoznavanie z podstawowymi figurami geometrycznymi i płaskimi i przestrzennymi (koło, prostokąt, kwadrat, trójkąt, kula, sześcián), układanie z nich różnych kompozycji (przestrzennych i płaskich), rozpoznawanie w otoczeniu i nazywanie ich.

Wyodrębnianie zbiorów przedmiotów

Klasyfikowanie i segregowanie różnych przedmiotów i figur geometrycznych (według wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia itp.).

Ćwiczenie poprawnego posługiwania się słowem „nie” w przeczeniu (jest zielony, nie jest zielony itp.).

Wyodrębnianie podzbiorów danego zbioru. Klasyfikowanie przedmiotu ze względu na dwie cechy równocześnie, określanie, które przedmioty spełniają dwa dane warunki (przygotowanie pojęcia części wspólnej zbiorów).

Kształtowanie pojęcia liczby elementów zbioru

Ocenianie „na oko” liczby elementów zbioru (dużo, mało, tyle samo).

Badanie, czy dane zbiory są równoliczne lub nierównoliczne (w prostych przypadkach) przez ustawianie ich elementów w parę lub inną formę wzajemnie jednoznacznego przyporządkowania oraz przez przeliczanie elementów.

Klasyfikowanie zbiorów według wzrastającej lub malejącej liczby ich elementów jako przygotowanie do zrozumienia, że w ciągu liczb naturalnych każdą liczbę określają dwie relacje: jest ona większa o jeden od poprzedniej i mniejsza o jeden od następnej.

Wprowadzenie do arytmetyki liczb naturalnych

Posługiwanie się liczebnikami głównymi w zakresie 10 w związku z analizą sytuacji przedstawionej konkretnie lub graficznie.

Poznanwanie liczebników porządkowych w związku z konkretną sytuacją: pierwszy (a), drugi (a) dziesiąty (a).

Podział zbioru na podzbiory rozłączne i ponowne ich łączenie jako przygotowanie do dodawania i odejmowania liczb naturalnych.

Dodawanie i odejmowanie liczb naturalnych w zakresie 10, wykonywane na prostych praktycznych przykładach.

Odczytywanie cyfr oznaczających liczby:

0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 i znaków $<$, $>$, $=$, $+$, $-$. Układanie wzorów typu $2+3=5$, $4<6$ itp. z gotowych znaków, wpisywanie znaków $=$, $<$, $>$, w odpowiednie miejsca.

C. POZNAWANIE PRZYRODY

Obcowanie z przyrodą poprzez zabawy, prace, spacery i wycieczki, obserwacje i doświadczenia. Dzielenie się spostrzeżeniami, próby uogólnienia i wiązania zjawisk występujących w danej porze roku:

Jesień

Dojrzewanie owoców w sadzie, zbiory warzyw w ogrodzie, grzybów w lesie. Charakterystyczny koloryt jesienny, wrzosa, zmiana barwy liści, owoce i nasiona różnych drzew (kasztany, żółędzie, nasiona klonu itp.).

Odlot ptaków (np. bociany, jaskółki), przygotowywanie się zwierząt pozostających w kraju do zimy, gromadzenie pożywienia (np. wiewiórka), zmiana futra (np. lis) i upierzenia (np. wróble, sikorki), zapadanie w sen zimowy (np. jeź, żaby, pszczoły).

Wykopki ziemniaków i buraków cukrowych, jesienna orka i siew oziminy, osłanianie roślin ogrodowych przed mrozem.

Słoty i wiatry jesiennie, mgły, błoto na drodze, stopniowe ob-

nizanie się temperatury, szybszy zmrok, szary krajobraz spowodowany brakiem liści i kwiatów.

Zima

Długie noce i krótkie dni, zamarzanie wody i zmiana konsystencji ziemi (gruda), powstawanie sopli lodowych i ich topnienie pod wpływem słońca, zmiana krajobrazu spowodowana opadami śniegu, wygląd lasu zimą (drzewa liściaste i iglaste).

Konieczność odśnieżania dróg, ogrzewanie mieszkań, noszenie ubrań zabezpieczających przed zimnem.

Trudne warunki bytowania dla zwierząt żyjących na swobodzie i konieczność ich dokarmiania, przyloty ptaków z północy (np. gili).

Wiosna

Charakterystyczne dla przedwiośnia częste zmiany atmosferyczne, roztopy, zieleń świeżej trawy, pierwsze wiosenne kwiaty (np. przebiśnieg), powrót ptaków (np. bocianów, skowronków). Coraz dłuższe dni, silne oddziaływanie promieni słonecznych, rozwijanie się pąków liści i kwiatów, budzenie się zwierząt, wiosenne prace w polu, w ogrodzie (przygotowanie ziemi, sianie, sadzenie) i w sadzie, kwitnienie drzew owocowych i krzewów ozdobnych (np. bez).

Zakładanie gniazd, wylęganie się piskląt, opiekowanie się zwierząt młodym potomstwem, przemiany rozwojowe niektórych zwierząt (np. żaby, motyla, chrabąszcza).

Lato

Długie, słoneczne, ciepłe dni lata, wysoka temperatura szczególnie w godzinach południowych, pełny rozkwit w przyrodzie, groźba suszy lub zbytних opadów, sianokosy, zbieranie jagód leśnych, żniwa i związana z nimi uroczystość dożynek.

Zaznajamianie dzieci z bogactwem świata roślinnego i zwierzęcego z rozwijaniem ich zainteresowań przyrodniczych:

- rozróżnianie drzew i krzewów rosnących w najbliższym otoczeniu, często spotykanych kwiatów ogrodowych, polnych i łąkowych, z przyswajaniem właściwych nazw;
- zaznajamianie z podstawowymi częściami rośliny (korzeń, łodyga, liście, kwiaty) i jej rozwojem: „od nasienia — do nasienia”, w powiązaniu z prowadzoną okresową obserwacją (np. hodowla fasoli);
- wyróżnianie charakterystycznych cech (kształt, barwa, smak, zapach) znanych warzyw, owoców krajowych i zagranicznych, z omawianiem różnych form ich spożywania;
- zwracanie uwagi dzieci na różne gatunki zwierząt (z uwzględnieniem trudniejszych do zaobserwowania, np. drobnych owadów);
- wyróżnianie charakterystycznych cech (budowa, sposób odżywiania się, poruszania itp.) najczęściej spotykanych zwierząt domowych (np. psa, kota), zaznajamianie z życiem wybranych zwierząt hodowlanych (np. krowa, koń, owca, królik, kura, gęś, kaczka), żyjących w Polsce na swobodzie w różnych środowiskach naturalnych; w lesie, na łące, w stawie, w morzu, w górach itp. oraz z wyglądem wybranych zwierząt egzotycznych.

Wyrabianie określonych umiejętności, związanych z uprawą, hodowlą, korzystaniem z darów przyrody i jej poznawaniem:

- opiekowanie się roślinami doniczkowymi w sali przedszkolnej (podlewanie, mycie, przesadzanie);
- wykonywanie w ciągu całego roku szkolnego łatwych prac na działce przedszkolnej (robienie porządków przed zimą, grabienie, wyznaczanie grządek, sianie, sadzenie, podlewanie, wyrywanie chwastów, zbieranie kwiatów i warzyw) z korzystaniem z odpowiednich narzędzi ogrodniczych;
- prowadzenie hodowli roślinnych (np. szczypiorku, wiosennych kwiatów cebulkowych itp.);
zbieranie jagód leśnych i łatwych do rozpoznawania gatunków grzybów jadalnych (np. maślaki, kurki);
- zachęcanie do zbieractwa i rozwijanie umiejętności kolekcjonowania i właściwego korzystania ze zbiorów przyrodniczych;
- prowadzenie hodowli rybek w akwarium lub innych zwierząt (przebywających w przedszkolu stale lub okresowo);

- wdrażanie do obserwowania i tropienia zwierząt bez ich płoszenia (odnajdywanie i rozpoznawanie śladów pozostawionych na śniegu);
- prowadzenie przez określony czas kalendarza pogody;
- przyswajanie umiejętności odczytywania temperatury na termometrze (np. w celu odpowiedniego ubierania się);
- przeprowadzanie prostych doświadczeń i obserwowanie zjawisk z zakresu przyrody nieożywionej: zmiany konsystencji ciał pod wpływem zmian temperatury, parowanie i skraplanie się pary, rozpuszczanie się niektórych substancji w wodzie (np. cukru, soli) i zjawisko krystalizacji.

WYCHOWANIE TECHNICZNE

Stwarzanie warunków i zachęcanie dzieci do zabaw badawczych i konstrukcyjno-technicznych z wykorzystaniem doświadczeń zdobywanych przy poznawaniu środowiska technicznego.

1. Zwracanie uwagi dzieci w trakcie zabaw i zajęć na wybrane zjawiska fizyczne i zachodzące między nimi związki przyczynowe:

- korzystanie w zabawie z urządzeń opartych na działaniu maszyn prostych: równi pochyłej, bloku (np. winda przy zabawie w górników), transportera, dźwigni itp.; omawianie zastosowania kół w zabawkach-pojazdach;
- obserwowanie pływania i tonięcia ciał w trakcie zabawy z wodą (np. wykonywanie łódek z różnego tworzywa);
- obserwowanie zachowania się ciał w powietrzu (np. różnych rodzajów rzutek, baloników); zabawy z wiatrem (konstruowanie wiatraczków, latawców itp.);
- zwracanie uwagi na zjawiska akustyczne, w trakcie zabaw z nadawaniem sygnałów dźwiękowych (echo, mówienie przez tubę itp.);
- zapoznavanie dzieci ze zjawiskiem załamywania się światła (np. przy korzystaniu ze szkła powiększającego) i odbijania się światła (np. zabawa w „puszczanie zajęczków”);

— inicjowanie doświadczeń związanych z posługiwaniem się magnesem i elektromagnezem (zasilanym z baterii).

2. Wyrabianie określonych umiejętności w zakresie twórczości konstrukcyjnej, zadań praktycznych, obsługi i konserwacji urządzeń technicznych:

- budowanie z klocków urozmaiconych budowli (w trzech wymiarach z przestrzeganiem zasad równowagi);
- składanie zabawek z oddzielnych części;
- montowanie modeli z kompletów konstrukcyjnych (z drewna, metalu, tworzywa), z zastosowaniem różnych sposobów łączenia elementów, bez użycia narzędzi lub z posługiwaniem się np. pobijakiem, wkrętakiem itp.;
- wykonywanie (według własnego pomysłu lub według wzoru) różnych prac z papieru, kartonu, sznurka, drutu i tak zwanych „nieużytków” (opakowania, korki, szpulki itp.), stosowanie różnych sposobów łączenia i odpowiednich przyborów (np. nożyczek, szczypcy do cięcia i wyginania drutu itp.);
- montowanie (z przyciętych elementów) prostych konstrukcji drewnianych (np. meble dla lalek), wygładzanie powierzchni papierem ściernym, posługiwanie się młotkiem, obcęgi i świderkiem ręcznym¹;
- próby montowania z gotowych zestawów elektrotechnicznych prostych obwodów zasilania z baterii (np. oświetlenie lub dzwonek w pokoiku lalek);
- sprawne posługiwanie się zabawkami mechanicznymi o różnych rodzajach napędu (bezwładnościowy, sprężynowy, elektryczny);
- przyswajanie umiejętności korzystania z wybranych urządzeń technicznych użytku codziennego, zapewniających pełne bezpieczeństwo² (np. włączanie, nastawianie i wyłączanie aparatu radiowego, posługiwanie się latarką z wymianą baterii i żarówki, korzystanie z telefonu, próby fotografowania);

¹ Realizacja tego hasła uzależniona jest od lokalnych możliwości organizacyjnych i zapewnienia warunków pełnego bezpieczeństwa.

² W placówkach wychowania przedszkolnego obowiązuje zakaz prowadzenia zajęć związanych z korzystaniem z urządzeń zasilanych z sieci.

- udział w naprawianiu sprzętu, zabawek przedszkolnych i własnych;
- pomaganie przy konserwacji i przestrzeganie właściwego przechowywania narzędzi i przyborów.

3. Wdrażanie do dobrej roboty:

- przestrzeganie zasady uważnego i starannego wykonywania zadań;
- próby planowania pracy indywidualnej oraz podziału zadań przy pracach grupowych (np. przy budowie klockowego miasta);
- kształtowanie umiejętności korzystania z otrzymanych informacji z równoczesnym zachęcaniem do szukania nowych rozwiązań;
- wyrabianie umiejętności organizowania sobie miejsca pracy (np. zabezpieczanie powierzchni stołu), dobieranie materiałów i narzędzi;
- wyrabianie nawyku oszczędzania materiału;
- przestrzeganie właściwego, bezpiecznego posługiwania się narzędziami z zachowaniem odpowiedniej postawy;
- wdrażanie do sprzątnięcia po zakończeniu pracy.

4. Rozwijanie zainteresowań technicznych i zaznajomienie dzieci za pomocą kontaktu bezpośredniego i pośredniego (ilustracje, zdjęcia, telewizja itp.), z różnymi formami zastosowania techniki podporządkowanej potrzebom człowieka ¹:

- zastosowanie sprzętu ręcznego i mechanicznego przy wykonywaniu prac w gospodarstwie domowym (np. przy sporządzaniu posiłków, praniu, sprzątnięciu, szyciu);
- urządzenia techniczne ułatwiające zaspokajanie podstawowych potrzeb człowieka (elektryczne oświetlenie, kanalizacja, centralne ogrzewanie); warunki życia człowieka dawniej i dziś;
- historia wybranych produktów i przedmiotów codziennego użytku (np. chleb, cukierki, papier);

¹ Wybór tematyki uzależniony jest od warunków środowiskowych.

- praca w różnych zawodach, charakterystycznych dla danego środowiska i o szczególnej randze społecznej (np. rolnicy, górnicy, budowlani); znaczenie postępu technicznego i wynalazków;
- podstawowe środki transportu pasażerskiego i towarowego, na lądzie, na wodzie i w powietrzu;
- wyprawy badawcze kosmonautów i nurków;
- współczesne środki łączności (poczta, telefon, radio, telewizja).

WYCHOWANIE ESTETYCZNE

1. Budzenie wrażliwości na wartości estetyczne

Doskonalenie umiejętności dostrzegania w otoczeniu i porównywania właściwości, cech oraz zjawisk:

- wizualnych (barwa, wielkość, kształt);
- dźwiękowych (źródło dźwięku, rodzaj, natężenie);
- dotykowych (jakość powierzchni, konsystencji, elastyczność);
- węchowych i smakowych.

Stwarzanie okazji do odczuwania:

- zmienności wrażeń zmysłowych w różnych warunkach obserwacji (np. odległości, oświetlenia, temperatury, wilgoci);
- nastrojów i zmian zachodzących w przyrodzie w zależności od pogody, pory dnia czy poru roku;
- zmian zachodzących w otoczeniu w wyniku ingerencji człowieka (np. zaorane pole, oświetlona ulica);
- rytmu i układów symetrycznych w przyrodzie i dziełach rąk ludzkich (np. falowanie zboża, klucz lecących ptaków, układ okien i balkonów, ruchy i dźwięk maszyny).

Bogacenie dziecięcych przeżyć estetycznych przez:

- estetyczne i funkcjonalne urządzenie sali przedszkolnej;
- zapewnienie dzieciom obcowania z przyrodą i manipulowania materiałem przyrodniczym;
- zapoznawanie z charakterystycznymi widokami, sztuką regionalną i lokalnymi zabytkami historycznymi;
- oglądanie ilustracji w książkach dziecięcych, artystycznej fotografii, plakatów, starannie dobranych przezroczy i filmów;

- udostępnianie reprodukcji dzieł malarstwa i wytworów sztuki ludowej;
- budzenie wrażliwości na piękno dobra i brzydotę zła w postępowaniu człowieka (na podstawie przykładów z życia i literatury).

2. Twórczość plastyczna

Rozbudzanie inwencji twórczej dziecka przez:

- wyrażanie przeżyć i wiedzy o świecie; przedmiotów, wydarzeń i nastrojów w powiązaniu z poznawaniem otoczenia, treścią utworów literackich i muzycznych;
- próby wyrażania ruchu, rytmu i symetrii;
- ilustrowanie własnych opowiadań i interpretowanie swoich wytworów.

Udostępnianie i poszerzanie doświadczeń plastyczno-konstrukcyjnych dziecka przez:

- rysowanie i malowanie na zróżnicowanych pod względem kształtu i wielkości płaszczyznach (z wykorzystaniem całej powierzchni), rysowanie patykami (np. w piasku), kredkami, flamastrem, malowanie farbami klejowymi, plakatówką, próby malowania akwarelą;
- porównywanie i zestawianie kolorów (z właściwym nazywaniem 7 barw tęczy, brązu, bieli i czerni), próby mieszania barw i rozróżniania stopnia ich nasycenia;
- układanie z różnorodnych elementów, projektowanie kompozycji tematycznych i ornamentów (np. pasowych, w kole, w kwadracie);
- wydzieranie z papieru zaplanowanych form tematycznych;
- wykonywanie wycinanek płaskich (z wykorzystaniem różnych materiałów i faktur) i przestrzennych z elementami papieroplastyki (np. składanki papierowe, sklejanie rurki, stożka itp.);
- lepienie z gliny z wykonywaniem całości złożonej z drobnych elementów, modelowaniem rzeźby pełnej i płaskorzeźby;
- budowanie z klocków i materiału naturalnego (piasek, śnieg);
- konstruowanie z różnorodnych materiałów przemysłowych (gotowych kompletów i nieużytków) oraz tworzywa przyrodniczego (z posługiwaniem się odpowiednimi narzędziami);

- stemplowanie na papierze i płótnie (kompozycji tematycznych i ornamentów) z samodzielnym wykonywaniem prostych stempli);
- zszywanie i wyszywanie prostymi ściegami oraz próby tkania na małej ramie tkackiej.

Zachęcanie dzieci do samodzielnego projektowania i wykonywania prac zespołowych z podziałem zadań (rozplanowanie powierzchni przeznaczonej do malowania, podział tematu itp.).

Przyzwyczajanie do samodzielnego wybierania, przygotowywania potrzebnych materiałów i przyborów oraz sprzątanía po zakończeniu pracy.

Organizowanie z udziałem dzieci doraźnych wystawek przed-szkolnych prac plastycznych.

3. Kultura żywego słowa

Dostarczanie dzieciom wzorów pięknej mowy polskiej (język nauczyciela, teksty w wykonaniu aktorów).

Przekazywanie (w formie bezpośredniej lub pośredniej: słuchowiska radiowe, nagrania, widowiska teatralne itp.) utworów literackich w celu bogacenia dziecięcych przeżyć estetycznych i uwrażliwiania na siłę artystycznego wyrazu (np. zwracanie uwagi na wartości liryczne utworu, podkreślanie momentów humorystycznych, przeżywanie wraz z dziećmi wątków dramatycznych).

Organizowanie dziecięcej zabawy w teatr (przebieranie, pacynki, kukielki itp.) w formie inscenizacji znanych piosenek i tekstów literackich oraz samodzielnie układanych scenariuszy.

Zachęcanie dzieci do własnej twórczości słownej (układanie opowiadań, bajek itp.).

4. Umuzykalnienie

Wyrabianie umiejętności słuchania i śpiewania piosenek:

- śpiewanie dzieciom piosenek nawiązujących do sytuacji przed-szkolnej i tematyki zajęć;
- nauka piosenek dziecięcych i ludowych, dostosowanych do możliwości percepcyjnych i głosowych dzieci (w skali od c¹ do c²);

- ćwiczenia ortofoniczne i emisyjne (czystość intonacji, prawidłowy oddech) oparte na tekście i melodii piosenek oraz dobranych tekstach z literatury dziecięcej;
- śpiewanie zbiorowe i indywidualne podczas zajęć i zabaw dowolnych.

Kształcenie umiejętności gry na instrumentach:

- wykorzystanie naturalnych efektów perkusyjnych (tupanie, klaskanie, pstrykanie itp.) jako akompaniamentu podczas słuchania i śpiewania piosenek;
- zapoznanie z techniką gry na wybranych instrumentach perkusyjnych;
- wykonywanie rytmów piosenek i prostych tematów rytmicznych na instrumentach niemelodycznych;
- wykonywanie na dzwoneczkach (cymbałki) prostych fragmentów melodii poznanych piosenek.

Rozwijanie umiejętności wyrażania ruchem muzyki:

- prowadzenie zabaw rytmicznych (np. na podstawie przedszkolnych audycji umuzykalniających);
- kształcenie umiejętności estetycznych poruszania się (ćwiczenia rąk, stóp, ćwiczenia wyprostne, rozluźniające, ćwiczenia na płynność ruchów i opanowanie podstawowych kroków, chód, bieg, podskoki);
- rozwijanie wrażliwości na zmiany tempa i dynamiki oraz na akcent metryczny w taktach dwu-, trzy- i czteromiarowych;
- nauka prostych tańców (głównie ludowych) połączona z rozwijaniem umiejętności rozplanowania przestrzeni.

Rozwijanie inwencji muzycznej i ruchowej:

- śpiewanie krótkich zwrotów słownych (powitanie, pożegnanie, przedstawianie się, zawołania, łatwe dialogi itp.);
- układanie melodii do podanego krótkiego tekstu;
- śpiewane improwizacje na zaproponowany przez nauczycielkę, lub przez dzieci temat (o ptakach, deszczu, zawodach rowerowych itp.);
- odtwarzanie swobodnym ruchem nastroju i charakteru słuchanej muzyki (piosenka, utwór instrumentalny).

Rozwijanie wrażliwości słuchowej i umiejętności odbierania muzyki:

- zapoznawanie z dwoma rodzajami głosu ludzkiego: męskim

- i żeńskim i rozpoznawanie ich w śpiewie (w wykonaniu indywidualnym i chóralnym);
- zapoznanie z barwą dźwięków instrumentów (łączenie z elementarnym omówieniem ich budowy) oraz rozpoznawanie brzmienia: fortepianu (pianina), skrzypiec, fletu prostego, dzwonek, instrumentów perkusyjnych niemelodycznych;
 - wyrabianie umiejętności rozpoznawania dźwięków wysokich, niskich i średnich i określania zmian w napięciu dźwięku;
 - odgadywanie zagadek muzycznych z rozpoznawaniem piosenek granych na instrumencie, nuconych bez słów oraz na podstawie wystukiwanego czy wyklaskiwanego rytmu;
 - wdrażanie dzieci do słuchania krótkich utworów wokalnych i instrumentalnych dostosowanych do możliwości perkusyjnych dzieci, ze zwracaniem uwagi na charakter i nastrój, zmiany tempa i dynamiki, rejestr dźwięków, znane instrumenty i głosy ludzkie oraz treść pozamuzyczną (w utworach programowych);
 - organizowanie na terenie klasy różnych form koncertów muzycznych (np. z płyty, z radia) oraz przyzwyczajanie do kulturalnego zachowania się w czasie słuchania muzyki bez przeszkadzania innym.

5. Dbanie o estetykę własną i otoczenia

Przestrzeganie zasady dbania o estetykę własnego wyglądu, utrzymywanie porządku i ładu w otoczeniu.

Przyswajanie kulturalnych form zachowania się (formy grzecznościowe, sposób poruszania się, kulturalne zachowanie się w czasie posiłków itp.).

Zachęcanie do udziału w urządzaniu sali i terenu przedszkolnego, kąpek zainteresowań i kąpek zabaw.

Podkreślanie inwencji dzieci przy wykonywaniu przedmiotów użytecznych do zabaw i zajęć (kompletowanie gospodarstwa lalek, zabawki na choinkę, albumy, wazoniki, itp.) przeznaczonych dla siebie i innych.

Zespołowe przygotowywanie dekoracji z okazji świąt dziecięcych i ogólnopństwowych, planowanie wraz z dziećmi tematycznego i muzycznego programu tych uroczystości.

1. Przestrzeganie zasad bezpieczeństwa

Zaznajamianie dzieci z zasadami:

- bezpiecznego poruszania się po drogach i ulicach (przestrzegania zasad ruchu drogowego, znaków ostrzegawczych, sygnalizacji świetlnej itp.);
- właściwego zachowania się w czasie burzy oraz zapoznania ze znaczeniem odgromnika;
- poprawnego wykonywania czynności pomocniczych przy korzystaniu z mechanicznego sprzętu gospodarstwa domowego;
- bezpiecznego dla siebie i innych posługiwania się przyborami i narzędziami (np. nożyczkami, młotkiem, grabiami).

Uświadamianie dzieciom konieczności przestrzegania następujących zakazów:

- zabawy zapalkami, mogącej stać się przyczyną pożaru;
- bawienia się w miejscach niedozwolonych (np. w pobliżu tras komunikacyjnych);
- ślizgania się na naturalnych zbiornikach wody oraz niewłaściwego korzystania z sanek (np. czepianie się przejeżdżających pojazdów);
- kąpania się w miejscach niestrzeżonych;
- zbierania nieznanymi owoców czy grzybów;
- samowolnego korzystania z urządzeń elektrycznych podłączonych do sieci;
- zabawy lekarstwami, środkami chemicznymi, znalezionymi odpadkami, czy nieużytkami (np. zbitym szkłem, brudnymi opakowaniami).

2. Nawyki higieniczno-kulturalne

Wyrobienie umiejętności i przyzwyczajanie do systematycznego dbania o swoją czystość osobistą:

- staranne mycie rąk i całego ciała;
- dbanie o higienę i estetyczny wygląd włosów;
- systematyczne mycie zębów;
- posługiwanie się chustką do nosa;
- dbanie o schludny wygląd ubrania.

Utrwalanie nawyków kulturalnego zachowania się przy jedzeniu i wpajanie zasad racjonalnego odżywiania się:

- rozróżniania wody zdatnej i niezdatnej do picia;
- mycia owoców i warzyw przed spożyciem;
- spożywania urozmaiconych potraw i surówek;
- właściwego posługiwania się sztućcami i korzystania z serwetek.

Wdrażanie dzieci do higienicznego trybu życia:

- przestrzeganie systematycznego wietrzenia pomieszczeń;
- przyzwyczajanie do częstego przebywania na powietrzu, odpowiednie ubieranie się i zachowanie w zależności od pogody i pory roku;
- wyrabianie zamiłowania do wycieczek i sportu, jako źródła zdrowia i radości.

3. Kształtowanie czynnej postawy w zapobieganiu chorobom i pozytywnego stosunku do lekarza:

- zachęcanie do hartowania się (np. mycia się zimną wodą);
- przyzwyczajanie do zachowania się w sposób zapobiegający infekcjom (np. zasłanianie ust przy kaszlu);
- uświadamianie dzieciom potrzeby zdrowotnych poczynań kontrolnych (np. systematyczna kontrola zębów) i profilaktycznych (szczepienia ochronne);
- przyzwyczajanie dzieci do zgłaszania dolegliwości odczuwanych przez nie lub zauważonych u innych;
- wdrażanie do właściwego zachowania się w trakcie badań i opanowywania lęku przed koniecznymi zabiegami.

4. Rozwijanie sprawności ruchowej

Zachęcanie dzieci i tworzenie okazji do samorzutnych zabaw ruchowych indywidualnych i zespołowych z wykorzystaniem przyborów, przyrządów oraz warunków terenowych.

Organizowanie zabaw i zajęć z całą grupą lub w małych zespołach z prowadzeniem następujących ćwiczeń:

Ćwiczenia gimnastyczno-kształtujące

- ćwiczenia wyprostne utrwalające umiejętność utrzymywania prawidłowej postawy ciała, w pozycjach niskich i wysokich, z użyciem lub bez użycia przyborów;
- ćwiczenia szyi: skłony, skręty oraz krążenia głową, prowadzone głównie w pozycjach niskich;
- ćwiczenia tułowia: skłony w przód, w tył, w bok oraz skręty w pozycjach niskich i wysokich z użyciem, lub bez użycia przyborów;
- ćwiczenia mięśni brzucha: w leżeniu na plecach (np. „jazda na rowerze”, przenoszenie nóg i przyborów włożonych między stopy — za głowę), oraz przetaczanie się w siadzie skrzyżnym i w leżeniu;
- ćwiczenia zwinności: nauka przewrotu w przód po opanowaniu kolejnych przygotowawczych elementów ruchowych; przyjmowanie różnych pozycji i ich zmiany; pokonywanie torów przeszkód, wymagających koordynacji ruchów, umiejętności biegu wężykiem, toczenia piłki, przechodzenia przez otwory, przekraczania przeszkód itp.;
- ćwiczenia stóp: chód we wspięciu, chód „gaśienicy”, chwyt palcami nóg określonego przyboru (np. szarfy, chusteczki, woreczka), toczenie piłki.

Ćwiczenia orientacyjno-porządkowe

- szybkie reagowanie na różnorodne sygnały, znaki i polecenia;
- sprawne ustawianie się w gromadce, w rozsypcy, w rzędzie (jedno za drugim), w dwurzędzie (parami), w szeregu (jedno obok drugiego), w kole, w kółkach; zmiany miejsc i ustawień;
- marsze i biegi w różnych szykach i kierunkach ze zmianą tempa i rytmu, z elementami podskoków, zmiany miejsc zespołami i pojedynczo, z prawidłowym wymijaniem się i wyprzedzaniem;
- krycie się, tropienie, podchody i łatwe zwiady w terenie.

Kształtowanie zmysłu równowagi

- chód równoważny w przód, w tył, po śladach, w linii prostej i łamanej, ze zmianami kierunku, krokiem mierniczym (stopa przed stopą) z zamkniętymi oczami, z obrotami i wirowaniem;

- stanie jednonóż oraz wykonywanie czynności dodatkowych (np. pokazywanie stopą wolną ściany przed sobą i za sobą, rysowanie koła, skłon głowy do wzniesionego kolana);
- przekraczanie przeszkód wymagających chwilowego stania na jednej nodze, noszenie spiętrzonych przedmiotów, przechodzenie z jednego przyrządu na drugi;
- swobodne przejście po ławeczce gimnastycznej; przejście po ławeczce z wykonywaniem czynności dodatkowych (np. ruchy i chwytaki piłki, przekładanie woreczka z jednej strony ławeczki na drugą), próby przechodzenia po listwie odwróconej ławeczki.

Czworakowanie

- schody i biegi na czworakach, przodem, tyłem, ze zmianą kierunku, w slalomach, z przejściem przez otwory, z omijaniem i przekraczaniem przeszkód;
- czworakowanie po ławeczce, belce lub pniu drzewa;
- wejście i zejście po pochylni (opartej na wysokości do 80 cm).

Biegi

- w dowolnym kierunku, na wprost, z omijaniem przeszkód, biegi wahadłowe;
- z wykonywaniem dodatkowych zadań (np. przekładanie przyborów z miejsca na miejsce), z przeskokami przez przeszkodę, z wyskokami i dosięganiem prawą i lewą ręką zawieszzonego w górze przyboru (na wysokości około 20 cm powyżej wzniesionej ręki stojącego dziecka);
- różne formy pościgów, ucieczek, wyścigów i sztafet z przebiegiem wyznaczonej trasy (20—30 m), z elementem współzawodnictwa w formie indywidualnej i zespołowej.

Ćwiczenia z elementami rzutu, toczenia i dźwigania

- rzuty i chwytaki oburącz, ręką prawą i lewą, w miejscu i w ruchu z zastosowaniem różnych przyborów (np. woreczek, piłki w różnych wymiarach);
- rzuty oburącz znad głowy, ręką prawą i lewą, na odległość i w górę;

- próby kozłowania piłki ręką prawą i lewą, w miejscu i w ruchu;
- rzuty i chwytty piłki (w różnych wymiarach) z odbiciem o ziemię, o ścianę, w miejscu i podczas ruchu;
- przerzucanie piłki ponad przeszkodą (o wysokości około 2 m);
- toczenie piłek (w tym piłki lekarskiej o ciężarze 1 KG), obręczy krążków, po oznaczonej trasie, na wprost, w slalomach, ze zmianami kierunku i zmianami ręki, z celowaniem, z przejmowaniem toczonego przyboru przez inne dziecko;
- przenoszenie w dwójkach i liczniejszych zespołach przyrządów i sprzętu (np. materaca, ławeczki).

Wspinanie się

- wykonywanie ruchów naprzemianstronnych na drabince gimnastycznej (przysięciennej): postępy w bok, skośnie i w górę;
- półzwisły z postępem w bok, z oparciem na jednej nodze, z przytrzymywaniem się tylko jedną ręką;
- pokonywanie urozmaiconych torów przeszkód, ćwiczących siłę i zręczność ruchów.

Skoki

- serie rytmicznych podskoków obunóż i jednonóż, w miejscu i w ruchu;
- podskoki rozkroczone zwarte, galopowe, dostawne (cwał), zmienne;
- skoki w dal i wzwyż z rozbiegu, z zwróceniem uwagi na poprawne odbicie i lądowanie;
- przeskoki z odbicia obunóż i jednonóż przez przeszkody płaskie i wysokie (do 40 cm), z miejsca i z rozbiegu;
- wysoki dosiężne w górę, z miejsca i z rozbiegu do przyborów zawieszonych w górze (na wysokości do 1,5 m);
- zeskok w głąb do przysiadu podpartego (np. z ławeczki gimnastycznej na materac), lub w terenie z małego wzniesienia na miękkie podłoże (z wysokości równej położeniu bioder stojącego dziecka);
- przeskoki zawrotne przez ławeczkę;
- doskonalenie wykonywania skoków „żabich” i „zajęczych”;
- różne formy przeskoków obunóż i jednonóż przez skakankę.

Organizowanie zabaw i ćwiczeń na śniegu i lodzie z elementami sportów zimowych¹:

- wzajemne wożenie się na sankach, podejścia w górę i zjazdy ze zmianami kierunku, z hamowaniem i umiejętnością sprawnego zatrzymywania się, jazda dwójkami;
- chody na nartach bez kijków i z kijkami w terenie płaskim, z wydłużaniem poślizgu, krok zwykły, elementy przestępowania, podchodzenia i zjazdów w terenie lekko falistym;
- jazda na łyżwach z wydłużaniem poślizgu, hamowaniem i sprawnym zatrzymywaniem się, próby zmiany kierunku w czasie jazdy z zataczaniem łuków w prawo i w lewo, próby ścigania się na wyznaczonej trasie.

Prowadzenie zabaw i ćwiczeń w wodzie z elementami nauki pływania²:

- zanurzanie się z przyjmowaniem różnych pozycji (np. w celu wyławiania różnych przyborów);
- skoki do wody na nogi;
- pływanie stylem prymitywnym na piersiach („pieskiem”) i na plecach.

¹ Obowiązuje w zależności od miejscowych warunków organizacyjnych i klimatycznych.

² Obowiązuje w zależności od możliwości korzystania z odpowiedniego zbiornika wody i zapewnienia opieki specjalnie przeszkolonego personelu.

C z ę ś ć III

DOJRZAŁOŚĆ SZKOLNA I PRZYGOTOWANIE DZIECKA DO NAUKI W SZKOLE

Przygotowaniu dzieci do szkoły służy realizacja treści wszystkich dziedzin wychowania, poczynając od grupy dzieci najmłodszych. W procesie wychowania w przedszkolu dzieci każdego rocznika osiągają więc kolejne etapy dojrzałości w zakresie najbliższej sfery swego rozwoju. Końcowym wynikiem pracy przedszkola jest dojrzałość szkolna dziecka, polegająca na osiągnięciu takiego stanu rozwoju fizycznego, społecznego i umysłowego, który umożliwi sprostanie obowiązkom szkolnym. Zmierając do tego celu, trzeba zdawać sobie sprawę, jakie kryteria oceny dojrzałości stosować i jakie zadania powinno podjąć przedszkole w zakresie przygotowania dziecka do szkoły. Pojęcie dojrzałości szkolnej obejmuje zarówno fizyczny, jak emocjonalno-społeczny i umysłowy rozwój dziecka.

Podstawą do określenia stopnia dojrzałości fizycznej dziecka do rozpoczęcia nauki w szkole jest ocena jego stanu zdrowia nie tylko w grupie najstarszej, ale również w latach poprzednich, przy czym za czynniki decydujące należy uznać: funkcjonowanie organów zmysłowych, odporność na choroby, na zmęczenie oraz ogólną, a w szczególności manualną sprawność ruchową, polegającą na koordynacji wzrokowo-ruchowej.

Przejawem dojrzałości emocjonalno-społecznej będzie stopień samodzielności, zaradność, chęć i łatwość nawiązywania kontaktów z nauczycielką i kolegami, umiejętność podporządkowania się niezbędnym wymaganiom dyscypliny i uczestniczenia w pracach społecznych. Dziecko społecznie dojrzałe do szkoły cechuje obowiązkowość, wytrwałość oraz umiejętność samooceny. O przy-

stosowaniu się do nowych wymagań decydować będzie stan równowagi nerwowej, umożliwiający dzieciom opanowanie reakcji emocjonalnych, co między innymi warunkuje ich rozwój społeczny, ich harmonijne współzycie z innymi.

O umysłowej gotowości do nauki świadczy poziom aktywności poznawczej dziecka, jego zainteresowanie dla wiedzy jako źródła informacji. Dziecko umysłowo dojrzałe do szkoły chce się uczyć, oraz dobrze się orientuje w najbliższym otoczeniu i w środowisku, w którym żyje. W związku z tym rozporządza zasobem doświadczeń i wyobrażeń, będących podstawą do rozwoju pojęć. Potrafi uważnie i ze zrozumieniem słuchać tego, co mówi nauczyciel, rozumie i spełnia jego polecenia.

O umysłowej gotowości dziecka do nauki stanowi również poziom jego mowy i myślenia — umiejętność swobodnego i zrozumiałego dla otoczenia wypowiedzania się, opowiadania, wyrażania życzeń, pytań, własnych sądów, wniosków i ocen. Dziecko wstępujące do szkoły mówi w zasadzie gramatycznie, a jego mowa jest poprawna pod względem artykulacyjnym.

W procesie przyswajania sześciolatkom elementów nauki czytania szczególne znaczenie ma kształtowanie umiejętności dokonywania analizy i syntezy słuchowej i wzrokowej, przejawiającej się w różnicowaniu i odpoznanawaniu dźwięków i kształtów. Przez nabywaną w przedszkolu umiejętność początkowego czytania rozumie się odczytywanie wyrazów, równoważników, krótkich zdań i tekstów podawanych zawsze w powiązaniu z odpowiednią ilustracją. Są to wyłącznie wyrazy o prostej budowie fonetycznej, zgodnej z zapisem (nie zawierające ściągnięć i upodobnień, zaniku dźwięczności głoski w wygłosie itp. bez wprowadzania samogłosek nosowych, zmiękczeń i dwuznaków)¹. Program przewiduje systematyczne wprowadzanie 22 liter drukowanych (małych i wielkich).

W zakresie dojrzałości do pisania istotną rolę odgrywa stopień orientacji przestrzennej, który umożliwia dziecku rozpoznawanie i odtwarzanie kierunków, położenia i proporcji wymiarów odwzorowywanych form graficznych oraz pamięć ruchowa, czyli umiejętność przetwarzania obrazu graficznego na obraz ruchu.

¹ Przykłady podane są na str. 80.

W procesie tym niezbędna jest umiejętność wykonywania linii ciągłych, kontrolowania wzrokiem własnych ruchów i świadome nimi kierowanie. Dzieci 6-letnie nabywają również w przedszkolu umiejętności wykonywania elementów literopodobnych wykorzystując je w samodzielnej twórczości dekoracyjnej oraz planowego zagospodarowywania płaszczyzn o różnych formatach.

Dojrzałość do nauki matematyki związana jest z rozumieniem i umiejętnością określania stosunków przestrzennych, czasowych i ilościowych w praktycznym działaniu oraz klasyfikowania przedmiotów według przeznaczenia, wielkości, kształtu czy koloru. W programie pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu, przewiduje się przyswojenie sześciolatkom pojęcia liczby elementów zbioru oraz umiejętności dokonywania na konkretnych operacji dodawania i odejmowania w zakresie liczb naturalnych od 0 do 10 z posługiwaniem się cyframi i wybranymi znakami matematycznymi (większości i mniejszości, równości, dodawania i odejmowania).

Od roku szkolnego 1977/78, w zasadzie wszystkie dzieci sześciolatnie zostały objęte całorocznym oddziaływaniem przedszkolnym. Ta wychowawcza opieka realizowana jest z zastosowaniem różnych form organizacyjnych. Są to przedszkola, oddziały przy szkołach bądź ogniska przedszkolne. Fakt ten stwarza możliwość powszechnego i systematycznego przygotowania dzieci do nauki szkolnej z pełnym wykorzystaniem ich rozwojowych możliwości.

Oceniając uzyskane rezultaty pracy w najstarszej grupie przedszkola trzeba zwrócić baczną uwagę na poziom tych umiejętności i sprawności umysłowych, które w szczególny sposób gwarantują dziecku dobry start i dalsze powodzenie w nauce szkolnej.

Będzie to w pierwszym rzędzie komunikatywne i poprawne gramatycznie porozumiewanie się dzieci między sobą i z nauczycielką oraz udzielenie odpowiedzi na pytania stawiane przez dorosłych. Trzeba również wziąć pod uwagę, w jaki sposób dzieci potrafią posługiwać się mową wiązaną, np. czy odpowiadając wydarzeniem, lub opisując historyjkę obrazkową — zachowują kolejność zgodną z następstwem wydarzeń, wiążą przyczyny i skutki, wyprowadzają proste wnioski.

W pracy nad rozwijaniem komunikatywnej i poprawnej mo-

wy nauczycielka stwarza sytuacje sprzyjające samorzutnemu mówieniu dzieci i wykorzystuje wszystkie okazje, jakie się ku temu nadarzają. Sama stara się dużo rozmawiać z dziećmi indywidualnie i zbiorowo na tematy ich interesujące.

Nauczycielka rozwija także mowę dzieci, gdy wydaje im polecenia, kontroluje, czy ją dobrze zrozumiały, gdy odpowiada na pytania, udziela informacji, rozstrzyga spory. Kształtuje ona mowę dzieci również wtedy, gdy słuchają jej opowiadań, baśni, wierszy, tekstu piosenek lub poznają utwory zradiofonizowane, inscenisowane w teatrzyku kukiełek itp.

Obcując z dziećmi, nauczycielka ma możliwość sprawdzić, jak każde z nich rozumie i reaguje na jej słowa i wezwania, w jaki sposób potrafi wyrazić swoje życzenia, pytania. Okazję ku temu stwarzają wszelkie rozmowy indywidualne z dziećmi, wspólne z nimi oglądanie obrazków, wymiana spostrzeżeń podczas zabawy itp.

Poza osobistym kontaktem nauczycielki z dziećmi, istotne znaczenie dla rozwoju mowy mają rozmowy na zaplanowany temat, organizowane z całą grupą lub z małymi zespołami.

Zajęcia te mogą mieć charakter zabaw dydaktycznych polegających na rozwiązywaniu zadań związanych z opisywaniem i nazywaniem przedmiotów, wyróżnianiem i porównywaniem ich cech oraz utrwalaniem pojęć ogólnych.

Dla kształtowania mowy gramatycznej decydujące znaczenie ma wzór poprawnej mowy otoczenia. Niemniej należy stwarzać okazje do ćwiczeń utrwalających poprawne formy gramatyczne, jak również sprawdzać poziom tej poprawności u poszczególnych dzieci. Ćwiczenia gramatyczne nadają się do przeprowadzania raczej w małych zespołach, co pozwala łączyć razem dzieci przejawiające podobne braki lub pracować z tymi, które w domu słyszą mowę niegramatyczną. Ćwiczenia te można prowadzić w formie rozmów, zadając dzieciom tak sformułowane pytania, aby uzyskać od nich odpowiedź z użyciem właściwej formy fleksyjnej. Dzieci starszych grup zachęca się do opowiadań na różne tematy, prowadzi się zabawy dydaktyczne, sprawdzające rozumienie przysłówków itp. Ćwiczenia mające na celu kształcenie mowy odbywają się również z całą grupą, z małymi zespołami lub z poszczególnymi dziećmi.

Cwiczenia wymowy prowadzi się przede wszystkim w formie zabaw dydaktycznych, posługując się materiałem wskazanym w programie.

Dykcji, wyraźnej mowy, pauz, akcentowania uczą się dzieci wskutek osłuchania się z wyrazistą, dźwiękowo poprawną mową dorosłych oraz przez ćwiczenia oddechowe, mówienie wierszy i śpiew.

Zgodnie z przyjętym systemem pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu, również w trakcie przyswajania sześciolatkom początkowej umiejętności czytania obowiązują metody czynne polegające na organizowaniu wielostronnego działania o charakterze zabawowym z elementami rozwiązywania zadań dostosowanych do możliwości każdego wychowanka. Cały ten proces, potraktowany jako jeden z bodźców stymulujących ogólny rozwój dziecka, powinien być oparty na jego dążeniu do samodzielnego korzystania z książki, jako źródła przeżyć i informacji. Dokonywanie analizy i syntezy słuchowej i wzrokowej winno mieć charakter zabawy dydaktycznej. Dotyczy to zarówno fazy najwcześniejszej, polegającej na poznawaniu budowy dźwiękowej słów — kształcenie słuchu fonematycznego, jak również następnego etapu przy wprowadzaniu oznaczeń graficznych. Zabawy takie powiązane z ruchem mogą polegać na przykład na rytmicznym wydzielaniu dźwięków w śpiewie, kolejnym wymawianiu ich przez dzieci itp. Analizę dźwiękową słów łączymy z kolei z ich odwzorowywaniem poprzez dobieranie klocków lub kartoników z właściwymi literami (dotyczy to wyłącznie wyrazów, których pisownia ma charakter fonetyczny).

Wprowadzenie elementów czytania rozpoczynamy od zaznajamiania dzieci z istotą zapisu graficznego — jako formy przekazu informacji. Już w młodszych grupach przedszkolnych dzieci uczą się posługiwać prostym symbolem graficznym jakim jest na przykład znaczek rozpoznawczy w szatni, a w następnych latach — rysunek na liście dyżurów, umowne obrazki w okresowo prowadzonym kalendarzu pogody itp.

Większość dzieci sześcioletnich samorzutnie interesuje się znakami literowymi czyniąc samodzielne wysiłki by je rozpoznać i odczytać. Nauczycielka powinna dysponować szeregiem napisów, które znajdą zastosowanie w różnych okolicznościach i za-

ławach dziecięcych. Napisy te z reguły należy wykonywać z zastosowaniem druku elementarzewego, w przypadkach uzasadnionych sięgając jednak również do innych wzorów, aby uświadomić dzieciom umowność znaków pisarskich. Dzieciom sześciolletnim należy również pokazać i wyjaśnić różnice zachodzące między literami drukowanymi i pisanymi.

Budując z klocków bar mleczny, dzieci mogą zawiesić nad wejściem odpowiedni, ozdobny napis, a na tramwaju — zabawce umieścić jego numer. Mogą również nauczyć się rozpoznawania obrazu swego imienia, gdy np. nauczycielka obok ich znaczka rozpoznawczego w szatni czy na teczce z rysunkami umieści odpowiedni napis. Ułatwi to skojarzenie brzmienia słowa, jego znaczenia i graficznego obrazu.

Za podstawową metodę nauki czytania w przedszkolu przyjmuje się metodę analityczno-syntetyczną wyrazową, zakładając, że przyswajanie techniki czytania powinno być integralnie związane z rozumieniem czytanego tekstu. Proces ten odbywa się z zastosowaniem szerokiego zestawu różnorodnych pomocy przestrzennych i graficznych spełniających rolę tak zwanego „przedszkolnego elementarza ruchomego”. Taki wszechstronnie opracowany materiał pomocniczy, ilustracyjny i tekstowy, służący równocześnie do zróżnicowanych zajęć manipulacyjnych zawarty jest w Wyprawce dla sześciolatka pt. *Mam 6 lat*. Pozycja ta o masowym charakterze wznawiana jest corocznie z przeznaczeniem dla każdego dziecka.

Stan gotowości do nauki pisania uzależniony jest od kompleksu czynników oddziałujących na dziecko od początku jego pobytu w przedszkolu. Zabawy i ćwiczenia ruchowe orientują dziecko w przestrzeni i kształtują poczucie kierunku w odniesieniu do własnej osoby. Szczególne znaczenie odgrywają pod tym względem wszelkie ćwiczenia równowagi, ćwiczenia kształtujące tułowia, chody połączone ze zwrotami. Orientacji w kierunku sprzyjają również zabawy kształcące pamięć ruchową. Naśladowanie zaobserwowanych ruchów jest w tych zabawach i ćwiczeniach metodą dominującą.

Pracę nad koordynacją i sprawnością manualną rozpoczynać należy od ćwiczenia dużych grup mięśniowych (barki, ramiona, przedramiona), a dopiero w następnej fazie przechodzi się do

usprawnienia dłoni i palców. Płynności ruchów służą zarówno zabawy, jak i prace rozluźniające napięcie mięśniowe.

W usprawnieniu rąk dziecka istotne znaczenie mają wszelkie zabawy związane z toceniem, rzucaniem i chwytaniem. Zabawy te uczą gospodarowania siłą, napięciem mięśni i dostosowywania ich do realizowanego zadania. Ich podstawowym celem jest jednak przede wszystkim wyrobienie koordynacji wzrokowo-ruchowej.

Te same funkcje kształci się przez różnorodną działalność plastyczno-konstrukcyjną, a w szczególności układanie, malowanie, rysowanie, majstrowanie i lepienie. Działalność plastyczno-konstrukcyjna — poza rozwijaniem wrażliwości i ekspresji — rozwija percepcję wzrokową, wyobraźnię przestrzenną i sprawności manualne, uczy przekładać obraz wizualny na obraz ruchu, jest jedną z dróg doprowadzenia dziecka do pojmowania symbolu graficznego.

Rozwój myślenia matematycznego osiąga się przez świadome wykorzystywanie różnorodnego działania dzieci w zabawie i w różnych sytuacjach naturalnych lub podczas planowo organizowanych zajęć. Realizując materiał programowy, należy dążyć do tego, aby przyswajane przez dzieci pojęcia czasowe, przestrzenne i ilościowe były wzajemnie powiązane.

Poznanie pojęć matematycznych i logicznych następuje w toku działania dzieci. Nauczycielka tak organizuje zabawy i gry, aby dzieci same odkrywały pewne prawidłowości.

U podstaw kształtowania pojęć matematycznych leży porównywanie. Można wyróżnić cztery rodzaje porównywania:

- przeciwstawność (wysoki — niski, ciężki — lekki, dużo — mało itp.),
- nierówność (wyżej niż, dalej niż, cieńszy niż, więcej niż itp.),
- uporządkowanie według obranej zasady wraz ze stopniowaniem (nisko — niżej — najniżej, prędko — prędzej — najprędzej, mało — mniej — najmniej itp.),
- odpowiedniość wzajemnie jednoznaczna, równość (tyle — ile, tyle samo).

Te cztery rodzaje porównywania podane są w programie w kolejności zgodnej z zasadą stopniowania trudności. Dla dzieci najłatwiej dostrzegalne są różnice przeciwstawne. Dalszy stopień

trudności to porównywanie więcej niż dwóch przedmiotów, np. pod względem długości, ciężaru, pojemności, oraz porządkowanie ich według wzrastającej wielkości.

Wynajdywanie przedmiotów o danych cechach (np. pary klocków tej samej długości, lecz różnego koloru lub kubków tej samej pojemności, lecz różnego kształtu) prowadzi dzieci do wyodrębnienia danej cechy przedmiotu i określenia swoich spostrzeżeń słowami, np. „Klocek zielony jest tak długi jak czerwony”.

Wyższy etap w rozwijaniu pojęć matematycznych stanowi porównywanie wielkości za pomocą dowolnie obranych miar. Pozwala to dzieciom określać te wielkości z coraz większą dokładnością (wysoki jak, wyższy niż, tak ciężki jak, cięższy niż).

Bawiąc się mozaiką, budując z klocków, posługując się modelami figur geometrycznych, przestrzennych i płaskich, dzieci poznają ich właściwości (kształt, wielkość, grubość, kolor) oraz nazwy. Dla ułatwienia sobie pracy często segregują figury i wyodrębniają zbiory klocków o danej właściwości (np. prostopadłościanny o tej samej wysokości, potrzebne do zbudowania ogrodzenia itp.).

Pojęcie trwania i przemijania czasu kształtuje się przez kolejne wykonywanie różnych czynności, które wiążą się z porządkiem dnia, porą posiłków, tempem ubierania się w szatni itp. Nazwy dni tygodnia należy powiązać z listą obecności, dyżurów, z kalendarzem pogody — nazwy zaś pór roku z obserwacją otoczenia przyrodniczego i jego zmian. Wiele miesięcy powiązanych jest ze zdarzeniami w otoczeniu społecznym, zwłaszcza świętami, jak np. styczeń z Nowym Rokiem.

Czas trwania różnych czynności, np. ubierania się w szatni, dzieci mogą mierzyć zegarem piaskowym. Po zegarze piaskowym można wprowadzić zegar sprężynowy, np. budzik, porównując czas upływu piasku w klepsydrze z posuwaniem się wskazówek budzika.

Pojęcie zbioru poprzedza pojęcie liczby naturalnej. Zbiór przedmiotów, osób, zwierząt itp. może być podany przez wyliczenie jego elementów lub przez podanie określonej właściwości (np. przeznaczenia, wielkości, kształtu, koloru itp.), którą mają elementy zbioru w odróżnieniu od pozostałych przedmiotów.

Środowisko przedszkolne od razu wprowadza dzieci w krąg

zbiorów różnych przedmiotów znanych z własnego doświadczenia. Dla ukształtowania matematycznego pojęcia zbioru konieczne są również specjalne zadania w formie zabawy.

Oto przykłady:

- klasyfikowanie według przeznaczenia: „Przynieście wszystkie zabawki!” — według wielkości, kształtu i koloru: „Postawcie na tacy wszystkie talerze duże, płaskie, z zielonymi pasczkami!”.
- stwierdzenie, czy dany przedmiot należy do danego zbioru zabawek: „Lalka należy do zbioru zabawek, a mydło nie należy do zbioru zabawek”.

Do pojęcia równoliczności zbiorów dzieci dochodzą przez ustalenie odpowiedniości wzajemnie jednoznacznej między elementami danych zbiorów. Dla stwierdzenia np., czy wystarczy spodków do filiżanek, dzieci ustawiają filiżanki na spodkach (łączą w pary po jednym elemencie z każdego zbioru) i wyniki swoich czynności określają słowami: „Spodków jest tyle samo, co filiżanek!” (ewentualnie więcej czy mniej).

Gdy zbiory mają niewiele elementów, porównywanie można przeprowadzić przez przeliczenie elementów obu porównywanych zbiorów. Opanowywanie umiejętności przeliczania powinno być jednak wtórne — po ustaleniu odpowiedniości wzajemnie jednoznacznej.

Dodawanie i działanie odwrotne — odejmowanie poznają dzieci praktycznie, z zapisywaniem wykonanych zadań za pomocą symboli. Związki zachodzące między dodawaniem i odejmowaniem uświadamiają dziecku przede wszystkim jego własne czynności (np.: dołożyć, odłożyć, dosypać, odsypać, brać, dawać, przyjść, odejść).

Proces przygotowywania dzieci do szkolnej nauki czytania, pisanie i matematyki — dokonuje się więc przez konkretne działania dzieci i wynikające w ich trakcie operacje umysłowe. W ten sposób dzieci uczą się uzasadniania, wnioskowania, wiązania przyczyn ze skutkami, porządkują wiadomości i uczą się operować nimi samodzielnie. Stanowi to podstawę do przyszłego myślenia abstrakcyjnego, niezbędnego w nauce szkolnej.

Poza przyswojeniem początkowej umiejętności czytania, przygotowaniem do nauki pisanie i matematyki przedszkole daje

również pewne podstawy do nauczania innych przedmiotów szkolnych, których elementy występują w treściach różnych działów programu.

Dzieci z grupy najstarszej ujawniają już zainteresowanie nauką. Należy te zainteresowania poszerzyć, ukazując dzieciom szkołę jako ważny etap ich życia. Podczas wycieczki zapoznajemy je z rozkładem budynku szkolnego, z przeznaczeniem poszczególnych pomieszczeń, z urządzeniem klas i zagospodarowaniem terenu. Niezbędne staje się również nawiązanie kontaktu z nauczycielką klasy I, zaproszenie jej z grupką uczniów do przedszkola. W rozmowach, opowiadaniach, czytaniu fragmentów literatury dziecięcej, w tematach prac plastyczno-konstrukcyjnych — szkoła i życie szkolne powinno znaleźć swoje żywe odbicie.

Przygotowanie do nauki w szkole wymaga stwarzania dzieciom sytuacji samodzielnego rozwiązywania problemów. Służą temu między innymi polecenia wydawane przez nauczycielkę dotyczące np. przyniesienia z domu pocztówki do wspólnie wykonywanego albumu, wyszukania odpowiednich pudełek do prac konstrukcyjnych itp.

Szczególne znaczenia nabiera w tym okresie nabywanie umiejętności samodzielnego organizowania sobie pracy przez dzieci: stała dbałość dziecka o własną półkę i teczkę z rysunkami, przygotowywanie do zajęć przyborów i materiałów, celowe i oszczędne ich wykorzystywanie, porządkowanie swego miejsca pracy i zabawy. Konsekwentne przestrzeganie tych różnorodnych czynności prowadzi między innymi do nabywania przez dziecko odpowiedzialności za własną pracę.

Przygotowanie dzieci do szkoły wymaga współpracy i spotkań z rodzicami. Tematem ich, szczególnie w ciągu ostatnich tygodni przed końcem roku szkolnego będzie — zależnie od indywidualnej sytuacji dziecka — stan jego zdrowia, zalecane metody postępowania oraz warunki domowe, sprzyjające powodzeniu pierwszoklasisty.

Należy również w porozumieniu z rodzicami skompletować „wyprawkę ucznia”, przygotować tornister. Podczas kilku zajęć zapoznajemy dzieci z zawartością i przeznaczeniem wyprawki oraz ze sposobem pakowania tornistra i wyjmowania potrzebnych przyborów.

Z różnych przyczyn nie wszystkie dzieci rozwijają się harmonijnie i w równym tempie. Wyrównanie startu szkolnego jest jednym z najważniejszych zadań przedszkola — związanym z jego rolą w procesie demokratyzacji systemu kształcenia i wychowania.

Spełnienie tego zadania wymaga zindywidualizowanych zabiegów wychowawczych, opartych na znajomości dziecka, stanu jego zdrowia, sytuacji domowej oraz systematycznie prowadzonych obserwacji dotyczących jego zachowania się w przedszkolu.

W najstarszej grupie przedszkolnej do zapisu wszelkich zebranych informacji o dziecku służy Karta dziecka sześciolatniego, którą należy wypełnić zgodnie z instrukcją zawartą w „Wytocznych w sprawie zapisów dzieci do klasy pierwszej”¹. Dane otrzymane na podstawie rozmowy z rodzicami, wyniki badań lekarskich i wstępnej obserwacji 6-latką, dokonanej z początkiem roku szkolnego stanowią podstawę do całorocznej pracy wychowawczej. Obserwacje dotyczące każdego z wychowanków zbierane zarówno w początkowym okresie jak i w toku całego roku powinny dotyczyć całokształtu jego rozwoju z uwzględnieniem następujących problemów:

- a) ogólna sprawność ruchowa (bieg, skok, chwyt, wspinanie się, utrzymywanie równowagi, pokonywanie przeszkód);
- b) sprawność manualna (zręczność dłoni, palców, umiejętność manipulowania, sprawność w wykonywaniu czynności samoobsługowych, porządkowych itp.);
- c) mowa (zasób słów, forma wypowiedzi, poprawność artykulatoryjna i gramatyczna);
- d) rozumowanie, a w szczególności jego poprawność logiczna;
- e) zakres wiadomości (zainteresowania, ogólna aktywność poznawcza);
- f) umiejętność analizy i syntezy (słuchowej i wzrokowej);
- g) stosunek dziecka do otoczenia (do kolegów, nauczyciela, umiejętność przestrzegania ustalonych zasad postępowania, wykonywania poleceń itp.);
- h) aktywność i ekspresja (charakterystyczne formy działalności

¹ Ministerstwo Oświaty i Wychowania. Warszawa 1978 (Nr KO 4200 2/78).

spontanicznej i ekspresji, uzdolnienia, zamięłowania, sposób wykonywania zadań).

Forma zapisu tych poszerzonych obserwacji jest w zasadzie dowolna. Z doświadczeń wynika, iż dobrze jest na każdy z tych problemów przeznaczyć jedną kartkę. Informacje są wówczas czytelne, a przez dopinanie kartek uzyskujemy dowolną ilość miejsca na notatki sporządzane w ciągu całego roku.

Prowadząc obserwacje musimy pamiętać, że mają to być obserwacje pedagogiczne i że mamy rejestrować zaobserwowane fakty. Unikajmy więc zbyt pochopnych „rozpoznań” w rodzaju: „słaby rozwój umysłowy”, „niewłaściwe zachowanie”, czy „zła wymowa”. Takie rozpoznanie nie tylko nie prowadzi do ustalenia przyczyn, ale także nie ukazuje objawów. Nauczyciel, obserwując dziecko, notuje np.: „Potrafi ułożyć kolejno obrazki historyjek i poprawnie opowiedzieć treść”, „Nie wymawia głoski r, zamienia ją na l”, „Nie bierze udziału w zabawie, przygląda się z boku i ziewa”.

Najpełniejszym źródłem informacji o dziecku jest jego spontaniczna zabawa. Materiałem o dużej wartości diagnostycznej są również prace dziecięce np. rysunki. Nauczyciel może również okresowo przeprowadzać specjalne sprawdziany, których celem będzie określenie poziomu rozwoju fizycznego czy umysłowego, stopnia wyrobienia społecznego lub możliwości plastycznych, technicznych czy muzycznych każdego wychowanka.

Zebranie takich informacji umożliwi właściwą indywidualizację zadań stawianych w trakcie zajęć prowadzonych z całą grupą oraz zaplanowanie działalności wyrównawczej prowadzonej indywidualnie lub w odpowiednio dobranych zespołach.

Szczególnym problemem jest przygotowanie do szkoły dzieci, które odznaczają się złym stanem zdrowia. Indywidualnej opieki potrzebują też dzieci z brakami fizycznymi, jak krótkowzroczność, zez, przytępiiony słuch, dzieci z wadami mowy, niezręczne ruchowo, leworęczne.

Specjalnej troski i specjalnych zabiegów wychowawczych potrzebują również dzieci o fragmentarycznie zaburzonych funkcjach poznawczych, dzieci z zaburzeniami rozwoju emocjonalnego bądź o zaburzonej dynamice procesów nerwowych.

Innych zabiegów wymagają dzieci szczególnie uzdolnione, któ-

rych możliwości rozwojowe powinny być wykorzystane i stymulowane. Dzieciom tym należy stwarzać zróżnicowane sytuacje wychowawcze i stawiać zadania na miarę ich potrzeb i zainteresowań.

Wszystkie te przypadki wymagają zindywidualizowanych form pracy wychowawczej, ścisłej współpracy z rodzicami, a niejednokrotnie porozumienia i kontaktu z poradniami specjalistycznymi.

poradni

Na zakończenie całorocznej pracy z sześciolatkami zadaniem nauczyciela jest podsumowanie osiągniętych wyników, ocena efektywności współpracy z rodzicami i stopnia wykonania zaleceń lekarskich bądź otrzymanych z poradni psychologiczno-wychowawczych. Podsumowanie to polega na określeniu stopnia przygotowania każdego wychowanka do podjęcia nauki szkolnej i sformułowaniu zaleceń i wskazówek dotyczących dalszej pracy z dzieckiem w klasie I.

Wszystkie te informacje wpisane do Karty Dziecka należy przekazać do odpowiedniej szkoły w celu utrzymania ciągłości oddziaływania wychowawczo-dydaktycznego.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie 3

Część I

Załączenia systemu wychowania w przedszkolu	5
1. Funkcje i zadania przedszkola	5
2. Metody i formy pracy wychowawczej	10
3. Planowanie pracy	20
4. Współpraca z rodzicami i środowiskiem	24

Część II

Praca wychowawczo-dydaktyczna w przedszkolu	28
Dzieci trzyletnie	28
Dzieci czteroletnie	40
Dzieci pięcioletnie	54
Dzieci sześcioletnie	71

Część III

Dojrzałość szkolna i przygotowanie dziecka do nauki w szkole . . . 101

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne — Warszawa 1981
Wydanie pierwsze. Nakład 100 000+100 egz., ark. druk. 7,25
wyd. 5,73 Oddano do składania 23 X 1980 r. Podpisano do druku
21 III 81r. Druk ukończono w kwietniu 1981 r. Papier druk. sat.
kl. V 70g, 86 x 122. Zamówienie nr 6971/1025/k. MOiW-„M”
WSiP Zakład Graficzny w Łodzi

